

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาตลาดน้ำตลิ่งชัน
Ecotourism A Case Study of Talingchan Floating Market

โดย

พรพรรณ เปล่งปลั่ง
Miss Pornpan Plengplang

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล
(สังคมวิทยา)

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พ.ศ. 2548

ISBN 974-9726-59-6

อภินันท์นาการ

จาก

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

วิทยานิพนธ์

ของ

นางสาวพรพรรณ เปล่งปลั่ง

เรื่อง

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาตลาดน้ำตลิ่งชัน

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล (สังคมวิทยา)

เมื่อ วันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2548

ประธานกรรมการวิทยานิพนธ์

นลินี ตันธวนิตย์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นลินี ตันธวนิตย์)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์สายใจ คุ่มขนาน

(รองศาสตราจารย์สายใจ คุ่มขนาน)

กรรมการวิทยานิพนธ์

ศิริพร ศรีสินธุ์ไธโร

(อาจารย์ศิริพร ศรีสินธุ์ไธโร)

กรรมการวิทยานิพนธ์

ธีระ สิ้นเดชาวัชร

(อาจารย์ธีระ สิ้นเดชาวัชร)

คณบดี

ประจักษ์ ตรีคุณานนท์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจักษ์ ตรีคุณานนท์)

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง "การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาตลาดน้ำตลิ่งชัน" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน และศึกษารูปแบบในการจัดการการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน

การศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีพื้นที่ในการศึกษาคือ ตลาดน้ำตลิ่งชัน เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร กลุ่มคนที่ศึกษาคือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชัน ได้แก่ กลุ่มเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตตลิ่งชัน กลุ่มประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน ทั้งคณะกรรมการบริหารประชาคมและสมาชิกประชาคม กลุ่มพันธมิตรของประชาคม กลุ่มชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงกับตลาดน้ำ และกลุ่มนักท่องเที่ยว

ผลการศึกษาพบว่า พัฒนาการของการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน แบ่งออกได้เป็น 3 ช่วงใหญ่ๆ คือ 1) ตลาดน้ำตลิ่งชันในอดีต (ก่อน พ.ศ. 2530) 2) ตลาดน้ำตลิ่งชันยุคตลาดสินค้าเกษตร (พ.ศ. 2530 - 2540) และ 3) ตลาดน้ำตลิ่งชันยุคทัวร์คลอง (พ.ศ. 2540 - 2548) พัฒนาการดังกล่าวเป็นการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งที่เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การเกิดน้ำท่วมใหญ่ การตัดถนน การประกาศใช้พระราชบัญญัติการจราจรทางน้ำ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของระดับประเทศและกรุงเทพมหานคร รวมไปถึงการผลักดันแนวคิดการมีส่วนร่วม และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในช่วงตลาดสินค้าเกษตร (พ.ศ. 2530 - 2540) เน้นการขายสินค้าเกษตรซึ่งเป็นผลผลิตจากสวนของชาวบ้านในพื้นที่เขตตลิ่งชัน การจัดการตลาดน้ำดำเนินการโดยสำนักงานเขตตลิ่งชัน ต่อมาเมื่อเข้าสู่ช่วงที่ 3 คือ ยุคทัวร์คลอง (พ.ศ. 2540 - 2548) ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำโดยมีกิจกรรมเพิ่มเติมขึ้นมาคือ การจัดแสดงดนตรี และการท่องเที่ยวทัวร์คลอง จากเดิมที่มีเพียงการขายสินค้าการเกษตร

การจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำในช่วงที่ 3 นี้ เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยมีการจัดตั้ง "ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน" ขึ้น และขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมโดยมีกลุ่มพันธมิตรที่หลากหลายมากขึ้น เช่น กลุ่มโรงเรียน กลุ่มวัด กลุ่มเจ้าของสวน เป็นต้น พัฒนาการที่สำคัญอีกประการหนึ่งของตลาดน้ำตลิ่งชันคือ เมื่อมีกระแสตื่นตัวเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในช่วงปี พ.ศ. 2545 ตลาดน้ำตลิ่งชันก็ได้นำเอาแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวทัวร์คลองที่ตลาดน้ำตลิ่งชันด้วย

Abstract

The purposes of this research were to study the development of tourism and to study the framework of tourism management in Ta Ling Chan floating market.

The qualitative research methodology was used in this study. The participants were the people who involved in Ta Ling Chan floating market management; Ta Ling Chan district officers, Ta Ling Chan union (executive committees and members), Ta Ling Chan union alliances, Ta Ling Chan community and tourists.

The finding of this study provided the analysis of the development of tourism in Ta Ling Chan floating market. There were three phases of this development that 1) Ta Ling Chan floating market in the past (before 1987) 2) Ta Ling Chan floating market in agricultural goods period (1987-1997) and 3) Ta Ling Chan floating market in canal tour period (1997-2005). This development was affected by physical environment changes and basic constructions; for example flooding, construction a road, the stating of the Water Traffic Act and the National Economic and Social Development Plan, the promoting of tourism policy in national level and Bangkok metropolis level, and the encouragement of cooperation ideas and ecotourism.

The framework of tourism in the agricultural goods market period (1987-1997) emphasized on the promotion of agricultural goods from Ta Ling Chan community. The management of Ta Ling Chan floating market had been run by Ta Ling Chan regional official until the third phase. In the third phase (canal tour period, 1997-2005), there were some more activities about musical shows and canal tours. Tourism in the third phase emphasized on the cooperation of community. The Ta Ling Chan floating union was established. Moreover, there was the cooperation of variety Ta Ling Chan union alliances. For example, school groups, temple groups, and gardener groups. Other development of this floating market was the canal tour which influenced by the interest in ecotourism in 2002.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ถูกล่วงไปได้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณชาวบ้านเขตตลิ่งชัน ชาวประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน คุณนพดล มาเสริมสิน และเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตตลิ่งชันทุกท่าน ที่ได้สละเวลาให้ความรู้และข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์สายใจ คุ่มขนาบ อาจารย์นลินี ต้นภูนิติย์ อาจารย์ศิริพร ศรีสินธุ์โร อาจารย์ธีระ สิ้นเดชาวัฑฒ์ และอาจารย์ทุกท่าน ที่ได้ให้ความเมตตา ให้ความรู้ ให้คำปรึกษา ตลอดจนช่วยตรวจสอบแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณบิดาและมารดาที่ได้ให้กำเนิด และอบรมเลี้ยงดู และให้การสนับสนุนด้านต่าง ๆ และขอบคุณเพื่อน ๆ ทุกคน ที่ให้กำลังใจและช่วยตรวจสอบแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้อย่างเต็มที่

ประโยชน์อันใดที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้พึงมี ผู้ศึกษาขอมอบให้แก่บิดามารดา ครูอาจารย์ ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่าน และหากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อบกพร่องประการใด ผู้ศึกษาขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

พรพรรณ เปล่งปลั่ง
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พ.ศ. 2548

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(1)
กิตติกรรมประกาศ.....	(3)
บทที่	
1. บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
ขอบเขตในการศึกษา.....	4
2. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	5
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว.....	5
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์.....	8
แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	15
ผลงานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	17
3. ระเบียบวิธีวิจัย.....	36
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	36
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	37
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	38
4. พัฒนาการของตลาดน้ำตลิ่งชัน.....	39

ตลาดน้ำตลิ่งชันในอดีต (ก่อน พ.ศ. 2530)	39
ตลาดน้ำตลิ่งชันยุคตลาดสินค้าเกษตร (พ.ศ. 2530 – 2540)	41
ตลาดน้ำตลิ่งชันยุคทวิร์คลอง (พ.ศ. 2540 – ปัจจุบัน)	50
5. รูปแบบและการจัดการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน.....	61
ตลาดน้ำตลิ่งชันยุคตลาดสินค้าเกษตร (พ.ศ. 2530 – 2540)	61
ตลาดน้ำตลิ่งชันยุคทวิร์คลอง (พ.ศ. 2540 – ปัจจุบัน)	67
6. บทสรุป	91
ภาคผนวก.....	95
บรรณานุกรม	108
ประวัติการศึกษา.....	113

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเดินทางของมนุษย์ได้ถือกำเนิดมาตั้งแต่ในสมัยโบราณ ซึ่งการเดินทางในยุคสมัยนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อการดำรงชีวิต แสวงหาแหล่งอาหารและหาสถานที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยจากศัตรู ซึ่งการเดินทางของมนุษย์ได้มีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา โดยมีการเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์และความหมายไปเรื่อยๆ ดังเช่นในยุคต่อมาเมื่อมนุษย์มีการพัฒนาและมีความเจริญทางวัฒนธรรมมากขึ้น มนุษย์ก็ได้เปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเพื่อจากการเดินทางเพื่อการดำรงชีพ มาสู่การเดินทางเพื่อการทำกิจกรรม และการเดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ

ในช่วงคริสตวรรษที่ 16 จนถึงคริสตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นยุคของการฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (The Renaissance) ในยุคนี้การเดินทางของมนุษย์ได้พัฒนาอย่างมากมาย โดยในช่วงคริสตวรรษที่ 17 การเดินทางได้กลายมาเป็นการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อศึกษาศิลปวิทยาการ หรือที่เรียกว่า "แกรนด์ทัวร์" (วรรณ 2546 : 10)

ต่อมาในช่วงคริสตวรรษที่ 18 ซึ่งเป็นยุคที่เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในยุโรปและอเมริกา นอกจากการปรับปรุงประสิทธิภาพในการค้าขายและการผลิตสินค้าแล้วประเทศมหาอำนาจเหล่านี้ ยังมีการขยายอิทธิพลเหนือประเทศอื่นๆ โดยการล่าอาณานิคมด้วย ซึ่งการขยายอิทธิพลของมหาอำนาจตะวันตกเข้ามาสู่ทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมถึงประเทศไทย โดยมีการติดต่อค้าขาย และทำสนธิสัญญาทางการค้ากับพ่อค้า นักการทูต และมิชชันนารีชาวตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงรัชสมัยของรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับการแผ่อิทธิพลของตะวันตก ดังนั้นจึงทำให้ประเทศไทยต้องมีการปฏิรูประบบประเทศในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการศึกษา ด้านวัฒนธรรม ตลอดจนการปรับปรุงระบบโครงสร้างทางสังคม และระบบทางการเมืองการปกครอง เพื่อรับมือกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (ชาญวิทย์ 2538)

ซึ่งการปฏิรูปประเทศในครั้งนั้นประเทศไทยได้รับเอาแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวของชาวตะวันตกเข้ามาด้วย ทำให้แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวของไทยได้เปลี่ยนแปลงและเพิ่มความหมายไปจากในอดีต ที่เป็นเพียงเพื่อการทำกิจการและการจาริกแสวงบุญ ได้กลายมาเป็นการเดินทางเพื่อความเพลิดเพลิน เพื่อรักษาสุขภาพ และเพื่อเพิ่มพูนความรู้

ในเวลาต่อมาเมื่อมีการปฏิวัติอุตสาหกรรมในตะวันตก ส่งผลให้ประเทศทางตะวันตกเปลี่ยนเป็นสังคมอุตสาหกรรม มีการพัฒนาด้านต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะการพัฒนาการคมนาคมขนส่งเพื่ออำนวยความสะดวกในกิจการอุตสาหกรรม โดยการสร้างถนนหนทาง ทั้งทางรถยนต์ ทางรถไฟ ทางเรือและทางอากาศ เพื่อใช้เวลาในการเดินทางน้อยที่สุด นอกจากนี้การปฏิวัติอุตสาหกรรมยังทำให้วิถีชีวิตของประชาชนเปลี่ยนแปลงไป คนต้องกลายมาเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้คนมีการกำหนดเวลาการทำงานและเวลาพักผ่อนที่แน่นอน ทำให้เกิดแนวคิดในเรื่องของการท่องเที่ยวเพื่อฟื้นฟูร่างกายให้พร้อมกับ การทำงานและทำให้การท่องเที่ยวกลายเป็นอุตสาหกรรมอีกประเภทหนึ่งด้วย จากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในตะวันตก ทำให้กระแสการเปลี่ยนแปลงในครั้งนั้นแผ่ขยายไปทั่วโลกรวมทั้งประเทศไทยด้วย

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้พัฒนาประเทศสู่สังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจากระบบทุนนิยมไปสู่ระบบทุนนิยมอุตสาหกรรม จากนโยบายของรัฐบาลในการพัฒนาประเทศไทยไปสู่สังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่นั้น ได้ทำให้เกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ขึ้นมา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ ซึ่งส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 นั้นได้มีประเด็นของการพัฒนาและการส่งเสริมให้การท่องเที่ยวกลายเป็นอุตสาหกรรมเพื่อนำรายได้เข้าสู่ประเทศด้วย โดยการสนับสนุนจากรัฐบาลให้มีหน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ คือ องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว (อสมท.) ซึ่งในเวลาต่อมาได้พัฒนามาเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เพื่อส่งเสริมพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว ดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติให้เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย รวมทั้งส่งเสริมให้คนไทยท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจัง

ในขณะที่การขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวดำเนินไปอย่างรวดเร็วนั้น กลับเป็นการพัฒนาโดยมุ่งเน้นเฉพาะด้านเศรษฐกิจของประเทศเพียงด้านเดียว ส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและทรัพยากรทั้งทางตรงและทางอ้อม และส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย จึงทำให้เกิดกระแสการเรียกร้องให้มีการปรับเปลี่ยนแนวความคิดของการท่องเที่ยวขึ้นใหม่

โดยในปี พ.ศ. 2535 ในการประชุมสุดยอดแห่งสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment and Development : UNCED) ที่นครริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล หรือที่เรียกกันว่า Rio Summit หรือ Earth Summit มีอนุสัญญา 1 ใน 5 ฉบับ ก็คือ Agenda 21 หรือ แผนแม่บทของโลก ที่กล่าวว่า การพัฒนาทุกประเภทนั้นจะต้องเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งการพัฒนานั้นก็รวมไปถึงอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวด้วย

ภายใต้กรอบความคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้นนำมาสู่การปรับตัวของระบบการท่องเที่ยว และระบบการจัดการท่องเที่ยว โดยแสวงหาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ (Alternative Tourism) เพื่อตอบสนองความต้องการและทดแทนการท่องเที่ยวตามประเพณีนิยมแบบเดิม ๆ ซึ่งแนวคิดในการนำเสนอการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่นี้มีชื่อเรียกหลากหลาย เช่น Green Tourism, Bio Tourism, Sustainable Tourism, Conservation Tourism, Responsible Tourism และการจัดการการท่องเที่ยวที่นิยมและแพร่หลายก็คือ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเป็น การท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการเรียนรู้ เข้าใจธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยยึดหลักการเคารพศักดิ์ศรีของระบบนิเวศและเอื้ออำนวยประโยชน์และโอกาสทางเศรษฐกิจกับชุมชนท้องถิ่น เป็นสำคัญ (วิลาส 2538 : 194)

นับจากปี พ.ศ. 2536 เป็นต้นมา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มุ่งเน้นที่จะผลักดันนโยบาย และแนวทางการพัฒนาและกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้ไว้อย่างรอบด้าน โดยการเผยแพร่แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จากหน่วยงานส่วนกลางไปสู่หน่วยงานส่วนภูมิภาคและชุมชนเพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในกันเอง

ในปี พ.ศ. 2540 เมื่อมีกระแสการตื่นตัวในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทั่วประเทศไทย ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค กรุงเทพมหานครก็ได้สนองนโยบายของรัฐบาล โดยส่งเสริมให้ทุกเขตการปกครองของกรุงเทพมหานครมีสถานที่ท่องเที่ยวประจำเขต โดยจุดประสงค์หลักก็เพื่อสร้างรายได้ให้กับประชาชนในชุมชนท้องถิ่น เขตตลิ่งชันซึ่งเป็นเขตการปกครองหนึ่งของ กรุงเทพมหานครได้เสนอว่าจะจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบของตลาดน้ำขึ้น โดยทางสำนักงานเขตตลิ่งชันได้สนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของทางสำนักงานเขตด้วย

ในช่วงแรกตลาดน้ำตลิ่งชันมีการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบของตลาดสินค้าการเกษตร ซึ่งต่อมาได้พัฒนามาเป็นการค้าขายในรูปแบบของตลาดน้ำ และในปัจจุบันเมื่อกระแสการ

ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้แพร่หลายมากขึ้น ทางตลาดน้ำตลิ่งชันก็ได้พัฒนาการท่องเที่ยวนี้ โดยนำแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาใช้ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชันด้วย

จึงเป็นที่น่าสนใจที่จะศึกษาพัฒนาการของการจัดการท่องเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชัน เพื่อให้ทราบถึงความเป็นมาจากอดีตจนกระทั่งได้กลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีชื่อเสียงอีกแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร รวมทั้งมีรูปแบบในการจัดการท่องเที่ยวรูปแบบใดบ้าง เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แหล่งอื่นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน
2. เพื่อศึกษารูปแบบในการจัดการการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะทราบถึงพัฒนาการของการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน จนกลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดน้ำตลิ่งชัน ตลอดจนรูปแบบของกิจกรรมต่าง ๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชัน ซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์และบทบาทของกลุ่มต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการจัดการท่องเที่ยว เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่นๆ ได้ในอนาคตต่อไป

ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้มีการกำหนดขอบเขตของการศึกษาทั้งขอบเขตของพื้นที่ในการศึกษา และขอบเขตของเนื้อหาที่จะศึกษาไว้ดังนี้

1. ขอบเขตของพื้นที่ในการศึกษา พื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ คือ พื้นที่ตลาดน้ำเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยมีเหตุผลที่เลือกพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ศึกษา เนื่องจากตลาดน้ำตลิ่งชัน เป็นตลาดน้ำที่มีอยู่เพียงแห่งเดียวในกรุงเทพมหานคร และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นำแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาใช้ในการจัดการ
2. ขอบเขตของเนื้อหาที่ศึกษา ขอบเขตของเนื้อหาในการศึกษาครั้งนี้มีจุดสนใจหลักอยู่ที่กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้การท่องเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชันกลายมาเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และรูปแบบในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดน้ำตลิ่งชัน

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรมในบทนี้จะประกอบด้วยเนื้อหาสองส่วนใหญ่ คือ ส่วนแรกเป็นแนวคิดและมโนทัศน์เกี่ยวกับการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการมีส่วนร่วม ส่วนที่สองเป็นผลงานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว บทบาทของภาครัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ภูมิหลังของตลาดชั้น และตลาดน้ำตลาดชั้น

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

เพื่อจะได้เข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวดียิ่งขึ้น ในส่วนนี้จะได้อธิบายถึงมโนทัศน์ของคำว่า การท่องเที่ยว รวมถึงมิติอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

ความหมายของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวตามความหมายในภาษาไทยนั้น ใช้คำว่า “ไปเที่ยว” มีความหมายว่าการเดินทางไปยังสถานที่ใดที่หนึ่งทั้งใกล้และไกล เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน นอกจากนี้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 และ พ.ศ. 2525 ให้ความหมายของคำว่าท่องเที่ยว หมายถึง เที่ยวไป เมื่อแยกดูความหมายเฉพาะคำได้ความหมายดังนี้

ท่อง หมายถึง เดินก้าวไปในน้ำ

เที่ยว หมายถึง กริยาที่ไปที่โน่นที่นี้เรื่อยไป มักใช้พูดประกอบกับกริยาอื่น เช่น เดินเที่ยวเตร็ดเตร่ไปหาความสนุกเพลิดเพลินตามที่ต่าง ๆ

คำว่า “การท่องเที่ยว” (Tourism) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง ซึ่งไม่ได้หมายเฉพาะเพียงการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อสนุกสนานบันเทิงเริงรมย์เท่านั้น หากแต่การเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาความรู้ เพื่อการกีฬา เพื่อการติดต่อธุรกิจ ตลอดจนการเยี่ยมเยียนญาติพี่น้องก็นับว่าเป็นการท่องเที่ยวทั้งสิ้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2535)

ดังนั้นความหมายของ “การท่องเที่ยว” หรือ “Tourism” (ตามนิยามสากล) จึงหมายถึงผลรวมของปรากฏการณ์ต่าง ๆ และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจและบริการต่าง ๆ อีกด้วย

องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

McIntosh Goeldner Charles and Ritchie (1995: 269) ได้จัดแบ่งองค์ประกอบและอุปทานของการท่องเที่ยวไว้ 4 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural resources) ประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติทั้งหลายที่มีอยู่ในพื้นที่ที่จะสามารถใช้เพื่อให้ความบันเทิงเชิงใจแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งองค์ประกอบหลักในกลุ่มนี้ก็ได้แก่ อากาศ ภูมิประเทศ พืชพันธุ์ไม้ แหล่งน้ำ ชายหาด ความสวยงามตามธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมอื่น ๆ

2. โครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ซึ่งโครงสร้างพื้นฐานเหล่านี้เกิดขึ้นจากการสร้างและการพัฒนา ซึ่งได้แก่ ระบบประปา , ระบบไฟฟ้า , ระบบการกำจัดของเสีย รวมถึงสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ที่เป็นเครื่องอำนวยความสะดวก เช่น ทางด่วน ถนน ที่จอดรถ สนามบิน สถานีขนส่ง โรงแรม ที่พัก ร้านค้า ศูนย์การค้า ศูนย์กลางความบันเทิง พิพิธภัณฑ์

3. การคมนาคมขนส่ง (Transportation) เช่น เรือ เครื่องบิน รถไฟ รถโดยสารประจำทาง และรถยนต์นั่งส่วนบุคคล เป็นต้น

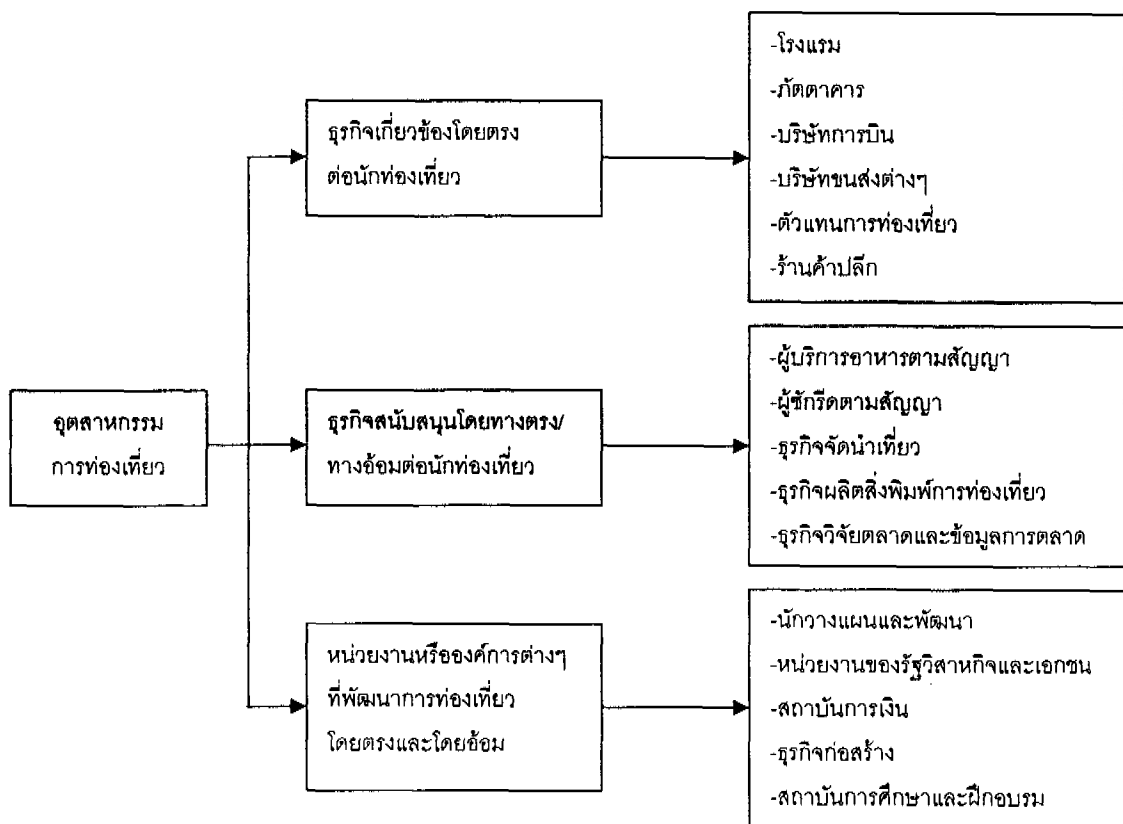
4. ทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Hospitality and Cultural resources) ซึ่งรวมทุกสิ่งที่เป็นความมั่งคั่งทางวัฒนธรรมของพื้นที่ ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวประทับใจ เช่น การให้บริการของพนักงานบริษัทท่องเที่ยว เช่น กรณีของไทย คือ มิตรภาพ ใจดี และยิ้มแย้มแจ่มใส

ในขณะที่เมื่อเทียบกับคำจำกัดความที่ให้ไว้โดยการท่องเที่ยวที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (สุรีย 2539 : 7) ซึ่งได้ให้คำจำกัดความถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยว หรือ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวว่าหมายถึงธุรกิจและการบริการสิ่งอำนวยความสะดวกทุกประเภทที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่ องค์ประกอบต่าง ๆ 8 ประการดังต่อไปนี้คือ

- ที่พัก
- ร้านอาหารและภัตตาคาร
- บริการนำเที่ยว
- ร้านขายของที่ระลึก
- ความปลอดภัย
- การเผยแพร่และการโฆษณา
- การคมนาคมขนส่ง หมายถึง การคมนาคมขนส่งทางบก ทางน้ำและทางอากาศ
- สิ่งดึงดูดใจให้เกิดการท่องเที่ยว เช่น ทะเล ภูเขา แม่น้ำ รวมทั้งวัฒนธรรม

ประเพณี โบราณสถาน (กล่าวคือ สิ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจ และต้องการมาเยี่ยมชม ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติ หรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นก็ได้)

จากองค์ประกอบของการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นของ McIntosh และคณะ หรือของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวในยุคปัจจุบันที่มีการพัฒนาขึ้นเป็นอุตสาหกรรมนั้นจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้น มิใช่เพียงแต่การมีวัตถุดิบทางการท่องเที่ยว คือ ความสวยงามทางธรรมชาติ ศิลปกรรม โบราณสถาน วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมของคนท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจให้เกิดการท่องเที่ยวเหมือนที่เป็นมาในอดีตเท่านั้น แต่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนั้นจะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบต่าง ๆ อีกหลายประการเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งจากความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันขององค์ประกอบเหล่านี้ สุริย์ (2539) อ้างว่า Chuck y Gee and Other (1984) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกับธุรกิจต่าง ๆ แล้วพบว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กับธุรกิจต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังแสดงในแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวกับธุรกิจโดยตรงและโดยอ้อม

จากแผนภูมิที่ 1 จะเห็นได้ว่าธุรกิจทางตรงของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ ธุรกิจด้านการขนส่ง ธุรกิจด้านที่พักแรม ร้านอาหาร และบริการนำเที่ยว ส่วนธุรกิจทางอ้อม ได้แก่ การผลิตสินค้าต่าง ๆ ทั้งภาคเกษตรกรรม หัตถกรรม และอุตสาหกรรม

จากแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้ จะเห็นว่าองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่นำมาซึ่งความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยว ดังนั้นหากชุมชนใดที่ต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเหล่านี้ ซึ่งผู้ศึกษาจะใช้องค์ประกอบของการท่องเที่ยวนี้เป็นกรอบแนวคิดสำหรับการวิเคราะห์รูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำตลิ่งชันที่จะกล่าวถึงต่อไปในบทที่ 5

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ โดยมีสาเหตุมาจากแนวโน้ม 2 ประการ คือแนวโน้มเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และความเปลี่ยนแปลงเรื่องอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Boo, 1991)

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีสาเหตุจากแนวโน้มเรื่องการอนุรักษ์ สืบเนื่องมาจากปัจจุบันประชากรของโลกมีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้น ปริมาณการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติเพื่อตอบสนองความต้องการของประชากรก็มีอัตราที่เพิ่มขึ้นตามไปด้วย ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ จนทำให้สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว

ในหลาย ๆ ประเทศทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนาได้พยายามสนับสนุนเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการรวมเอาประเด็นของการอนุรักษ์เข้ากับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยการใช้ประโยชน์พื้นที่อนุรักษ์ที่จัดตั้งขึ้นให้เป็นแหล่งพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมควบคู่ไปกับการสงวนรักษาระบบนิเวศตามธรรมชาติ โดยการส่งเสริมเรื่องการท่องเที่ยวในบริเวณพื้นที่อนุรักษ์ เช่น อุทยานแห่งชาติ ด้วยความเชื่อว่าการท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติเป็นทางเลือกหนึ่งที่เปิดโอกาสให้มีการจ้างงานและสร้างรายได้จำนวนมากทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ซึ่งเท่ากับเป็นการสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจให้แก่ราษฎรในชนบทเพื่อจะได้ตระหนักถึงความสำคัญและหันมาช่วยกันสนับสนุนการสงวนรักษาพื้นที่อนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนเป็นแรงผลักดันให้กลุ่มอนุรักษ์และประชาชนทั่วไปยอมรับโดยทั่วกันว่าการท่องเที่ยวที่มีการวางแผนที่ดีจะมีศักยภาพให้เป็นเครื่องมือสนับสนุนการอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติและพื้นที่อนุรักษ์ประเภทอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี

ส่วนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีสาเหตุจากแนวโน้มเรื่องการท่องเที่ยวที่ปรากฏค่อนข้างชัดเจนว่าในระยะ 7-8 ปีที่ผ่านมา มนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงวิธีการใช้เวลาว่างในการเดินทางท่องเที่ยว โดยมีแนวโน้มว่าต้องการการท่องเที่ยวแบบผจญภัย เข้าไปมีส่วนร่วมและสัมผัสกับธรรมชาติอย่างแท้จริง นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังอยากที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสถานที่ที่ไปเยือน ตั้งแต่เรื่องระบบนิเวศไปจนถึงชนิดพันธุ์พืชและ/หรือสัตว์ที่หายากหรือกำลังจะสูญพันธุ์ และประเด็นปัญหาด้านการอนุรักษ์ อาทิเช่น การสูญเสียทรัพยากรป่าไม้ การลักลอบล่าสัตว์ป่า ดังจะเห็นได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มสูงขึ้นตามอุทยานแห่งชาติและพื้นที่อนุรักษ์ประเภทอื่น ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้มีสาเหตุสำคัญเกิดจากการตื่นตัวและให้ความสนใจเกี่ยวกับคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

นิยามและความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งให้เกิดการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรต่าง ๆ โดยเป็นการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท คือ ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม (สันติ, 2544 :3)

นอกจากนี้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538 , 4) ยังให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไว้ว่า หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา ชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ

จากการศึกษาเรื่องผลกระทบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่อแรงงานท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บนพื้นที่สูงของ สันติ แสงเจริญ (2544) ได้กล่าวว่า รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) มีความคล้ายคลึงและใกล้เคียงกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ทำให้เกิดความสับสนและไม่ชัดเจนในบางส่วน

โดยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยว ที่มุ่งให้เกิดการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและของทรัพยากรต่าง ๆ โดยเฉพาะระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation Tourism) ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่พัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) เมื่อพิจารณาจากการท่องเที่ยวที่มีอยู่ก็จะเห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศครอบคลุมในบางส่วนของการท่องเที่ยวทุกรูปแบบในกลุ่มที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

สันติ (2544) ได้อ้างถึงงานของ Ralf Buckley (1995) ว่าการท่องเที่ยวแบบ Ecotourism จะครอบคลุมการท่องเที่ยวที่กว้างขวางกว่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และไม่เน้นเรื่อง การศึกษาเรียนรู้หรือมุ่งเน้นให้เกิดการอนุรักษ์ โดยการท่องเที่ยวแบบ Ecotourism จะเน้นเพียงแต่ ให้มีการจัดการที่ลดหรือปราศจากผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสร้างความพึงพอใจให้แก่ นักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ลินด์ส์ โรบิล (2545) ยังกล่าวถึงคำว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตามความหมายของ Hector Ceballos-Lascurain (1990) แห่งสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources-IUCN) ซึ่งตามความหมายของ Hector Ceballos-Lascurain นั้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทาง วัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น

สำหรับ The Ecotourism Society (1991) ซึ่งเป็นองค์กรภาคเอกชนที่มีบทบาทโดยตรง เกี่ยวกับการศึกษาวางแผน และเผยแพร่ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้กำหนด ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในช่วงแรกไว้ว่า เป็นการเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ธรรมชาติด้วยความระมัดระวัง ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ และในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทาง เศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น

ซึ่งในเวลาต่อมาคำนิยามของ The Ecotourism Society ก็ได้รับการปรับปรุงโดย Western (1993) ให้สั้นและกระชับ แต่มีความหมายสมบูรณ์มากขึ้นว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นการเดินทางท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติ ซึ่งมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทำให้ ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่นดีขึ้น

จากนิยามของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปความหมายที่เป็น สาระสำคัญได้ดังนี้ คือ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นพื้นที่ ธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม และรวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดีและวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย โดยทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อ สภาพแวดล้อมธรรมชาติและระบบนิเวศ ไม่ทำลายหรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสื่อมโทรม ทั้งยังให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและ การอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะเดียวกันก็เอื้อ ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่วนกิจกรรมต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวเชิง

อนุรักษนั้น จะต้องเน้นที่คุณค่าของธรรมชาติหรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่ใช่เน้นที่การเสริมแต่งหรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส หรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังจะเป็นการเสริมสร้าง จรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวกด้วย

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากแนวคิดของ ราล์ฟ บัคเคย์ (Ralf Buckey) ที่อุดร วงษ์ทับทิมและสุภาวินี ทรงพรวาณิชย์ (2546) ได้กล่าวไว้ในผลงานเรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ นั้นมีด้วยกัน 5 ประการได้แก่

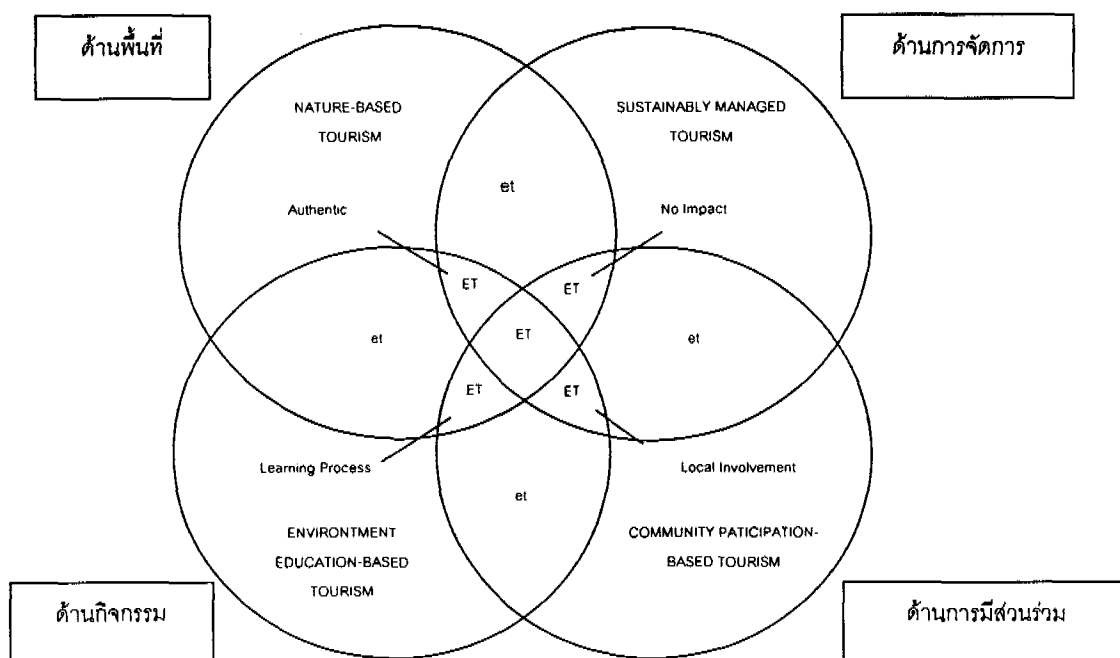
1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการดูแลอย่างยั่งยืน ด้วยรูปแบบและการบริหารที่ถูกต้อง
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของธรรมชาติ
3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีการศึกษาเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมหรือสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก
4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์
5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว

อุดร และสุภาวินี (2546) กล่าวว่า สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้ดัดแปลงความคิดของ ราล์ฟ บัคเคย์ และพัฒนามาสู่องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน 4 ด้านดังนี้

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงมีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ
2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบและจะต้องไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ ควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน
3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เชื่อมต่อ

กระบวนการเรียนรู้ให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ ของแหล่งท่องเที่ยว เพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง ทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง อาจกล่าวได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ ก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนกลับมาบำรุงรักษาและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ซึ่งท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้าจนถึงองค์การปกครองท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้เสีย เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

รูปที่ 1 หลักการพื้นฐานที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

หมายเหตุ: 1.ดัดแปลงจาก Ralf Buckley (1994)

ET, ET, et แสดงความเข้มข้นของการท่องเที่ยวแบบ Ecotourism

ที่มา : รายงานสรุปการดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ จัดทำโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย นำเสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540)

จากองค์ประกอบข้างต้น อาจกล่าวได้ว่านิยามดังกล่าวเป็นข้อกำหนดที่ชัดเจนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่จะเรียกว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ขององค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้านดังกล่าวเป็นสำคัญ หากการท่องเที่ยวในพื้นที่ใดมีองค์ประกอบครบสมบูรณ์ทั้ง 4 ข้อ ก็จัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดข้อใดข้อหนึ่งไปความสมบูรณ์จะลดน้อยลงซึ่งอาจนำไปสู่การเข้าไปจัดการและเน้นกระบวนการส่งเสริม เพราะไม่เช่นนั้นจะทำให้แปรเปลี่ยนเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น ที่ไม่ใช่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นอกจากองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามแนวคิดของราล์ฟ บัคเคีย์ แล้ว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538) ยังได้จำแนกองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไว้ด้วยกัน 3 ประการ ได้แก่ การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของชุมชนและการกระจายรายได้ ในกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้น การวางแผนและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นที่ใดก็ตาม จะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบและวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ดังต่อไปนี้คือ

1. การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ถือว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ หากธรรมชาติและระบบนิเวศได้รับผลกระทบกระเทือนจากการใช้ประโยชน์ในรูปแบบใดก็ตาม โอกาสที่ธรรมชาติและระบบนิเวศเหล่านั้นจะเสื่อมโทรมลงหรือถูกทำลายไปก็มีอยู่สูง ดังนั้นการให้ความรู้ความเข้าใจ และการสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนเกี่ยวกับความจำเป็นในการปกป้องรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อให้คงอยู่สนองความต้องการของคนทั่วไป นอกจากนี้การสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ยังรวมไปถึงบุคคลกลุ่มอื่น ๆ เช่น ประชาชนในท้องถิ่น ภาครัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวนั้นด้วย

วิธีการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์มีหลายรูปแบบ แต่สำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้น มักจะเน้นวิธีการจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ (Interpretation programs) เช่นการจัดให้มีศูนย์สื่อความหมายธรรมชาติ (Interpretive center) ในแหล่งท่องเที่ยว จัดให้มีเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษาเรียนรู้ จัดให้มีนิทรรศการ/แผ่นป้ายบรรยายตามบริเวณหรือจุดท่องเที่ยวต่าง ๆ จัดให้มีเส้นทางเดินเท้าหรือทางเดินป่า ที่ให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ธรรมชาติหลากหลายแก่ผู้มาเยือน รวมถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบแหล่ง

ท่องเที่ยวให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและนิเวศวิทยาของสิ่งต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวพบเห็น

2. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว องค์ประกอบนี้มีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบแรกโดยตรง กล่าวคือ นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบยั่งยืนมักเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความปรารถนาหรือสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในลักษณะต่าง ๆ และสภาพภูมิทัศน์ตามธรรมชาติ ตลอดจนแหล่งธรรมชาติที่ยากลำบากต่อการเดินทางและทำหาย และมักจะไม่สนใจในความสะดวกสบาย เช่น การเดินทางท่องเที่ยวแบบชายหาด พักตามรีสอร์ท หรือโรงแรมหรูๆ กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงต้องการการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติแวดล้อมมากกว่า ดังนั้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงต้องพิจารณาถึงการจัดการสื่อความหมายธรรมชาติเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติในแง่มุมต่างๆ ทั้งในระดับกว้าง และระดับลึก ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยวและได้รับความพึงพอใจกลับไป

3. การมีส่วนร่วมของชุมชนและการกระจายรายได้ สภาพทางเศรษฐกิจและชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ภายในและรอบๆ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติอย่างเช่น อุทยานแห่งชาติ ควรได้รับการพิจารณาให้เป็นวัตถุประสงค์หรือองค์ประกอบที่สำคัญของการส่งเสริมและจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพราะการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่นในระยะยาวมากกว่ากิจกรรมอื่นๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อความอยู่รอดของธรรมชาติแวดล้อม ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในรูปแบบต่างๆ จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม รูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การลงทุนเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็กที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่ำ (Low scale – low impact tourism development) การเป็นมัคคุเทศก์ (nature guides) การนำสินค้าที่เป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมาขายแก่นักท่องเที่ยว และการจ้างงานในสวนบริการอื่น ๆ เป็นต้น

จากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในกิจการด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นที่ยอมรับกันว่าจะช่วยปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้นในระยะยาว และทำให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่อนุรักษ์ประเภทต่างๆ และการลดการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติลง ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการส่งเสริมเรื่องอนุรักษ์ ซึ่งมีความสำคัญต่อสังคมส่วนรวมระดับประเทศอีกด้วย

จากการที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น กล่าวได้ว่า วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มี

ความแตกต่างจากการท่องเที่ยวที่ได้รับการส่งเสริมมาแต่อดีต (Conventional tourism) ซึ่งสามารถสรุปวัตถุประสงค์หลักของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable tourism) ได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ประการแรก เพื่อพัฒนาจิตสำนึกและความเข้าใจของนักท่องเที่ยวในการทำคุณประโยชน์แก่สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ ประการที่สอง เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีคุณภาพหรือคุณค่าสูงให้แก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนแหล่งท่องเที่ยว ประการที่สาม เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนที่แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ และประการสุดท้าย เพื่อดูแลรักษาและคงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

นอกจากวัตถุประสงค์หลักข้างต้น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ยังมุ่งเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่น่าสนใจของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ที่ปรากฏในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการศึกษาเรียนรู้และสร้างความพึงพอใจเกี่ยวกับความหลากหลายและวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนเหล่านั้นด้วย

จากแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่กล่าวถึงในข้างต้นนี้ ผู้ศึกษาจะนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาเรื่องการจัดการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบในการจัดการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำตลิ่งชันว่า มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างไร

แนวคิดการมีส่วนร่วม

จากแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั่นก็คือการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจถึงแนวคิดการมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาจึงได้อธิบายถึงความหมายของการมีส่วนร่วม ปัจจัยและรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม คือ การที่บุคคลหรือกลุ่มคนมีความรู้สึกหรือคิดในเรื่องเดียวกันและร่วมกันทำเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกัน โดยการร่วมกันนั้นอาจจะเป็นการร่วมกันโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ได้

การมีส่วนร่วมในความหมายของสุเมธ (2536, 15) คือ การที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง ร่วมมือและรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ โดยมีกลุ่มหรือองค์กรรองรับ ประชาชนที่เข้าร่วมมีการ

พัฒนาภูมิปัญญาและการรับรู้ สามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ ต้องอาศัยปัจจัยบางประการที่กระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีผู้วิจัยหลายรายที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน เช่น งานวิจัยของ นิรันดร์ (2537) เรื่องกลวิธีแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชนได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน ได้แก่

1. ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ
2. ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือ หรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วมอยู่ด้วยทั้งๆ ที่ยังไม่มีศรัทธาหรือความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยมที่จะกระทำ
3. อำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆ

และจากงานวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการสถานที่พักตากอากาศในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบริเวณแหล่งท่องเที่ยวชายทะเลเมืองพัทยาของชานัน ติरणะรัต (2538) ได้สรุปปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมว่ามีอย่างน้อย 3 ประการคือ ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม (Freedom to Participate) ประชาชนสามารถที่จะมีส่วนร่วม (Ability to Participate) และประชาชนเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to Participate)

รูปแบบขั้นตอนการมีส่วนร่วม

ในการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ นั้น จำเป็นที่จะต้องมีการมีรูปแบบและขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้กิจกรรมนั้นสำเร็จได้ ซึ่งมีผู้เสนอรูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้หลากหลายรูปแบบ ดังนี้

จากเอกสารเรื่องการบริหารการพัฒนาชนบท ของเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527). ได้สรุปการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่ามี 4 ขั้นตอนคือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงานกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ซึ่ง Cohen and Uphoff (อ้างในสุเมธ, 2536) ได้แบ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 4 รูปแบบซึ่งมีความคล้ายคลึงกับการแบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมของเจมส์ค็อกกี ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนได้แก่
 - 1.) เริ่มตัดสินใจ
 - 2.) ดำเนินการตัดสินใจ
 - 3.) ตัดสินใจปฏิบัติ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารและการประสานของความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ทั้งผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

ผลงานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของผลงานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องประกอบด้วยเนื้อหา 3 หัวข้อหลักๆ คือ พัฒนาการของการท่องเที่ยว บทบาทของภาครัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยว และภูมิหลังของกรณีศึกษาซึ่งในที่นี้คือ พื้นที่ตลิ่งชันและตลาดน้ำตลิ่งชัน

ในประเด็นที่เกี่ยวกับพัฒนาการของการท่องเที่ยวนั้น มีงานวิจัยหลายชิ้นที่ศึกษาถึงพัฒนาการการท่องเที่ยวในประเทศไทย ซึ่งแต่ละชิ้นจะมีวิธีการหรือเกณฑ์ในการแบ่งช่วงเวลาในการศึกษาที่แตกต่างกันออกไป สำหรับในการปริทัศน์งานวรรณกรรมประเด็นนี้ ผู้ศึกษาจะแบ่งพัฒนาการการท่องเที่ยวในไทยโดยใช้บริบททางประวัติศาสตร์เป็นเกณฑ์ในการพิจารณา

1. พัฒนาการของการท่องเที่ยว

ในเรื่องพัฒนาการการท่องเที่ยวมีประเด็นย่อย ๆ ที่เกี่ยวข้องกัน 2 ประเด็นที่จะกล่าวในส่วนนี้คือ พัฒนาการของการท่องเที่ยวในประเทศไทยกับวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย จากงานศึกษาของ ปิ่นเพชร จำปา (2545) เรื่อง "วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย พ.ศ.2394 – 2544" ได้กล่าวถึงพัฒนาการของการท่องเที่ยวไทยและวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทยไว้ดังนี้

1.1 การท่องเที่ยวไทยก่อนสมัยรัชกาลที่ 4

จากเอกสารหลักฐานที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวก่อนสมัยรัชกาลที่ 4 พบว่า ในช่วงต้นรัตนโกสินทร์เป็นเวลาที่ยุคชนชั้นปกครองของไทยได้รวบรวมและสร้างอาณาจักรไทยให้มั่นคง พระมหากษัตริย์ 3 รัชกาลแรกของราชวงศ์จักรีมีพระราชภารกิจสำคัญอยู่ที่การสร้างและทำนุบำรุงบ้านเมืองให้รุ่งเรืองมั่นคง พระมหากษัตริย์จึงไม่อาจเสด็จพระพาสได้ เพราะมีสงครามทั้งกับภายนอกและหัวเมืองในราชอาณาจักร แม้แต่การเสด็จนมัสการบูชาพระพุทธรูปหรือไปทอดกฐินหลวงที่กรุงศรีอยุธยา ดังนั้นเจ้านายพระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางผู้ใหญ่ ก็ไม่ได้ออกไปเที่ยวหัวเมืองไกล ๆ ด้วย เพราะเป็นการฝ่าฝืนพระราชปฏิบัติ เกรงจะทำให้ทรงระแวงเป็นความผิดทางการเมือง จึงอยู่แต่ในกรุงเทพ (ปีนเพชร 2545 : 18-24)

จากการศึกษาพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ของเจ้าพระยาพิพากรวงศ์ ได้กล่าวไว้ว่า รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 ไม่ได้เดินทางไปไหนในลักษณะเพื่อเสด็จประพาสหรือท่องเที่ยวเลย การเดินทางออกนอกกรุงเทพ ส่วนใหญ่คือการไปราชการสงคราม โดยในสมัยรัชกาลที่ 1 ตลอดชีพของพระองค์อยู่กับการนำทัพไทยสู้รบกับพม่า (ปีนเพชร 2545 : 23)

ในช่วงต้นสมัยรัชกาลที่ 2 ไทยก็ยังคงติดพันสงครามกับพม่า และการจัดการควบคุมการปกครองหัวเมืองต่าง ๆ และหัวเมืองประเทศราช ส่วนในสมัยรัชกาลที่ 3 แม้สงครามกับพม่าแทบสิ้นสุดลงแล้ว แต่ไทยก็มีสงครามกับลาว เวียงจันทน์ ญวน และยังเป็นช่วงจัดการดูแลปกครองหัวเมืองภายในให้เป็นปึกแผ่นต่อไป

จากพระราชพงศาวดารและวรรณกรรมนิราศต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทยสมัยก่อนรัชกาลที่ 4 นั้นกลุ่มชนชั้นสูง โดยเฉพาะพระมหากษัตริย์เป็นผู้ที่มีโอกาสท่องเที่ยว มากกว่าเจ้านาย ขุนนางและกลุ่มชนชั้นล่าง แต่การท่องเที่ยวส่วนใหญ่ นั้นเป็นผลพลอยได้จากการเดินทางไปทำกิจธุระต่าง ๆ เช่น ไปศึกสงคราม หรือไปเพื่อบูชาปูชนียสถานปูชนียวัตถุที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา มากกว่าไปเพื่อหาความสุขสำราญ

โดยปัจจัยที่กำหนดลักษณะการท่องเที่ยวของคนไทยสมัยก่อนรัชกาลที่ 4 นั้นมาจากปัจจัยทางวัฒนธรรม คติความเชื่อและโลกทัศน์และสภาพสังคมและเศรษฐกิจ

จากปัจจัยทางวัฒนธรรม คติความเชื่อและโลกทัศน์โดยเฉพาะคติความเชื่อในการนับถือบูชา พระสถูปหรือวัตถุต่าง ๆ ที่เป็นเครื่องหมายแทนองค์พระพุทธเจ้าได้ก่อให้เกิดประเพณีการไปไหว้พระพุทธรูปพระธาตุ และปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุต่าง ๆ (ปีนเพชร 2545 : 30) นอกจากนี้คติความเชื่อและโลกทัศน์ของคนไทยที่มาจาก การนับถือผี ความเชื่อในไสยศาสตร์ยังมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนไทยด้วย

ส่วนปัจจัยด้านสภาพสังคมและเศรษฐกิจของคนไทยในสมัยก่อนรัชกาลที่ 4 นั้นมีสภาพเศรษฐกิจที่เป็นการเกษตรแบบยังชีพ และสภาพสังคมที่สัมพันธ์อยู่กับระบบมูลนาย -ไพร่ และระบบศักดินา เป็นข้อจำกัดไม่ให้คนส่วนใหญ่คือไพร่ สามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ ในช่วงนี้จะมีแต่พระมหากษัตริย์เท่านั้นที่เสด็จประพาสไปในที่ต่าง ๆ ได้ ส่วนไพร่นั้นทำได้เพียงติดตามอำนวยความสะดวกเวลาพระมหากษัตริย์เสด็จประพาสเท่านั้น

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าในสมัยก่อนรัชกาลที่ 4 คนไทยยังไม่มีความคิดหรือสำนึกของการใช้เวลาว่าง ในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว จะมีเพียงชนชั้นสูงโดยเฉพาะพระมหากษัตริย์เท่านั้น ที่มีโอกาสเดินทางท่องเที่ยว ส่วน การท่องเที่ยวของชนชั้นอื่น ๆ นั้นเป็นผลพลอยได้จากการไปทำกิจธุระต่าง ๆ เช่นการติดตามไปในขบวนเสด็จของพระมหากษัตริย์ และการเดินทางเพื่อจาริกแสวงบุญ เป็นต้น โดยมีสาเหตุมาจากปัจจัยทางวัฒนธรรมและคติความเชื่อ ที่อิงอยู่กับหลักพระพุทธศาสนา และจากสภาพสังคมที่ประชาชนอยู่ในระบบไพร่ ระบบศักดินา ทำให้ไม่สามารถเดินทางไปที่ไหนไกลได้เกินกว่ากำหนดเวลาได้

1.2 วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2394 - 2503

นับเป็นช่วงแรกรับแนวคิดและวัฒนธรรมการท่องเที่ยวแบบตะวันตกมาใช้ในสังคมไทย และการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมจากการพัฒนาประเทศสู่ความเจริญรุ่งเรือง โดยเฉพาะจากการศึกษาและการส่งนักเรียนไทยไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ ทำให้ได้นำวัฒนธรรมตะวันตก รวมถึงเรื่องการท่องเที่ยวมาใช้ในสังคมไทยด้วย ซึ่งกลุ่มชนชั้นสูงเป็นผู้รับการท่องเที่ยวแบบตะวันตกมาใช้จนเป็นที่แพร่หลายไปสู่คนทั่วไปในสังคมไทย

การท่องเที่ยวของไทยได้เปลี่ยนแปลงและเพิ่มความหมายไปจากในอดีต ซึ่งการท่องเที่ยวในวัฒนธรรมไทยก่อนสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นการท่องเที่ยวที่แฝงจากการเดินทางเพื่อศาสนาและกิจธุระต่าง ๆ แต่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา การท่องเที่ยวก็มีความหมายของการเดินทางเพื่อความสุขสำราญใจ หรือตากอากาศและการเดินทางตามคำแนะนำของแพทย์ไปยังที่ที่มีอากาศดีเพื่อรักษาสุขภาพ ตลอดจนเป็นการเดินทางเพื่อเปิดโลกทัศน์เพิ่มพูนความรู้แก่ตนเองและทัศนศึกษา

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 นับได้ว่าเป็นยุคเริ่มแรกของความเป็นไทยสมัยใหม่ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม (ปิ่นเพชร 2545 : 62).โดยมีการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับโลกทัศน์ทางสังคมต่าง ๆ มากมาย เนื่องมาจากพระมหากษัตริย์ทรงรับความรู้และเทคโนโลยีของชาวตะวันตกมาใช้ทำนุบำรุงประเทศ ทำให้เกิด

การเปลี่ยนแปลงทางจารีตประเพณีบางอย่างในราชสำนัก ซึ่งเชื่อต่อการเสด็จประพาสหรือการท่องเที่ยวของชนชั้นสูงในเวลาต่อมา

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 นับเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกในสมัยรัตนโกสินทร์ ที่ริเริ่มประเพณีการเสด็จประพาสไปยังสถานที่ต่าง ๆ เพื่อความสำราญและเพื่อทัศนศึกษาเที่ยวชมภูมิประเทศ ตลอดจนรับทราบเรื่องทุกข์สุขต่าง ๆ ของประชาชน บ้านเมือง จึงสงบสุขและเชื่อต่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจารีตประเพณีบางอย่างให้ทันสมัย โดยได้ทรงริ้อพื้นและแก้ไขเพิ่มเติมประเพณีการเสด็จประพาสที่เคยมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาซึ่งได้หยุดชะงักไป ตั้งแต่รัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 (ปีนเพชร 2545 : 64) ในส่วนที่อนุญาตให้ประชาชน เผ่าชนพระบารมีและถวายคำร้องฎีกาได้อย่างใกล้ชิดกับพระมหากษัตริย์ได้มากกว่าที่เคยปฏิบัติมาแต่เดิม

นอกจากการฟื้นฟูและเปลี่ยนแปลงจารีตประเพณีเรื่องการเสด็จประพาสของพระมหากษัตริย์ที่รัชกาลที่ 4 ทรงแก้ไขใหม่แล้วยังมีการแก้ไขประเพณีที่ห้ามชนชั้นสูงเดินทางไปไหน ๆ ถ้าไม่ได้รับอนุญาตหรือตามเสด็จพระราชดำเนิน เพราะเกรงว่าจะเป็นการออกไปเพื่อตั้งตนเป็นใหญ่เหนือเจ้าเมือง กรมการเมือง และไปสร้างความเป็นศัตรูหรือข่มเหงรังแกประชาชนด้วย

ในสมัยรัชกาลที่ 4 และ รัชกาลที่ 5 ขณะที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับการแผ่อิทธิพลของตะวันตก โดยเฉพาะอังกฤษและฝรั่งเศสที่ขยายอาณานิคมมาถึงพม่า มลายูและอินโดจีน พระมหากษัตริย์และชนชั้นสูงของไทยได้พยายามช่วยกันปฏิรูปประเทศทั้งด้านการศึกษา ภาษาต่างประเทศ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีตะวันตก โดยการยกเลิกและปรับปรุงวัฒนธรรมเดิมของไทยเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของตะวันตก ตลอดจนการปรับปรุงระบบโครงสร้างทางสังคมและระบบทางการเมืองการปกครอง (ปีนเพชร 2545 : 69) ในปัญหาเรื่องระบบมุลนาย-ไพร่ และการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางโดยการปฏิรูประบบบริหารราชการ เพื่อแก้ปัญหาการเมืองภายใน ซึ่งจากการปฏิรูปประเทศด้วยเหตุผลต่างๆ ดังกล่าว การเปลี่ยนแปลงระบบโครงสร้างสังคมด้วยการยกเลิกระบบมุลนาย - ไพร่และการปฏิรูประบบบริหารราชการ เพื่อดึงอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ซึ่งระบบราชการแบบใหม่นี้สามัญชนที่มีความรู้มีโอกาสเป็นข้าราชการมีเงินเดือน และมีวันหยุด วันลาพักราชการ จึงเป็นการเปิดโอกาสให้สามัญชนได้ท่องเที่ยวแบบตะวันตกมากขึ้น

นอกจากนี้การส่งนักเรียนไปศึกษาต่อต่างประเทศโดยเฉพาะในยุโรป ผลของการส่งคนไทยไปศึกษาต่อต่างประเทศนั้น นอกจากนักเรียนที่ศึกษาจากต่างประเทศจะกลับมามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศแล้ว ยังมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความรู้สึกนึกคิด การถ่ายทอดวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของสังคม โดยผู้ที่ไปศึกษาต่อต่างประเทศมักจะนำวิถีชีวิตและ

วัฒนธรรมแบบตะวันตกมาใช้ (ปีนเพชร 2545 : 68)

ที่กล่าวมาข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2394-2503 ถือเป็นช่วงแรกรับแนวคิดและวัฒนธรรมการท่องเที่ยวแบบตะวันตกเข้าสู่สังคมไทย เพราะเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมจากการพัฒนาประเทศสู่ความเจริญรุ่งเรือง ทำให้เปิดรับวิทยาการต่าง ๆ จากตะวันตกมาใช้ในสังคมไทย รวมถึงเรื่องการใช้เวลาว่างในการท่องเที่ยว กลุ่มชนชั้นสูงโดยเฉพาะพระมหากษัตริย์เป็นผู้ริเริ่มรับและนำการท่องเที่ยวแบบตะวันตกมาใช้จนแพร่หลายสู่คนทั่วไป ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ถือเป็นบุคคลตัวอย่างที่ท่องเที่ยวแล้วยังได้จัดบันทึกการเดินทางแบบตะวันตกด้วยการท่องเที่ยวภายในประเทศนั้นพัฒนาไปตามเส้นทางคมนาคมโดยเฉพาะทางรถไฟและเรือกลไฟ ทำให้สถานที่ท่องเที่ยวแห่งแรก ๆ อยู่บริเวณชายทะเล เช่น อ่างศิลา ศรีราชา ชะอำ มาถึงเมืองตากอากาศที่หัวหิน ส่วนคนทั่วไปที่ไม่สามารถท่องเที่ยวในที่ไกล ๆ ได้ก็มีสถานที่ท่องเที่ยวในเมืองอย่างสวนสาธารณะ สวนลุมพินี และบางปู ให้ได้มารับลมทะเลและชมวิวทิวทัศน์ เป็นต้น

1.3 การท่องเที่ยวไทยตั้งแต่ พ.ศ.2503 - 2544

การท่องเที่ยวของคนไทยในช่วง พ.ศ. 2503 - 2544 ได้เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการพัฒนาประเทศสู่สังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ โดยการพัฒนาประเทศในช่วงทศวรรษที่ 2500 ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจากระบบทุนนิยมไปสู่ระบบทุนนิยมอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นให้ประเทศไทยได้ขยายแนวคิดและการปฏิบัติทางการท่องเที่ยวที่เคยจำกัดอยู่ในกลุ่มชนชั้นสูงไปสู่ประชาชนทั่วไป และการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาประเทศนี้ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาเมืองหลักและความเปลี่ยนแปลงด้านสภาพแวดล้อมด้วย

นับแต่พ.ศ. 2500 เป็นต้นมาประเทศไทยเริ่มพัฒนาประเทศสู่ความทันสมัยโดยเน้นให้มีระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอุตสาหกรรม ซึ่งเน้นการใช้อุตสาหกรรมในการผลิตและทุนที่ใช้ก็เป็นทุนเสรีจากนายทุนต่างชาติร่วมกับนายทุนภายใน ทำให้ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและทางสังคม โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเมืองอย่างกรุงเทพมหานคร เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดความต้องการการท่องเที่ยวของชาวเมือง นอกจากนี้การพัฒนาประเทศโดยเน้นด้านอุตสาหกรรม ทำให้เกิดชนชั้นใหม่ขึ้นอย่างชัดเจนในสังคมนั่นคือ ชนชั้นกลาง ซึ่งมีมาตรฐานชีวิตที่ดีจากอาชีพการงานและรายได้ รวมทั้งความต้องการใช้ชีวิตอย่างมีรสนิยมแบบชนชั้นสูงในอดีต เนื่องจากมีปัจจัยต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเช่นเดียวกับชนชั้นสูงในอดีตนั่นคือ

เวลาว่าง เงิน รวมทั้งค่านิยมด้วย

การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและชีวิตทางสังคมของชาวเมืองโดยเฉพาะในกรุงเทพฯ นั้น เห็นได้เด่นชัดเมื่อมีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตั้งแต่ พ.ศ.2500 เป็นต้นมา คือ เมื่อมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) กรุงเทพฯก็กลายเป็นเมืองขนาดใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านอุตสาหกรรมและการบริการ ซึ่งมีการจ้างงานมากที่สุดทำให้ประชาชนจากต่างจังหวัดหลั่งไหลเข้ามาเพื่อทำงาน จึงเกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา เช่น ชุมชนแออัด การมีสาธารณูปโภค สาธารณูปการและการบริการทางสังคมต่าง ๆ ของรัฐไม่เพียงพอในเขตเมือง จึงได้เกิดการวางแผนพัฒนาเมืองหลักและเมืองรองขึ้น เพื่อกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ การพัฒนาประเทศโดยเน้นด้านอุตสาหกรรมและการบริการยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงชีวิตทางสังคมนอกจากเรื่องที่อยู่อาศัยในเมืองอีกอย่างหนึ่ง คือ ผู้คนส่วนใหญ่นิยมประกอบอาชีพทางอุตสาหกรรมและการบริการต่าง ๆ ในเมืองเพราะเป็นอาชีพที่ทำรายได้แน่นอนและมีวันหยุดพักผ่อนที่ยังคงมีรายได้เป็นผลให้ชาวเมืองยอมรับแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเพื่อไปพักผ่อนหลีกหนีจากสภาพแออัดและมลพิษในเมืองชั่วคราว

นอกจากนี้การพัฒนาประเทศในช่วง พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา มีการพัฒนาที่เอื้อประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวอย่างมากคือ การปรับปรุงสาธารณูปโภคต่าง ๆ โดยเฉพาะถนนหนทางเส้นทางการคมนาคมที่ช่วยอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวอย่างมากในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ และต่อการพัฒนาสถานที่อื่น ๆ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไปจนถึงปัจจุบัน

นับแต่ปีพ.ศ. 2503 เป็นต้นมา การท่องเที่ยวได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลให้มีหน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ คือ องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว (อสท.) ซึ่งในเวลาต่อมาได้พัฒนามาเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เพื่อส่งเสริมพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว ดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติให้เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย รวมทั้งส่งเสริมให้คนไทยท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจัง ตั้งแต่ พ.ศ. 2523 เป็นต้นมาการเดินทางท่องเที่ยวจึงได้รับการส่งเสริมและกลายเป็นกิจกรรมที่คนทั่วไปกระทำได้โดยเฉพาะกลุ่มชนชั้นกลางอันเป็นคนกลุ่มใหม่ที่ขยายตัวมีจำนวนมากพอและสามารถเดินทางท่องเที่ยวตามนโยบายรัฐในส่วนตัวให้คนไทยเที่ยวเมืองไทย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในสังคมเมืองที่เป็นสังคมบริโภคนิยมในปัจจุบัน การท่องเที่ยวก็คือรูปแบบหรือบรรทัดฐานหนึ่งของการดำเนินชีวิตที่แสดงถึงรสนิยมในการใช้ชีวิต และความสำเร็จในชีวิต การท่องเที่ยวจึงเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง (ปิ่นเพชร 2545 : 157) เพิ่มเติมความหมายจากที่การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมเพื่อความ สุข การตากอากาศรักษาสุขภาพและทัศนศึกษาในช่วงก่อนหน้านั้น

1.4 วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย พ.ศ. 2503 - 2544

การท่องเที่ยวในช่วง พ.ศ. 2503 - 2544 ได้ขยายตัวอย่างมากทั้งในด้านสถานที่ท่องเที่ยว และการบริการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้นักท่องเที่ยวไทยที่แต่เดิมเป็นกลุ่มชนชั้นสูงนั้น เมื่อการพัฒนาประเทศทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้คนส่วนใหญ่มีอาชีพ และรายได้ที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวไทยจึงขยายตัวจากชนชั้นสูงมาสู่คนทั่วไป โดยการท่องเที่ยวในช่วงนี้มีลักษณะร่วมกันที่สามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือการท่องเที่ยวแบบส่วนตัวและการท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ ซึ่งสถานที่ที่ไปก็เป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมและสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

ลักษณะของการท่องเที่ยวแบบส่วนตัวเป็นการเดินทางที่ไม่ต้องใช้บริการของบริษัทนำเที่ยว นักท่องเที่ยวจะเดินทางไปเองโดยรถส่วนตัวและไปกับครอบครัวหรือกลุ่มเพื่อน หรือโดยสารไปกับยานพาหนะต่าง ๆ ทั้งโดยเครื่องบิน รถไฟ รถประจำทาง และรถเช่า เป็นต้น การท่องเที่ยวลักษณะนี้นักท่องเที่ยวสามารถไปที่ใดก็ได้โดยอิสระทั้งสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และทางธรรมชาติ

การท่องเที่ยวแบบส่วนตัวมีแนวโน้มมากขึ้น เห็นได้จากความนิยมท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มาจากกระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและความนิยมใช้อุปกรณ์การท่องเที่ยวแบบใช้ชีวิตกลางแจ้งที่มีเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งการท่องเที่ยวลักษณะนี้ส่วนใหญ่ต้องเป็นผู้มีฐานะดีจึงจะกระทำได้ และเป็นการแสดงถึงการเป็นรสนิยมที่ดีกว่านักท่องเที่ยวทั่วไป จากกระแสความนิยมท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เพิ่มสูงขึ้นนี้เอง ทำให้มีบริษัทนำเที่ยวหลายรายหันมาเพิ่มการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วย

การจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดย ททท. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เป็นการสร้างความหมายและภาพลักษณ์ของไทยให้เป็นเมืองแห่งประวัติศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม และเมืองที่มีป่าไม้ ชายทะเล และธรรมชาติที่งดงาม เพื่อแสดงให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเห็นว่า ไทยเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและมีความหลากหลายในสิ่งที่น่าสนใจทางการท่องเที่ยว เพื่อให้ได้นักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพท่องเที่ยวในประเทศและเป็นการแก้ภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยวไทยแต่เดิม โดยเฉพาะในสายตาของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติว่าเป็นดินแดนของเช็ทซ์ทัวร์ (ปีนเพชร 2545 : 190)

เมื่อการท่องเที่ยวขยายตัวและได้รับการส่งเสริมจากรัฐทำให้ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ก็เติบโตตามไปด้วย เช่น กิจการโรงแรม บริษัทนำเที่ยว ร้านอาหารและภัตตาคาร ร้านค้าของที่ระลึก เป็นต้น จากการเติบโตของการท่องเที่ยวนี้เองทำให้เกิดการท่องเที่ยว

เชิงธุรกิจขึ้น

ในส่วนของกาการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นการท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ นั้นเป็นการเดินทางที่นักท่องเที่ยวใช้บริการของบริษัทนำเที่ยวเพื่อลดภาระในการจัดการด้านต่าง ๆ เช่น การเดินทาง สถานที่พักแรม และมัคคุเทศก์นำเที่ยว เป็นต้น แม้ว่าการไปกับบริษัทนำเที่ยวจะต้องเสียค่าใช้จ่ายมากกว่าการท่องเที่ยวแบบส่วนตัว แต่ก็ได้รับความสะดวกสบายในบริการต่าง ๆ ที่จัดไว้ให้ นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงธุรกิจส่วนใหญ่ นักท่องเที่ยวจะเข้าพักในโรงแรมหรือรีสอร์ทที่บริษัทนำเที่ยวจัดไว้และรับประทานอาหารเช้าหรืออาหารเย็นในโรงแรม ส่งผลให้โรงแรมและบริษัทนำเที่ยวขยายตัวเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งส่งผลให้มีการจัดการศึกษาด้านการโรงแรมและการท่องเที่ยวเพื่อผลิตบุคลากรทำงานในสถานประกอบการด้านนี้

สำหรับแนวโน้มกระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศช่วงทศวรรษที่ 2530 - 2544 เมื่อการท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักและได้รับการส่งเสริมจากรัฐโดยตั้งหน่วยงานขึ้นเฉพาะ คือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่มุ่งพัฒนาสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม ทำให้คนเข้ามาอาศัยในเมืองมากขึ้น เพื่อประกอบอาชีพ ทำให้เมืองแออัดและมีมลพิษจากการพัฒนาทางอุตสาหกรรม ส่งผลให้คนไทยส่วนหนึ่งมีรายได้จากอาชีพการท่องเที่ยวได้ เพื่อหาความสุขจากการพักผ่อนหย่อนใจ และเป็นการหลีกเลี่ยงสภาพแวดล้อมเมืองที่เป็นอยู่ไปสู่ธรรมชาติแม้เป็นการชั่วคราวก็ตาม การท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างมากมาย ตั้งแต่ พ.ศ. 2503 เมื่อการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ได้รับการส่งเสริมจากรัฐ เป็นต้นมา ทำให้เกิดการพัฒนากการท่องเที่ยวและการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น สาธารณูปโภคพื้นฐาน โรงแรม ร้านอาหารต่าง ๆ เข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวก็ได้สร้างรายได้จำนวนมหาศาลให้แก่ประเทศไทย เห็นได้จากการที่นำรายได้เงินตราต่างประเทศมาเป็นอันดับหนึ่ง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 จนถึงปัจจุบัน แต่การเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวก็ทำให้สภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมลง รวมทั้งส่งผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมประเพณีด้วย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนากการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต เพื่อให้การท่องเที่ยวของไทยยังคงเติบโตและสร้างรายได้แก่ประเทศ ขณะเดียวกันก็ช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและมีผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้น้อยที่สุด ส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กลายเป็นแนวโน้มใหม่ของวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย

ซึ่งการจัดแบ่งช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของปีนเพชร (2545) ได้จัดแบ่งตามบริบททางประวัติศาสตร์ โดยแสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทยมี

พัฒนาการมาจากกลุ่มชนชั้นสูงแล้วเผยแพร่ไปยังชนชั้นล่าง โดยมีปัจจัยใดที่มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทยทั้งที่เป็นปัจจัยภายนอกเช่น กระแสความนิยมของโลก และปัจจัยภายในซึ่งได้แก่สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่ส่งผลให้การท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงรูปแบบไป

นอกจากนี้ยังมีผลงานเรื่อง "วัฒนธรรมการท่องเที่ยวและการบริโภค : ความหมายที่แปรเปลี่ยน" ของ กิตติพร ใจบุญ (2537) ซึ่งทำการศึกษาการบริโภคความหมายที่เกิดจากการไป ท่องเที่ยว โดยงานของกิตติพรนั้นมีเนื้อหาของพัฒนาการการท่องเที่ยวของไทยที่มุ่งวิเคราะห์ในประเด็นของการใช้พื้นที่และเวลามากกว่าการศึกษาในบริบททางประวัติศาสตร์ ซึ่งงานของกิตติพร (2537) ได้จัดแบ่งช่วงเวลาของการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปโดยได้แบ่งช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงออกเป็น 2 ช่วงเวลา ได้แก่ การท่องเที่ยวสมัยก่อน (ดันรัตนโกสินทร์) และการท่องเที่ยวสมัยใหม่

ส่วนผลงานของ ปรีชา แดงโรจน์ (2544) เรื่อง "อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสู่ศตวรรษที่ 21" นั้นได้เล่าถึงประวัติความเป็นมาของการท่องเที่ยว โดยปรีชาได้จัดแบ่งช่วงของการเปลี่ยนแปลงของการท่องเที่ยวออกเป็น 2 ช่วงเวลาได้แก่ ช่วงก่อนที่การท่องเที่ยวจะกลายมาเป็นอุตสาหกรรมและหลังจากเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแล้ว เพื่อแสดงให้เห็นพัฒนาการของการท่องเที่ยวอย่างละเอียด

จากที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้ได้แสดงให้เห็นถึงวิธีการการจัดแบ่งช่วงเวลาของการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไปของผู้วิจัยแต่ละราย โดยการแบ่งเวลาที่แตกต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับประเด็นในการวิเคราะห์ของผู้วิจัยแต่ละราย ซึ่งการศึกษาเรื่องท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในตลادنํ้าตลิ่งชันนี้ก็ได้อาศัยวิธีการแบ่งช่วงเวลาของพัฒนาการของการท่องเที่ยวที่แตกต่างไปผู้วิจัยทั้ง 3 รายข้างต้นนี้ เนื่องจากผู้ศึกษาต้องการศึกษากระบวนการกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลادنํ้าตลิ่งชัน จึงได้แบ่งช่วงเวลาของพัฒนาการของการท่องเที่ยวในตลادنํ้าตลิ่งชันออกเป็น 3 ช่วงได้แก่ ช่วงของตลادنํ้าตลิ่งชันในอดีต ตลادنํ้าก่อนมีการทัวรคลอง และตลادنํ้าหลังจากมีการทัวรคลอง เพื่อให้เห็นพัฒนาการของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในตลادنํ้าตลิ่งชันแห่งนี้

2. บทบาทของรัฐบาลกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว

จากการทบทวนเอกสารต่างเกี่ยวกับบทบาทของรัฐบาลที่มีต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว พบรายละเอียดดังนี้คือ การเกิดขึ้นขององค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว(อ.ส.ท.) ขึ้น เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2502 เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศและส่งเสริมให้คนไทยเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศด้วย

ความเป็นมาขององค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว (อ.ส.ท.)

ในปีพ.ศ. 2493 ขณะที่ ฯพณฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ศึกษากิจการท่องเที่ยวและดำริที่จะส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศไทยอย่างจริงจัง ด้วยเหตุผลที่ประเทศไทยมีวัตถุดิบที่จะพัฒนาการท่องเที่ยว ประกอบกับประชาชนชาวไทยมีความเป็นมิตรต่อบุคคลทั่วไปและมีวิธีการดำเนินชีวิตที่น่าศึกษา

โดยในปี พ.ศ. 2502 ภายหลังจากที่ได้มีการจัดตั้งรัฐบาลของคณะปฏิวัติ ได้มีการจัดแบ่งส่วนราชการกรมประชาสัมพันธ์ใหม่ โดยตัด "สำนักงานท่องเที่ยว" ออกไป แล้วก่อตั้งขึ้นเป็นองค์การอิสระเรียกว่า "องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย" (อ.ส.ท.) โดยจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวขึ้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2502 โดยมีนายถนัด คอมันต์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศเป็นประธานกรรมการ

ซึ่งการก่อตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว (อ.ส.ท.) นั้นมีวัตถุประสงค์ดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2522)

1. ส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้เป็นประโยชน์แก่เศรษฐกิจของชาติ และเผยแพร่ประเทศไทยในด้านวัฒนธรรม ศิลปกรรม ประเพณี นาฏศิลป์ การกีฬาและกิจกรรมอย่างอื่น อันจะเป็นการชักจูงหรือเป็นที่น่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว
2. ช่วยเหลือ แนะนำ และร่วมมือในการดำเนินงานอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของเอกชน
3. สำรวจ จัดสร้าง ส่งเสริม หรือบูรณะสถานที่อันเหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยว
4. ติดต่อร่วมมือกับองค์การหรือสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งในและนอกราชอาณาจักร
5. ประกอบอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกรณีที่เอกชนไม่สามารถจะกระทำได้โดยลำพังหรือในกรณีที่ทางราชการมอบหมาย
6. ประกอบธุรกิจอื่น ๆ อันเกี่ยวแก่หรือเพื่อประโยชน์ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

โดยองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว (อ.ส.ท.) นั้นมีอำนาจในการดำเนินกิจการดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2522)

1. สอดส่องการดำเนินบริการต่าง ๆ ในการนำเที่ยวของเอกชน เพื่อป้องกันมิให้เกิดอันตรายแก่ผู้ท่องเที่ยว หรือเกิดความเสียหายหรือเป็นภัยแก่ประเทศชาติ
2. เสนอแนะแก่หน่วยราชการหรือองค์การของรัฐบาลในเรื่องอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เกิดความสะดวก หรือเป็นทางชักจูงเร่งเร้าให้ชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย และให้ผู้ท่องเที่ยวในประเทศไทยไปในส่วนต่าง ๆ ของราชอาณาจักร
3. เสาะแสวงหาและรวบรวมหลักฐานต่าง ๆ จากหน่วยราชการ องค์การของรัฐบาล หรือเยาวชนผู้ประกอบอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ในการจัดทำสถิติเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

จะเห็นได้ว่าองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยนี้ มีอำนาจหน้าที่เพียงการวินิจฉัย สั่งการ และการดำเนินงานภายในองค์การเองเท่านั้น จึงทำให้การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวทำได้ไม่สะดวกเท่าที่ควร ดังนั้นจึงมีการพิจารณาขอขยายอำนาจหน้าที่ขององค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยใหม่ โดยมีการยกฐานะขึ้นเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและขยายอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมและการดำเนินการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวได้กว้างขวางขึ้นตามพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 โดยใช้ชื่อย่อว่า ททท. และใช้ชื่อภาษาอังกฤษ และชื่อย่อว่า Tourism Authority of Thailand: TAT

โดยมีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวตามพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 มีดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2522)

1. ส่งเสริมการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ตลอดจนการประกอบอาชีพของคนไทยในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
2. เผยแพร่ประเทศไทยในด้านความงามของธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา และวิวัฒนาการของเทคโนโลยี ตลอดจนกิจการอย่างอื่น อันจะเป็นการชักจูงให้มีการเดินทางท่องเที่ยว
3. อำนวยความสะดวกและความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว
4. ส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความเป็นมิตรไมตรีระหว่างประชาชนและระหว่างประเทศ โดยอาศัยการท่องเที่ยว
5. ริเริ่มให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวและเพื่อพัฒนาปัจจัยพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว

โดยอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 มีดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2522)

1. ให้คำปรึกษา แนะนำ ร่วมมือและประสานงานกับส่วนราชการ องค์กร สถาบัน นิติบุคคลและเอกชน ทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร
2. ส่งเสริม ร่วมมือ หรือดำเนินการในการฝึกอบรมและให้การศึกษาวิชาการต่าง ๆ เพื่อสร้างบุคลากรให้ได้มาตรฐานและเพียงพอในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
3. ส่งเสริมการทัศนศึกษา
4. สำรวจและรวบรวมหลักฐานต่าง ๆ จากส่วนราชการ องค์กร สถาบันนิติบุคคล และเอกชนผู้ประกอบการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ในการจัดทำสถิติเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
5. สำรวจ กำหนดพื้นที่และสถานที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ที่ต้องสงวนไว้เป็นของรัฐและให้อยู่ในความควบคุมดูแลของ ททท. โดยให้จัดทำเป็นพระราชกฤษฎีกา
6. สำรวจ วางแผนและดำเนินการจัดสร้าง ส่งเสริม อนุรักษ์ พื้นฟู บูรณะหรือพัฒนา สถานที่ท่องเที่ยว ตลอดจนทรัพยากรทางการท่องเที่ยวและคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ภายใต้บังคับกฎหมายว่าด้วยกรณีนั้น ๆ
7. ประกอบอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเท่าที่จำเป็นรวมถึงการลงทุน หรือร่วมทุน หรือเป็นการริเริ่มให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยว หรือพัฒนาปัจจัยพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว
8. กู้หรือยืมเงินภายในและภายนอกราชอาณาจักร
9. ให้กู้หรือให้ยืมเงินโดยมีหลักประกันด้วยบุคคลหรือทรัพย์สิน เพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
10. ออกพันธบัตรหรือตราสารอื่นใดเพื่อการลงทุนหรือร่วมทุนในกิจการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
11. ถือกรรมสิทธิ์หรือมีสิทธิครอบครองหรือมีทรัพย์สินสิทธิต่าง ๆ สร้าง ซื้อ จัดหา ขาย จำหน่าย เช่า ให้เช่า เช่าซื้อ ให้เช่าซื้อ ยืม ให้ยืม รับจำนำ
12. กระทำกิจกรรมอย่างอื่นบรรดาที่เกี่ยวกับหรือเนื่องในการจัดให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของททท.

องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เวลานั้นเน้นหนักด้านเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้แก่นักท่องเที่ยว รัฐบาลมิได้ให้อำนาจในการลงทุนแก่องค์กรในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ตามเมื่อ พ.ศ. 2507 รัฐบาลได้ให้อำนาจแก่ อ.ส.ท. ได้มีบทบาทด้านการลงทุนและดำเนินกิจการสถานที่ท่องเที่ยวได้แก่ โรงแรมบางแสน สนามกอล์ฟบางพระ และโรงแรมเขาใหญ่แต่ปัจจุบันกิจการเหล่านี้ได้โอนไปให้บริษัทเอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการต่อไปแทน

การส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยรัฐในช่วง พ.ศ. 2503-2544 หรือราว 41 ปี ของการตั้งองค์การการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จะเน้นให้ชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย โดยเฉพาะตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503-2523 แต่หลังจาก พ.ศ. 2503 ได้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวในหมู่ชาวไทยให้คนไทยเที่ยวเมืองไทยด้วย เช่น ได้จัดกิจกรรมปีท่องเที่ยวไทยครั้งที่ 1 เมื่อ พ.ศ. 2523 ตั้งแต่นั้นมาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงได้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งในหมู่ชาวต่างประเทศและชาวไทยไปด้วยกันอย่างจริงจัง เพราะตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2513-2528 มีคนไทยและคนต่างด้าวเดินทางออกนอกประเทศจำนวนมากและมีแนวโน้มจะเพิ่มจำนวนมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของคนไทยภายในประเทศขึ้น เริ่มปรากฏแน่ชัดตั้งแต่แผนพัฒนาการท่องเที่ยวในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 พ.ศ. 2525-2529

ซึ่งการส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งในหมู่ชาวต่างประเทศและในหมู่ชาวไทย ให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ชาติ ซึ่งพอสรุปได้เป็น 3 ประการหลัก ดังนี้

1. ก่อให้เกิดรายได้เพิ่มมากขึ้น คือ การท่องเที่ยวจากต่างประเทศมีส่วนช่วยให้ประเทศได้รับรายได้ในรูปของเงินตราต่างประเทศ และรายได้ดังกล่าวมีลักษณะเช่นเดียวกับการส่งสินค้าออกไปขายต่างประเทศ
2. การช่วยให้คนมีงานทำมากขึ้น เนื่องจากรายจ่ายจากนักท่องเที่ยวและการลงทุนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นการช่วยให้มีการผลิตสินค้าและบริการในประเทศได้สูงยิ่งขึ้นฉะนั้นจึงมีส่วนช่วยให้คนในประเทศมีงานทำได้มาก
3. ช่วยให้อุตสาหกรรมการเงินระหว่างประเทศโดยเฉพาะในด้านดุลการชำระเงินดีขึ้น เพราะรายได้จากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเป็นไปในรูปของการขายสินค้าและบริการภายในประเทศ

การดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยการโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงวัฒนธรรมประเพณี และสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ของไทย เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของ ททท. ใน

ระยะแรกที่ตั้งองค์กรขึ้นมา (พ.ศ.2502 - 2514) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการเผยแพร่โฆษณาในรูปเอกสารประเภทรูปเล่ม แผ่นพับ ภาพโฆษณา แผ่นภาพสไลด์ การจัดทำภาพยนตร์ รวมถึงการจัดนิทรรศการท่องเที่ยวในต่างประเทศเป็นครั้งคราว แต่เมื่อองค์กรได้ขยายการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างมีระบบมากยิ่งขึ้น ตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2515-2519 เป็นต้นมา นอกจากการโฆษณาประชาสัมพันธ์ประเทศไทยแล้ว ยังได้พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีระบบโดยร่วมมือกับบริษัทที่ปรึกษาเนเธอร์แลนด์ จัดทำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ โดยมีหลักการจัดทำแผนพัฒนาที่ครอบคลุมในด้านตลาดการท่องเที่ยวต่างประเทศและในประเทศ ทรัพยากรการท่องเที่ยว นโยบายหลักแนวทางการพัฒนา การจัดรูปองค์กรและการดำเนินการตามแผนการพัฒนากำลังคนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว แผนการท่องเที่ยวนี้นับเป็นแผนแรกที่จัดทำขึ้นและหลักการต่างๆ นั้นยังได้นำมากำหนดเป็นแนวทางในการจัดทำแผนการท่องเที่ยวในระยะต่อๆ มาอีกด้วย

การจัดทำแผนการท่องเที่ยวได้ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในช่วงต่อมา คือ แผนการท่องเที่ยวได้รับการบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) เป็นต้นมา มีการกำหนดแผนและลำดับความสำคัญในการพัฒนาตามรูปแบบจำลองที่ อ.ส.ท. ร่วมกับบริษัทที่ปรึกษาเนเธอร์แลนด์ โดยกำหนดศูนย์กลางการท่องเที่ยวขึ้นทั้งในระดับภาค ระดับจังหวัด และระดับเมืองบริวาร เพื่อช่วยเสริมและให้มีสถานะเป็นโครงข่ายการท่องเที่ยวที่สมบูรณ์

จุดมุ่งหมายของการมีองค์กรส่งเสริมการท่องเที่ยวในปัจจุบัน คือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยนั้น ก็เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชาติเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการส่งเสริมชักจูงให้นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเดินทางเข้ามาประเทศไทยเป็นภาระกิจหลักที่สำคัญยิ่ง (ชินขจรู, 2523) จึงได้มุ่งพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและบริการทางการท่องเที่ยวต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกและชักจูงให้นักท่องเที่ยวในประเทศไทยเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งที่ผ่านมานับได้ว่าประสบผลสำเร็จด้วยดี มีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเพิ่มจำนวนขึ้นทุกปี พร้อมกับวันพักเฉลี่ยและรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นด้วย ส่วนนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ท่องเที่ยวภายในประเทศนั้น รัฐบาลและ ททท. ก็ให้การส่งเสริมเช่นเดียวกันเพื่อป้องกันการเสียดุลการท่องเที่ยว ซึ่งการส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยมาตรการต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยนั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นการนำประเทศไทยมาทำเป็นสินค้า หรืออาจเรียกว่าเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยว เพื่อชักจูงให้นักท่องเที่ยวสนใจและเข้ามาซื้อสินค้าหรือเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศนั่นเอง

ผลจากการส่งเสริมการท่องเที่ยว นอกจากมีผลดีต่อเศรษฐกิจของชาติ ยังส่งผลต่อสังคม

วัฒนธรรมไทยทั้งผลดีและผลเสียด้วย แต่อย่างไรก็ตาม ในหลายกรณีพบว่าการท่องเที่ยวมีอิทธิพลโดยตรงกับการฟื้นฟูและรักษาไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงรูปแบบดั้งเดิมของวัฒนธรรมประเพณีที่เคยปฏิบัติต่อกันมาไม่ได้หมายถึงความเสื่อมสลายไป ดังนั้น ผลจากนโยบายของ ททท .ต่อสังคมวัฒนธรรมไทยที่จะกล่าวถึงคือ การสร้างและการฟื้นฟูงานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ เพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการสร้างเสริมทรัพยากรทางการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการดำเนินการอนุรักษ์ฟื้นฟูงานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ ทั่วประเทศ

จากบทบาทของภาครัฐเกี่ยวกับการท่องเที่ยวนี้ได้แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลเห็นถึงประสิทธิภาพของการท่องเที่ยวในการสร้างรายได้ให้แก่ประเทศจึงได้มีการยกฐานะขององค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว (อ.ส.ท.) ขึ้นเป็น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เพื่อให้มีอำนาจหน้าที่ที่กว้างขวางขึ้น จากเดิมที่เป็นเพียงหน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการท่องเที่ยวเท่านั้น แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงจาก อ.ส.ท. มาเป็น ททท. นั้นได้เพิ่มอำนาจหน้าที่ในด้านการสำรวจและการลงทุนดำเนินกิจการการท่องเที่ยวร่วมกับภาคเอกชนได้

จากประเด็นเรื่องบทบาทของรัฐบาลกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวนี้แสดงให้เห็นถึง แนวคิดของภาครัฐที่ต้องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน โดยการดำเนินงานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่เข้าไปให้การสนับสนุนกับชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวขึ้น เช่นการส่งเสริมให้กรุงเทพมหานครจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้นแล้วทางกรุงเทพมหานครก็ได้ดำเนินนโยบายของรัฐมาสู่ประชาชนในชุมชน ซึ่งตลาดน้ำตลิ่งชันก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากแรงผลักดันนโยบายของรัฐบาล

3. ผลงานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวกับตลิ่งชัน

ในการศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชันนี้ได้มีการศึกษาค้นคว้าข้อมูลพื้นฐานของตลิ่งชัน จากเอกสารหลักฐาน และงานวิจัยต่าง ๆ โดยมีประเด็นสำคัญคือการเสนอมูลนิธิหลังของตลิ่งชัน และผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับตลาดน้ำตลิ่งชัน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 มูลนิธิหลังของตลิ่งชัน

จากข้อมูลของสำนักงานเขตตลิ่งชัน ปี พ.ศ. 2546 ได้กล่าวถึงมูลนิธิหลังของตลิ่งชันไว้ว่า ในอดีตตลิ่งชันเป็นตำบลหนึ่งของ อำเภอตลิ่งชัน จังหวัดธนบุรี ตั้งอยู่บริเวณเขตคลองบางกอกน้อย ตำบลบางบำหรุ ท้องที่อำเภอบางกอกน้อย ต่อมาได้ย้ายสถานที่ตั้งไปที่ปากคลองวัดไถ่เตี้ย ริมคลอง บางกอกน้อย อำเภอตลิ่งชัน ในปี พ.ศ. 2457 ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอมาตั้งอยู่ที่ริมทางรถไฟ

สายใต้ ตำบลคลองชักพระ เมื่อมีการปฏิรูปการปกครอง โดยรวมจังหวัดพระนครเข้ากับจังหวัดธนบุรีซึ่งเป็นส่วน ราชการบริหารส่วนภูมิภาคเป็น "จังหวัดนครหลวงกรุงเทพธนบุรี" ต่อมาในปี พ.ศ. 2528 ได้มีการตราพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานครใหม่ กำหนดให้ กรุงเทพมหานครเป็นทบวงการเมือง มีฐานะเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่นนครหลวงเพียงองค์กรเดียว ตำบลตลิ่งชันจึงเป็นตำบลหนึ่งของ อำเภอตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ในภายหลังได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็น แขวงตลิ่งชันจนถึงปัจจุบัน

ลักษณะภูมิประเทศ

เขตตลิ่งชันมีเนื้อที่ประมาณ 32.85 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 2.09 ของพื้นที่ กรุงเทพมหานคร มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 6 แขวง ได้แก่ แขวงคลองชักพระ แขวงตลิ่งชัน แขวงจิมพลี แขวงบางระมาด แขวงบางพรหมและแขวงบางเขื่อนหนึ่ง (ดูแผนที่เขตตลิ่งชันในภาคผนวก)

เขตตลิ่งชัน เป็นเขตชั้นนอกของกรุงเทพมหานคร แต่เดิมมีสภาพพื้นที่คล้ายเกาะ คือ มีคลองล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ คลองมหาสวัสดิ์ คลองบางเขื่อนหนึ่ง คลองทวีวัฒนา คลองชักพระและคลองบางกอกน้อย นอกจากคลองใหญ่ทั้ง 4 ที่เป็นคลองหลักแล้ว พื้นที่ภายในยังประกอบด้วยคลองเล็กคลองน้อยอีกถึง 48 คลอง ทั้งที่เป็นคูคลองตามธรรมชาติและคูคลองที่ขุดขึ้นมาเพื่อการชลประทาน เพื่อการเกษตรกรรมและเพื่อการคมนาคม แต่ต่อมาเมื่อมีการแบ่งเขตการปกครอง โดยตัดพื้นที่ออกไป 2 แขวง คือ แขวงทวีวัฒนาและแขวงศาลาธรรมสพน์ ทำให้เขตตลิ่งชันไม่มีสภาพคล้ายเกาะเหมือนในอดีต แต่ยังคงมีน้ำล้อมรอบ 3 ด้าน ได้แก่ ทิศเหนือติดกับคลองมหาสวัสดิ์ ทิศใต้ติดกับคลองบางเขื่อนหนึ่ง ทิศตะวันออกติดกับคลองชักพระและคลองบางกอกน้อย ทิศตะวันตกติดกับเขตทวีวัฒนา ทำให้เขตตลิ่งชัน มีเส้นทางการคมนาคมสะดวกสบายทั้งทางบกและทางน้ำ บ้านเรือนของประชาชนตลอดจนวัดต่างๆ ก็ที่ตั้งอยู่ริมน้ำ

สภาพเศรษฐกิจและสังคม

เนื่องจากพื้นที่เขตตลิ่งชันยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ดังนั้นประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตตลิ่งชันส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 80 จึงประกอบอาชีพการเกษตร ได้แก่ การทำนา ทำสวนตามริมคลองต่างๆ จึงเต็มไปด้วยสวนนานาชนิด ทั้งสวนไม้ยืนต้น สวนไม้ดอกและสวนพืชผัก สวนอาชีพรองลงมาได้แก่ ค้าขาย รับจ้างและอาชีพอื่นๆ

การคมนาคม

การเดินทางเข้าถึงเขตตลิ่งชันและตลาดน้ำตลิ่งชันสามารถเดินทางได้ 3 รูปแบบ

คือ ทางรถยนต์ โดยถนนลาดยาง 4 สาย ได้แก่ ถนนชัยพฤกษ์ ถนนสวนผัก ถนนบรมราชชนนี และถนนชักรพระ ทางรถไฟสายใต้ จากสถานีรถไฟธนบุรีถึงสถานีรถไฟชุมทางตลิ่งชันและจาก สถานีรถไฟชุมขนบางซื่อ และทางน้ำ จากท่าพระจันทร์เดินทางโดยเรือหางยาว นอกจากนี้เส้นทาง น้ำยังใช้ในการขนส่งผลผลิตไปยังปากคลองตลาดอีกด้วย

ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ

ในเขตตลิ่งชันมีการจัดสาธารณูปโภคไว้บริการแก่ประชาชนดังต่อไปนี้ ระบบ น้ำประปา นั้นมีอยู่ตามท้องที่ที่ติดถนนและบริเวณชุมชนหนาแน่น แต่ก็ยังเข้าไม่ถึงโดยเฉพาะ หมู่ 12 และ 13 เนื่องจากเขตตลิ่งชันมีลำคลองสายต่างๆ ไหลผ่านเชื่อมโยงหลายสาย ประชาชน ส่วนใหญ่จึงใช้น้ำจากลำคลองเพื่อการอุปโภคบริโภค

ระบบไฟฟ้าในปัจจุบันมีไฟฟ้าใช้ครบทุกหมู่บ้าน ส่วนระบบโทรศัพท์สาธารณะมี ใช้บริเวณที่อยู่ใกล้ชุมชนหรือใกล้เมือง แต่ยังมีไม่ถึง และไปรษณีย์ แต่เดิมการสื่อสารทาง ไปรษณีย์จะใช้ทางน้ำเป็นส่วนใหญ่ แต่ปัจจุบันมีที่ทำกาไปรษณีย์โทรเลขตลิ่งชันเป็นของตนเอง ตั้งอยู่ริมทางหลวงพิเศษหมายเลข 338 บางกอกน้อย-นครชัยศรี ตอนที่ 1 แขวงฉิมพลี

บริการสาธารณะ

การรักษาความปลอดภัย เขตตลิ่งชัน มีสถานีตำรวจทั้งสิ้น 2 สถานี คือ สถานีตำรวจนครบาลตลิ่งชัน ตั้งอยู่ริมทางหลวงพิเศษหมายเลข 338 บางกอกน้อย-นครชัยศรี ตอนที่ 1 แขวงฉิมพลี รับผิดชอบ แขวงตลิ่งชัน แขวงฉิมพลี แขวงบางระมาด แขวงคลองชักรพระ และสถานีตำรวจนครบาลบางเสาธง รับผิดชอบแขวงบางพรหม แขวงบางเข็อกหน้ก แขวงคลองชักร พระบางส่วน

การรักษาความปลอดภัยของชุมชนมีทั้งทางบกและทางน้ำ ทางบกมีสายตรวจทั้ง กลางวันและกลางคืน ส่วนทางน้ำมีสายตรวจในเวลากลางวันเป็นครั้งคราว กลางคืนมีสายตรวจ ประจำ อุบัติเหตุที่เกิดส่วนมากเป็นทางเรือ คดีที่เกิดส่วนใหญ่เป็นคดีธรรมดา เช่น ลักเล็กขโมยน้อย

การบริการเก็บขยะมูลฝอย มีพื้นที่ประมาณ 61.08 ตารางกิโลเมตร มีรถ เก็บขนมูลฝอยจำนวน 30 คัน ประกอบด้วย

- รถเก็บขนมูลฝอยชนิดอัด จำนวน 15 คัน
- รถเก็บขนมูลฝอยชนิดเปิดข้าง จำนวน 1 คัน
- รถเก็บขนมูลฝอยชนิดคอนเทนเนอร์ จำนวน 2 คัน
- รถเก็บขนมูลฝอยชนิดเปิดข้างเล็ก จำนวน 10 คัน

ปริมาณขยะที่เก็บได้มีวันละ 100-200 ตันต่อวัน ซึ่งในการจัดระบบการทำงาน ได้แบ่งช่วงเวลาในการเก็บขยะวันละ 2-3 เทียบต่อวัน นอกจากนี้ยังมีการให้บริการเก็บขยะมูลฝอย ทางน้ำโดยเรือ มีจำนวนเรือเก็บมูลฝอยทั้งสิ้น 6 ลำ เรือเก็บขยะมีถึงขยะ 12-14 ใบต่อเรือหนึ่งลำ มีพนักงานเก็บ 3 คนต่อเรือหนึ่งลำ เวลาที่เก็บโดยเรือเก็บวันละ 2 เทียบต่อวัน มีจุดที่เก็บ 7 จุด คือ คลองชักพระ คลองตลิ่งชัน คลองบางระมาด คลองบ้านไทร คลองบางน้อย คลองบางพรหม คลอง บางเชือกหนัง ปริมาณขยะโดยประมาณ 2,000-3,800 ลิตร/ลำ/วัน จำนวนขยะทั้งหมดจะถูกนำไป กำจัดที่โรงกำจัดขยะหนองแขม

สถานศึกษา เขตตลิ่งชันมีโรงเรียนรวมทั้งสิ้น 37 โรงเรียน กระจายอยู่ตาม แขวงต่างๆ ทุกแขวง ได้แก่ โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา 7 โรงเรียน โรงเรียนสังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาแห่งชาติ 2 โรงเรียน โรงเรียนราษฎร์ 7 โรงเรียน และโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร 21 โรงเรียน

ศาสนสถาน ประชาชนในเขตตลิ่งชันส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ วัด ต่างๆ ส่วนใหญ่ จะตั้งอยู่ริมน้ำ ซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมเพราะอาศัยการคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก และ เนื่องจากชาวตลิ่งชันส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธจึงนิยมที่จะสร้างวัดขึ้นตามศรัทธา เขตตลิ่งชันมี วัดอยู่จำนวนมากถึง 32 วัด มีโบสถ์คริสต์ศาสนา 1 แห่ง และศาลเจ้า 1 แห่ง วัดที่สำคัญในเขตตลิ่ง ชันที่เป็นพระอารามหลวงมี 3 วัดคือ วัดชัยพฤกษ์มาลา วัดกาญจนสิงหาสน์ (วัดทอง) และวัด รัษฎาธิษฐาน(วัดเงิน)

การสาธารณสุข ประชาชนส่วนใหญ่เมื่อเกิดการเจ็บป่วย จะไป โรงพยาบาลและซื้อยาตามร้านขายยาไว้รับประทานเอง หรือรับบริการตามศูนย์สาธารณสุข คลินิก ใช้ยากกลางบ้านหรือใช้บริการโรงพยาบาลที่อยู่ในเขตใกล้เคียงเช่น เขตบางกอกน้อย เนื่องจากในเขต ตลิ่งชันมีแต่ศูนย์บริการสาธารณสุข จำนวน 11 แห่ง เท่านั้น

สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เนื่องจากเขตตลิ่งชันมีสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็น สวนอยู่แล้ว โดยบริเวณที่มีสวนอยู่หนาแน่นได้แก่ แขวงคลองชักพระ สวนสาธารณะจึงไม่ค่อยมี ความจำเป็น แต่ทางสำนักงานเขตตลิ่งชันได้จัดบริเวณหน้าสำนักงานเขตที่ติดทางรถไฟให้เป็น สวนสาธารณะสำหรับประชาชนนั่งเล่นพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งในเวลาเย็นจะมีประชาชนมาออกกำลังกายเป็นจำนวนมาก

3.2. งานวิจัยเกี่ยวกับตลาดน้ำตลิ่งชัน

จากการทบทวนวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตลิ่งชันพบว่าม้งงานวิจัย

หลายชิ้นที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับตลาดน้ำตลิ่งชัน โดยผลงานที่ได้ศึกษาไว้จะเกี่ยวข้องกับทัศนคติ และความคิดเห็นของประชาชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตลาดน้ำตลิ่งชัน เช่น งานวิจัยของ ประดับ เรือนประยูร (2541) เรื่อง การศึกษาแนวทางพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนตลาดน้ำตลิ่งชัน จากการศึกษพบว่าตลาดน้ำตลิ่งชันมีศักยภาพด้านคุณค่าทางวัฒนธรรมสูง ซึ่งแสดงออกในรูปแบบของวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำ แต่กิจกรรมของตลาดน้ำตลิ่งชันได้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมในด้านคุณภาพน้ำ ซึ่งพบว่ามีปริมาณของแข็งแขวนลอยโคลิฟอร์แบคทีเรีย ฟอสเฟต เนื่องจากขาดการดูแลควบคุมกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นระบบ ผู้ค้าและนักท่องเที่ยวขาดการเอาใจใส่ต่อสิ่งแวดล้อมของสถานที่ท่องเที่ยว จึงมีการทิ้งขยะลงน้ำและมีการล้างภาชนะในน้ำทำให้ปริมาณฟอสเฟตสูง

และจากงานการวิจัยของ อภิญญา พัดพาศี (2543) เรื่อง ความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อตลาดน้ำตลิ่งชัน ได้เสนอแนะว่า การจัดการตลาดน้ำตลิ่งชันนั้น ผู้มีอำนาจในการบริหารจัดการตลาดน้ำตลิ่งชัน ควรมีความเด็ดขาดหรือชัดเจนในการสั่งการและใช้มาตรการบังคับที่ต้งขึ้นมาให้มากขึ้น นอกจากนี้ยังควรมีการจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพิ่มขึ้นด้วย

นอกจากนี้งานวิจัยของ ปิยนุช บุทธรัตน์ (2545) เรื่อง การสื่อสารกับการพัฒนาประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน ยังได้กล่าวถึงสถานการณ์ของการบริหารงานของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน โดยเน้นเรื่องการสื่อสารภายในประชาคมของคนกลุ่มต่างๆ เช่น ผู้ค้าและนักท่องเที่ยว เพื่อแสดงให้เห็นกระบวนการในการสื่อสารของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน

จากการทบทวนวรรณกรรมทั้งหมดไม่ว่าจะเรื่องกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การมีส่วนร่วม พัฒนาการของการท่องเที่ยวของไทย รวมทั้งภูมิหลังทางสังคมและภูมิศาสตร์ ตลอดจนผลงานวิจัยที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับตลาดน้ำตลิ่งชัน ทำให้ผู้วิจัยมองเห็นว่าการศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน รวมถึงรูปแบบในการจัดการการท่องเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชันเป็นเรื่องที่น่าสนใจทำการศึกษา ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่า ประเด็นวิจัยในทำนองนี้เท่าที่ทบทวนผลการศึกษาวิจัยมายังไม่มีใครเคยศึกษามาก่อน

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาตลาดน้ำตลิ่งชัน” เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ชัดเจน และรอบด้านผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงพัฒนาการของตลาดน้ำตลิ่งตั้งแต่อดีตจนกระทั่งกลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในปัจจุบัน ศึกษารูปแบบและวิธีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดน้ำตลิ่งชัน ตลอดจนปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ในครั้งนี้จะเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพเพื่อมุ่งแสวงหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ เพื่อตอบปัญหาในการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีประชากร คือ ประชาชนที่อยู่ในเขตตลิ่งชัน โดยกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตตลิ่งชันที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยว
2. กลุ่มประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน ได้แก่ คณะกรรมการบริหารประชาคม และสมาชิกประชาคม ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีหน้าที่โดยตรงในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดน้ำตลิ่งชัน

โดยกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตตลิ่งชันและกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันจะสัมภาษณ์โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลอย่างเฉพาะเจาะจง เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดน้ำตลิ่งชัน

3. กลุ่มชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเขตตลิ่งชัน ซึ่งพักอาศัยอยู่ในเขตตลิ่งชันที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับตลาดน้ำ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และความรู้ ความเข้าใจ ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชาวบ้านท้องถิ่น ตลอดจนผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่ชาวบ้านท้องถิ่นได้รับ โดยการปฏิสัมพันธ์ตามสถานการณ์และโอกาส
4. กลุ่มนักท่องเที่ยว ซึ่งกลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้มีทั้งนักท่องเที่ยวที่พักอยู่ในเขตตลิ่งชัน และมาจากท้องถิ่นอื่น และมีทั้งที่เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นไปตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยจะใช้วิธีการเก็บข้อมูลทั้งจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการลงพื้นที่ศึกษา ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ดำเนินไปตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ โดยการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เช่น วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย วารสารและจดหมายเหตุนั้น ซึ่งจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ ทำให้ทราบว่ายังไม่มียานวิจัยชิ้นใดที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการกลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดน้ำตลิ่งชันมาก่อน

การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ จากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การแนะนำตัว (Introduction) ผู้วิจัยแนะนำตนเองกับผู้ให้ข้อมูลและกำหนดสถานภาพและบทบาทของผู้วิจัยโดยเปิดเผย (Overt Role) ตลอดจนแจ้งให้ผู้ให้ข้อมูลทุกคนทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งขอให้บุคคลที่เป็นสื่อกลางเป็นที่ยอมรับเป็นผู้แนะนำ

ผู้วิจัยใช้เวลาในการแนะนำตัวกับผู้ให้ข้อมูลไม่นานนัก เนื่องจากมีความสนิทสนมคุ้นเคยกับกลุ่มตัวอย่างเป็นอย่างดี เนื่องจากผู้วิจัยได้เข้ามาเป็นสมาชิกในชุมชนเขตตลิ่งชันได้ระยะเวลาหนึ่ง โดยกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยซึ่งเป็นสมาชิกของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันบางคนเป็นเพื่อนบ้านใกล้เคียงของผู้วิจัย ซึ่งบุคคลกลุ่มนี้ได้เป็นกุญแจสำคัญที่นำผู้วิจัยเข้าไปสู่ตลาดน้ำตลิ่งชัน และยังได้แนะนำให้ผู้วิจัยรู้จักกับสมาชิกประชาคมรายอื่น ๆ ด้วย

ในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักท่องเที่ยวนั้น ผู้วิจัยจะเปิดเผยตัวเองกับกลุ่มตัวอย่างโดยแนะนำตัวเองว่าเป็นนักศึกษา มีความประสงค์ที่จะสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลไปทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

2. การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และใช้หลายวิธีผสมผสานกัน ได้แก่ การสัมภาษณ์โดยเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในประเด็นที่น่าสนใจ

ในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สอบถามสภาพทั่วไปของชุมชนตลิ่งชัน การเปลี่ยนแปลงของชุมชน และความเป็นมาของตลาดน้ำตลิ่งชัน ทั้งจากสมาชิกประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตตลิ่งชัน และประชาชนในชุมชน โดยในการสอบถามข้อมูลต่าง ๆ นั้นจะเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลได้เล่ารายละเอียดต่าง ๆ อย่างเต็มที่

และมีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ด้วยการถามซ้ำบุคคลเดิม รวมทั้งสอบถามจาก
ผู้ให้ข้อมูลรายอื่นๆ เพื่อตรวจสอบความจริงของข้อมูล

แต่ในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักท่องเที่ยว นั้น เนื่องจากความจำกัดใน
เรื่องของเวลาจึงไม่สามารถสอบถามข้อมูลอย่างละเอียดได้ ผู้วิจัยจึงได้สอบถามเฉพาะในประเด็น
หลัก ๆ ในการวิจัยเท่านั้น

3. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยเข้าไป
สังเกตพฤติกรรมทางสังคมของกลุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บข้อมูลตามประเด็นที่ต้องการศึกษา โดยได้
เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มตัวอย่าง เช่น การเข้าไปท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำเพื่อสังเกต
พฤติกรรมของกลุ่มคนต่าง ๆ ที่ดำเนินกิจกรรมในตลาดน้ำตลิ่งชัน เช่น นักท่องเที่ยว สมาชิก
ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน เจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน และชาวบ้านในบริเวณใกล้เคียง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามหลักของการวิจัยเชิง
คุณภาพ และทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมโดยใช้การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของ
ข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งเป็นการแสวงหาแหล่งข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกันโดย
นำข้อมูลทั้งหมดที่เก็บรวบรวมได้จากการศึกษาเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์
ตีความ เปรียบเทียบเพื่อจัดหาคุณสมบัติร่วมกันในประเด็นต่าง ๆ ที่ต้องการศึกษา

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย โดยเก็บข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสังเกตผู้ให้
ข้อมูลแต่ละคน แล้วนำมาหาประเด็นหลัก และข้อสรุปร่วม จากนั้นทำการจำแนกข้อมูลตามประเด็น
ต่าง ๆ แล้วนำข้อมูลมาทำการเปรียบเทียบกัน และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาเพื่อตอบปัญหาการวิจัย

บทที่ 4

พัฒนาการของการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน

ในบทที่ 4 นี้จะกล่าวถึงพัฒนาการของการท่องเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชัน โดยผู้ศึกษาได้จัดแบ่งช่วงเวลาของพัฒนาการโดยอาศัยกิจกรรมที่เกิดขึ้นในตลาดน้ำเป็นหลัก โดยแบ่งได้เป็น 3 ยุคได้แก่ ตลาดน้ำตลิ่งชันในอดีต (ก่อน พ.ศ. 2530) ยุคตลาดสินค้าเกษตร (พ.ศ. 2530 – 2540) และยุคทัวร์คลอง (พ.ศ. 2540 – ปัจจุบัน) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตลาดน้ำตลิ่งชันในอดีต (ก่อน พ.ศ. 2530)

ในอดีตชุมชนตลิ่งชันมีสภาพวิถีชีวิตของชาวสวน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร ทำสวนผลไม้ บ้านเรือนเรือนอกสวนไร่นาจะตั้งอยู่ริมคลองเสียด้านใหญ่ เพราะพื้นที่โดยรอบของตลิ่งชันจะมีคลองล้อมรอบ 3 ด้าน ทำให้มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะกับการทำการเกษตร จากสภาพดังกล่าวทำให้การคมนาคมในอดีตนั้นมักจะใช้เส้นทางน้ำเป็นหลัก เพราะเข้าถึงสวนง่าย ซึ่งในปัจจุบันบางบ้านก็ยังไม่มียานยนต์ผ่าน ต้องอาศัยโดยสารเรือเข้าไป ชีวิตผู้คนก็มีความผูกพันกับแม่น้ำลำคลอง

นอกจากเป็นเส้นทางคมนาคมหลักแล้วคลองยังทำหน้าที่เป็นเส้นทางลำเลียงพืชผลจากสวนของชาวบ้านไปขายด้วย โดยตลาดน้ำที่ใหญ่ที่สุดในบางกอกน้อย นั่นก็คือ ตลาดปากคลองบางบำหรุ ซึ่งชาวบ้านจะนำเอาพืชผลบรรทุกใส่เรือไปขายที่ตลาดปากคลองบางบำหรุ โดยใช้เส้นทางจากคลองชักพระ เลี้ยวขวาเข้าคลองบางกอกน้อย ตรงบริเวณ “ห้วยรถไฟ” ระหว่างทางนั้นชาวบ้านจะจอดเรือขายสินค้าพืชผลตามแหล่งชุมชนไปเรื่อยๆ โดยเฉพาะบริเวณหน้าวัดจะเป็นแหล่งที่ชุมนุมของชาวบ้าน ชาวสวนจะออกจากบ้านแต่เช้าประมาณตีห้า (05.00 น.) ก็พายเรือออกไป

จากที่ได้พูดคุยกับคุณยายจ่าง อดีตชาวสวนทุเรียนเขตตลิ่งชัน วัย 84 ปีท่านเล่าให้ฟังว่า

“เมื่อก่อนคุณยายมีอาชีพเป็นชาวสวนทุเรียน ประมาณตีห้าก็พายเรือเอาทุเรียนออกไปขาย พายเรือออกไปจากบ้านกว่าจะไปถึงปากคลองบางบำหรุ ก็จวนสว่าง ที่

ปากคลองบางบำหรุมีเรือบรรทุกทุเรียนและผลไม้อื่นๆ มาจอดขายกันเยอะแยะ พ่อค้าแม่ค้าบางคนก็มาจากตลาดท่าเตียน บางลำพู มาซื้อทุเรียนที่ตลาดปากคลอง บางบำหรุถือว่าเป็นตลาดผลไม้ที่ใหญ่ที่สุดสมัยนั้น เขามีตลาดกันทุกวันแต่ในวันพระ จะมีคนมาตลาดน้อยมาก"

ในเขตตลิ่งชันจะมีวัดอยู่หลายแห่ง ตลาดน้ำในเขตตลิ่งชันในอดีตก็มีหลายจุดแต่ไม่ใหญ่ ตลาดน้ำสำคัญอยู่ในคลองชักพระ จุดแรก คือ ตลาดน้ำปากงามวัดซึ้งเหล็ก พอเลี้ยวเข้าไปในคลองชักพระถึงหน้าวัดตลิ่งชันจะมีการติดตลาดน้ำกัน อีกจุดหนึ่ง คือ ตลาดน้ำหน้าวัดตลิ่งชัน ถัดจากตลาดแห่งนี้เข้าไปถึงวัดช่างเหล็กฝั่งเดียวกับวัดตลิ่งชัน ก็มีคลองแยกจากคลองชักพระ คลองนี้คือ คลองบางระมาดตรงปากคลองนี้ก็จะติดตลาดกันอีกจุดหนึ่ง ชาวบ้านเรียกกันว่า ตลาดปากคลองบางระมาด หรือตลาดหน้าวัดช่างเหล็ก

สินค้าส่วนใหญ่ที่แม่ค้านำมาขายที่ตลาดน้ำคือพืชผักผลไม้ตามฤดูกาล เช่น ทุเรียน มะม่วง หมากรุก มะพร้าว กล้วยน้ำว่า กล้วยไซ้ กล้วยหอม ส้มโอ ที่เรียกว่า ส้มโอบางขุนนนท์ ทุเรียน บางขุนนนท์ นอกจากผลไม้ที่ว่า ยังมีมะไฟ มะปราง ละมุด มังคุด ลางสาด แต่ที่ขาดไม่ได้คือหมากและพลู ชาวบ้านจะจับพลูมาเป็นกำใส่กระจาดเรียงเป็นชั้น ชั้นละ 10 หรือ 12 ใบ เอาเรียงใส่กระจาดหรือตะกร้าที่รองด้วยใบตองสอดซ้อนกันเป็นวง

ของที่ขายส่วนใหญ่ นอกจากของที่มีตามฤดูกาลแล้วยังมีของที่ขายได้ตลอดปี สับเปลี่ยนกันไป เรือที่ใช้เป็นพาหนะมาขายของถ้าเป็นของจิ๋วๆ ก็จะเป็นเรือลำปั้นขนาดเล็ก แต่ถ้าเป็นพืชผลพวกมะพร้าว กล้วย หมากรุก สับปะรด ทุเรียน อ้อย ก็จะเป็นเรือลำปั้นขนาดกลางมาขาย ส่วนพวกเรือลูกค้าก็จะมีทั้งเรือพายเรือแจว แต่ถ้าพวกพ่อค้าแม่ค้าที่มาจากไกลๆ จากพวกบางช้าง (ชาวสวนสมุทรสงคราม) ก็จะเป็นเรือลำปั้นขนาดใหญ่มา เขาจะเอาพวกพริกแห้ง มะพร้าว หอม กระเทียมมาขาย พ่อขายของตัวเองหมดก็จะซื้อของแถบนี้ไปขายต่อ แต่ถ้ามาไกลมากๆ อย่างพวกมหาชัย (สมุทรสาคร) เขาก็เอาเรือฉลอมมา

ตลาดน้ำในคลองบางกอกน้อย ปากคลองบางบำหรุ จะมีเรือมาค้าขายติดตลาดกันทุกวัน แต่วันพระคนจะน้อยเพราะไปทำบุญกัน เวลาขายก็ประมาณตีห้า (05.00 น.) สายสุดก็สี่โมงเช้า (10.00 น.) เพราะพวกลูกค้าพอซื้อของครบก็จะรีบไปจัดของที่จะขายที่ตลาดท่าเตียน บางลำพู พอช่วงสายๆ ตลาดน้ำก็จะวาย แต่ช่วงตอนกลางวันก็ยังพอจะมีเรือขายของกินขายของอยู่ เช่น เรือขายก๋วยเตี๋ยว เรือกาแฟ เรือขายไอศกรีมเรือที่ขายของก็มีหลายอย่าง เรือขายน้ำอ้อย เรือขายข้าวสาร เรือถ่าน เรือพินแสม เรือปลาแห้ง เรือขายอาหาร เรือขนม

ต่อมาช่วงปี พ.ศ. 2484 มีพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการจราจรทางน้ำ ทางราชการให้คนที่อาศัยอยู่บนแพยกแพขึ้นบก ทำให้เรือค้าขายที่เคยมาติดตลาดย่านนี้หายไปด้วย ตรงที่เคยเป็นตลาดน้ำปากคลองบางกอกน้อยก็มีตลาดบกมาแทน เรียกว่า ตลาดศาลาน้ำร้อนในบริเวณสถานีรถไฟ

ตลาดน้ำตลิ่งชันหลังน้ำท่วมครั้งใหญ่

ในช่วงปี พ.ศ. 2500 สภาพสวนในเขตตลิ่งชันเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่เมื่อปี พ.ศ. 2485 ทำให้สวนส่วนใหญ่ล้ม พืชผลส่วนใหญ่ที่ชาวสวนเขตตลิ่งชันปลูกล้มตายไปมาก มีบางสวนที่กู้ไว้ได้เพียง 2-3 สวนเท่านั้น การที่น้ำท่วมใหญ่ทำให้สภาพดินและน้ำเปลี่ยนไป พืชที่ปลูกก็ไม่ให้ผลเหมือนแต่ก่อน เช่น ทูเรียน มังคุด ลิ้นจี่ พอสวนล้ม ชาวสวนก็ไม่มีพืชผลออกมาขายเหมือนแต่ก่อน ทำให้ตลาดน้ำเริ่มซบเซาลงไป เหลือแต่พ่อค้าที่ขายพวกพืชผักล้มลุกที่พอจะปลูกได้ เช่น พืชผักสวนครัว พริก กระเพรา โหระพา ผักบุ้ง ผักกระเฉด แต่พวกไม้ผลยืนต้นจะไม่ค่อยมี พวกลูกค้าที่มาจากท่าเตียน บางลำพู ก็หาตลาดใหม่เพราะของที่มาขายมีน้อยไม่พอกับที่จะนำไปขาย

นอกจากสาเหตุที่มาจากน้ำท่วมใหญ่แล้ว สาเหตุหนึ่งก็มาจากการตัดถนนผ่านตั้งแต่ถนนจรัลสนิทวงศ์ ถนนสายบางขุนนนท์ - ตลิ่งชัน ซึ่งถนนหลายๆ สายตัดผ่านเรือสวนไร่นา และยังมีกรรมดินลงคูคลองสายเล็กๆ ทำให้ระบบการระบายน้ำไม่ดี เกิดน้ำเน่าเสีย ชาวสวนปลูกพืชผลไม่ได้ก็พากันละทิ้งไม่ทำสวนกัน บางรายก็ขายสวนมาสร้างเป็นหมู่บ้านจัดสรร ตึกแถว เส้นทางคมนาคมทางน้ำซึ่งเป็นเส้นทางสายหลักก็ไม่ค่อยมีใครใช้เพราะน้ำเน่าเสีย และ คลองขอยถูกปิด การเดินทางโดยรถยนต์มีความสะดวกกว่าตลาดน้ำที่เคยมีก็เลยต้องยกมาอยู่ บนบกตามไปด้วย ทำให้สภาพของตลาดน้ำตลิ่งชันหายไป จะเหลืออยู่ก็เพียงพ่อค้า 2-3 ราย พวกพ่อค้าขายกล้วยเดี่ยว ขายกาแฟ ขายไอศกรีม และเรือขายถ่าน

ตลาดน้ำตลิ่งชันยุคตลาดสินค้าเกษตร (พ.ศ. 2530 - 2540)

ในปี พ.ศ. 2530 นับว่าเป็นยุคของการฟื้นฟูตลาดน้ำตลิ่งชัน หลังจากที่ตลาดน้ำได้ซบเซาไปโดยนายประชุม เจริญลาภ ซึ่งย้ายมาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการเขตตลิ่งชัน ได้เป็นผู้ริเริ่มในการฟื้นฟูตลาดน้ำตลิ่งชันขึ้นมาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร และเพื่อสร้างรายได้ให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่น

ในขณะนั้นกรุงเทพมหานคร โดยมี พลตรี จำลอง ศรีเมือง เป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ได้มีนโยบายจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้กรุงเทพมหานครเป็นเมืองท่องเที่ยว ก็มี

การวางแผนให้สำนักงานเขตต่างๆ ในกรุงเทพฯ เสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวของเขตตัวเอง ซึ่งเมื่อ ผอ.ประชุม เจริญลาภ รับนโยบายมาก็มาประชุมกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ เพื่อหาข้อสรุปว่าทางเขตจะจัดกิจกรรมอะไรเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งจากการประชุมแล้ว มีมติว่าควรจะจัดให้มีการฟื้นฟู ตลาดน้ำขึ้นมาใหม่ เพราะแต่ในอดีตตลิ่งชันเป็นแหล่งที่เคยมี ตลาดน้ำมาก่อน ผอ.ประชุมจึงนำเรื่องเสนอไปยัง กรุงเทพมหานคร ซึ่งได้รับการอนุมัติให้จัดสร้าง ตลาดน้ำตลิ่งชันขึ้นมาใหม่ เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2530 บริเวณหน้าสำนักงานเขตตลิ่งชัน โดยมี ผอ. ประชุม เจริญลาภ เป็นแกนนำพ่อค้า ประชาชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มาช่วยกันจัดสร้าง ตลาดน้ำขึ้นมา

จากการสัมภาษณ์คุณนพดล มาเสริมสิน ประธานประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันถึงที่มาของ ตลาดน้ำตลิ่งชันพอสรุปได้ว่า

“ตลาดน้ำตลิ่งชันก่อตั้งขึ้นมาโดย ผอ.ประชุม เจริญลาภ ซึ่งเป็น ผอ.สำนักงาน เขตตลิ่งชันในตอนนั้น เป็นแกนนำชักชวนพ่อค้า ประชาชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ต่างๆ มาแชร์ค่าใช้จ่ายกัน อย่างการสร้างโป๊ะแพ สร้างด้วยไม้ไผ่ ด้วยอุปกรณ์ ต่างๆ เราไม่ได้ใช้งบประมาณของทางราชการ เป็นงบส่วนตัวที่เราเรียกรับบริจาคกันมาทำโป๊ะแพเป็นไม้ไผ่ที่มีความแข็งแรงปลอดภัยระดับหนึ่ง”

โดยในขั้นแรกได้จัดทำโครงการพัฒนาตลาดเป็นรูปแบบของตลาดนัดสินค้าเกษตร โดยทางสำนักงานเขตตลิ่งชันได้มองหาพื้นที่ในการจัดกิจกรรม โดยสำรวจจากพื้นที่โดยรอบเขต แล้ว พบว่ามีพื้นที่บริเวณวัดช่างเหล็ก วัดตลิ่งชัน หน้าโรงเรียนตลิ่งชัน และหน้าสำนักงานเขต ตลิ่งชันที่เหมาะสม แต่ข้อจำกัดของพื้นที่บริเวณวัดช่างเหล็ก วัดตลิ่งชัน และหน้าโรงเรียนตลิ่งชัน คือ มีที่จอดรถไม่พอและจะแออัดไม่สามารถขยายพื้นที่ได้ในอนาคต แต่ถ้าจัดกิจกรรมที่หน้า สำนักงานเขตก็จะสามารถขยายพื้นที่ออกไปได้เพราะมีพื้นที่จอดรถของทางสำนักงานเขต และด้วย ทัศนียภาพที่สวยงาม คือ มีสวนสาธารณะ และตั้งอยู่ริมคลองสามารถสร้างแพริมน้ำไว้เป็น สถานที่นั่งพักผ่อนได้

ขั้นตอนต่อมา คือ การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับข่าวสารของทางสำนักงาน เขตตลิ่งชัน ซึ่งภายหลังที่ทางสำนักงานเขตตลิ่งชันได้กำหนดพื้นที่ในการจัดกิจกรรมได้เรียบร้อยแล้ว ท่าน ผอ. ประชุม เจริญลาภ ก็เรียกประชุมผู้นำชุมชน เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ผู้นำชุมชนรับรู้

และเข้าใจว่าทางสำนักงานเขตตลิ่งชันจะจัดกิจกรรมตลาดนัดสินค้าเกษตร ให้ผู้นำชุมชนต่าง ๆ ไปประชาสัมพันธ์กับสมาชิกในชุมชนทราบและให้เสนอรายชื่อว่าแต่ละชุมชนมีใครประสงค์มาขายสินค้าอะไรบ้าง ทางสำนักงานเขตตลิ่งชันจัดบริการและสถานที่ให้

ในการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวทราบนั้น ทางสำนักงานเขตตลิ่งชันได้ขอความช่วยเหลือจากทางศูนย์การท่องเที่ยวกรุงเทพมหานครให้ช่วยประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยว โดยก็มีการประกาศทางสถานีวิทยุ และป้ายโฆษณาประชาสัมพันธ์ โดยนักท่องเที่ยวกลุ่มแรกของตลาดนัดสินค้าเกษตรตลิ่งชันก็จะเป็นพวกชาวบ้านในเขตตลิ่งชันและพื้นที่ใกล้เคียง เช่น ชาวบ้านบางขุนนนท์ บางกอกน้อย โดยกิจกรรมที่จัดขึ้นจะมีเฉพาะช่วงวันเสาร์ - อาทิตย์ เพราะต้องใช้หน้าสำนักงานเขตเป็นที่จอดรถ

ในช่วงแรกหลังจากมีการประชาสัมพันธ์ออกไปแล้ว ก็มีชาวบ้านในชุมชนตลิ่งชันติดต่อขอเข้ามาขายของเป็นจำนวนมาก ซึ่งทางสำนักงานเขตได้จัดสถานที่ให้ขายสินค้าบริเวณที่จอดรถหน้าสำนักงานเขตตลิ่งชัน โดยสร้างเป็นซุ้มขายผลผลิตทางการเกษตรและพันธุ์ไม้ เวลาต่อมาเมื่อมีผู้ค้าเพิ่มขึ้น ท่าน ผอ. ประชุม เจริญลาภ ก็วางแผนที่จะขยายพื้นที่ตลาดนัดลงมาสู่บริเวณริมคลองชักพระโดยชักชวนข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ค้าและประชาชนในพื้นที่เขตตลิ่งชันมาช่วยกันสร้างตลาดน้ำ โดยระดมทุนจากเงินส่วนตัวของชาวบ้าน เจ้าหน้าที่และผู้ค้ามาช่วยกันสร้างโป๊ะแพไม้ไผ่ขนาด 4 x 8.5 เมตร จำนวน 13 หลัง บริเวณริมคลองชักพระหน้าสำนักงานเขตตลิ่งชัน และสร้างซุ้มจำหน่ายสินค้าบนบกเพิ่มเติมด้วย

จากการสัมภาษณ์ คุณยอดฤดี ปัทมะสุนทร พอลสรุปได้ว่า

“สมัยก่อนตลาดน้ำตลิ่งชันนี้เค้าก็ยังมีพายเรือขายของกัน เป็นรูปแบบของตลาดน้ำแท้ๆ แต่พอปัจจุบันพอมีถนนหนทางบเข้ามา การพายเรือมาขายของกันก็ทำได้ลำบาก เราก็เลยทำโป๊ะแพขึ้นมา ในลักษณะที่พ่อค้าแม่ค้าที่สะดวกจะพายเรือมาขายของก็พายมาขายของได้ ส่วนรายไหนที่ลำบากก็ให้จอดเทียบที่โป๊ะแพให้ลูกค้าเดินไปซื้อของได้สะดวก ปรับเปลี่ยนให้รูปแบบใหม่เพื่ออำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวมากขึ้น”

พ่อค้าแม่ค้าที่ขายของบนบกต้องจ่ายค่าเช่าพื้นที่ให้สำนักงานเขตในอัตราที่ต่างจากพ่อค้าแม่ค้าที่พายเรือมาขายของที่โป๊ะแพ นอกจากนั้นทางเขตยังจัดพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวได้นั่งรับประทานอาหารได้บริเวณสวนสาธารณะหน้าเขต

ในช่วงแรกการท่องเที่ยวที่ตลิ่งชันนี้ค่อนข้างคึกคัก นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาจะมาซื้อของจำพวกต้นไม้ ดอกไม้ ของท้องถิ่น อาหาร เช่น พวงต้นไม้ ก็จะเป็นพวกกิ่งพันธุ์มะม่วง ขนุน ทุเรียน ส่วนดอกไม้ที่ขายก็จะเป็นกล้วยไม้ ต้นไม้หอมต่างๆ ส่วนอาหารก็จะเป็นพวกผลไม้ตามฤดูกาล ขนมไทยพวกทองหยิบทองหยอด หรือถ้าพวกกล้วยเตี๋ยก็จะซื้อจากแม่ค้าที่ขายในเรือตักใส่ซามแล้วเอามานั่งกินบนบกหน้าเขต พอกินเสร็จเจ้าหน้าที่เขตก็จะเก็บจานซามไปคืนให้แม่ค้าหรือว่าลูกค้าจะนั่งกินบนโต๊ะแพก็ได้แต่ทางเขตไม่ได้จัดที่นั่งให้จึงไม่สะดวกเท่ามานั่งกินริมน้ำ

นอกจากจะมีนักท่องเที่ยวที่มาตลิ่งชันทางบกแล้วยังมีนักท่องเที่ยวที่นั่งเรือมาจากท่าพระจันทร์ ซึ่งนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ พอเห็นสภาพความเป็นอยู่ของคนไทยริมน้ำก็ชอบ ส่วนใหญ่พอนั่งเรือผ่านมาก็จะให้คนขับเรือจอดซื้ออาหารกินกันสนุกสนาน พออ้อมก็นั่งเรือต่อไปเที่ยวที่อื่น

ตลาดนัดตลิ่งชันในช่วงแรกจะเน้นไปที่สินค้าเกษตรเป็นจุดขายหลัก เนื่องจากชาวสวนตลิ่งชันมีชื่อเสียงด้านการเพาะกิ่งพันธุ์ต้นไม้อายุ ซึ่งถ้าเทียบกับราคาของที่ขายในตลาดกับที่ขายที่สวนจะราคาไม่ต่างกันมาก คนก็เลยนิยมมาเที่ยวเพราะเห็นว่าสินค้ามีราคาไม่แพง แล้วก็มานั่งพักผ่อนหย่อนใจได้

ตลาดจะเริ่มตั้งแต่ 8.00 น. และก็จะเก็บร้านเวลา 16.00 น. ซึ่งก็จะต่างไปจากตลาดน้ำที่แท้จริงในอดีตที่เริ่มขายกันตั้งแต่เช้ามืด แล้วก็ตลาดวายตอนสายๆ

พ่อค้าแม่ค้าจะเตรียมของมาขายตั้งแต่เย็นวันศุกร์ พอเช้าวันเสาร์ก็รีบออกมาตั้งร้านตั้งแต่ 7.00 น. ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจะเข้ามามากในช่วง 11.00 – 12.00 น. เพื่อมาซื้ออาหารไปรับประทาน พอช่วงบ่ายๆ ก็จะซาไป นักท่องเที่ยวพอกลับไปก็จะหิ้วผลไม้ ขนมติดไม้ติดมือไปด้วย

พี่บุญคนเก่าคนแก่ของตลิ่งชัน เล่าให้ฟังว่า

“วันธรรมดาพี่สอนหนังสืออยู่โรงเรียนวัดตลิ่งชันนี้แหละ พอวันเสาร์อาทิตย์ก็มาขายของที่ตลาดนัดนี้ พี่เป็นคนพื้นที่นี้ พ่อแม่ทำสวน ก็เพาะพันธุ์กล้วยไม้ขาย วันธรรมดาก็พอจะมีลูกค้าบ้างก็จะขายส่งให้พ่อค้า แต่พอวันศุกร์ก็เตรียมกล้วยไม้ขึ้นมาจัด วันเสาร์จะได้ออกไปขายแต่เช้า วันเสาร์คนจะน้อยกว่าวันอาทิตย์ คนส่วนใหญ่เขาจะมาซื้อกล้วยไม้ มะม่วง ขนุน พอมาถึงเขาก็จะเดินดู 2 – 3 รอบ บางคนก็เป็นลูกค้าประจำมาแทบทุกอาทิตย์จนสนิทกันเลย บางทีขอ

ตามไปดูถึงบ้านก็มีนะ พอเขาเดินดู ถ้ามาเที่ยงๆ ก็จะหาของกินที่ริมน้ำ ก็แน่นดี พอบ่ายๆ หน่อยคนชรา เขาก็อ้อมกันก็แวะมาเอาต้นไม้ที่สั่งไว้กลับบ้าน บางคนเอารถกระบะมาชนเลย เขาก็ขายดี ราคาต้นไม้ที่ขายก็พอๆ กับที่สวนแต่จะคิดค่าเช่าที่บวกไปบ้างนิดๆ หน่อยๆ บางคนเขาก็มาถามเอาความรู้นะบางที่ก็คุยกันถูกคอ เขาชอบเลี้ยงกล้วยไม้ก็คุยกันเพลิน พวกที่ไม่ชอบต้นไม้ก็ไปเดินซื้อผักผลไม้กัน ก็ตลิ่งชันนี่เขามีชื่อเรื่องผลไม้嘛ะ โดยเฉพาะกระท้อนนี่สุดยอดของกระท้อน ต้องกระท้อนตลิ่งชันทางเขตเขาจัดประกวดกันทุกปีนักท่องเที่ยวมาที่ไรก็ซื้อกลับไปทุกที่"

หลังจากที่ชาวบ้านนำสินค้ามาขายที่ตลาดน้ำได้ไม่นาน ทางกรมเจ้าท่าได้แจ้งว่าทางเขตทำผิดพระราชบัญญัติการจราจรทางน้ำที่ห้ามสร้างสิ่งก่อสร้างรุกล้ำแม่น้ำ เมื่อทางสำนักงานเขตได้รับการแจ้งเตือน ผอ. ประชุม เจริญลาภ ก็เรียกประชุมเจ้าหน้าที่และผู้ค้าเพื่อแจ้งให้ทราบและลงมติว่าจะยกเลิกการขายสินค้าในโป๊ะแพ ซึ่งการตัดสินใจในครั้งนั้นมีกลุ่มผู้ค้าที่ไม่เห็นด้วยเพราะทำให้ตนเสียผลประโยชน์เพราะไม่สามารถจะขึ้นมาขายของบนบกได้ เพราะพื้นที่บนบกเต็มแล้ว จึงรวมตัวกันเพื่อร้องขอต่อกรุงเทพมหานครให้ช่วยเหลือชาวบ้าน ซึ่งทางกรุงเทพมหานครก็ทำหนังสือขอทบทวนไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ซึ่งทางกระทรวงคมนาคมได้ทบทวนคำร้องนั้น แล้วเห็นว่าคลองชักพระไม่ใช่คลองใหญ่ที่มีเรือสัญจรไปมามากมาย หากจะสร้างสิ่งปลูกสร้างรุกล้ำในคลองออกมาบ้างก็คงจะไม่ส่งผลกระทบต่อให้เกิดอันตรายต่อผู้ที่สัญจรทางเรือมากนัก และคงจะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อนักท่องเที่ยวและประชาชนที่มาซื้อของนัก จึงอนุญาตให้มีการจำหน่ายสินค้าในโป๊ะแพได้ตามปกติ

ในช่วงแรกของการค้าขายที่ตลาดน้ำตลิ่งชันนั้นยังมีผู้ค้าจำนวนไม่มากนัก ผู้ค้าจึงมีอิสระในการตั้งวางสินค้าจำหน่ายเพราะไม่มีการกำหนดที่ประจำของผู้ค้าแต่ละราย ส่วนใหญ่แล้วผู้ค้าในตลาดน้ำตลิ่งชันจะอาศัยอยู่ในพื้นที่เขตตลิ่งชัน เมื่อทราบข่าวที่ทางสำนักงานเขตตลิ่งชันประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านมาขายสินค้าก็จะชักชวนคนที่ตนรู้จัก ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านให้มาค้าขายสินค้าที่ตลาดน้ำด้วยกัน เมื่อมาจองพื้นที่ขายก็จะเลือกตั้งร้านใกล้ๆ กัน เพื่อความสะดวกในการจะฝากร้านกับเพื่อนเพื่อไปทำธุระ

จากคำบอกเล่าของพี่สมนึกเจ้าของร้านขายต้นไม้ วัย 45 ปี ได้เล่าให้ฟังว่า

“มาขายต้นไม้ตั้งแต่ปี 2530 โดยการชักชวนของผู้ใหญ่บ้านเพราะเห็นว่าที่สวนของเขามีต้นไม้หลากหลาย และปกติก็จะเพาะกิ่งพันธุ์ไม้ขายอยู่แล้วแต่จะขายให้พ่อค้าที่มารับซื้อที่สวน ถ้ามาขายที่ตลาดน้ำก็จะเป็นการเพิ่มรายได้แล้วก็กลุ่มลูกค้ามากขึ้น ตนก็เลยมาขาย ตอนแรกก็ขายแต่ต้นไม้ กิ่งพันธุ์ไม้ ต่อมาเห็นว่ายังมีที่ว่างอยู่ก็ให้ภรรยาและลูกๆ เอาผลไม้ในสวนมาขายด้วยโดยตั้งร้านติดๆ กัน พอขายได้ซักกระยะหนึ่งก็เห็นว่ามียักท่องเที่ยวมากขึ้นก็ชักชวนญาติๆ ให้มาขายด้วยกันอีกหลายร้าน”

ในการบริหารจัดการตลาดน้ำตลิ่งชันในขณะนั้น ทางสำนักงานเขตตลิ่งชันมีหน้าที่ในการรับผิดชอบดูแลตลาดน้ำทั้งหมด โดยผู้ที่ต้องการจะมาขายสินค้าในตลาดน้ำจะต้องไปแจ้งความจำนงต่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายอำนวยการ ทางเจ้าหน้าที่ก็จะพาไปเลือกพื้นที่ขาย โดยมีเจ้าหน้าที่เทศกิจทำหน้าที่เก็บเงินจากผู้ค้าแต่ละรายที่นำสินค้ามาขายในตลาดน้ำตลิ่งชัน โดยเงินที่เก็บมาจากผู้ค้าจะแบ่งเป็นเงินค่าธรรมเนียมและเงินภาษี รวมทั้งเป็นค่าใช้จ่ายในการทำความสะอาดและค่าเก็บขยะของตลาดน้ำด้วย

นอกจากนี้เจ้าหน้าที่เทศกิจยังมีหน้าที่ในการควบคุมดูแลผู้ค้าให้ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของกรุงเทพมหานครเรื่องการตั้งวางขายสินค้าในที่สาธารณะ เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งและความไม่เป็นระเบียบในการตั้งวางขายสินค้า ถ้ามีการตั้งวางสินค้านอกที่หรือตั้งวางสินค้านอกออกไปในทางเท้า เจ้าหน้าที่เทศกิจก็จะเข้าไปว่ากล่าวตักเตือน หากผู้ค้าขายรายได้ไม่เพียงพอก็ต้องเสียค่าปรับให้กับเจ้าหน้าที่เทศกิจ

นักท่องเที่ยวที่มาตลาดน้ำตลิ่งชันในช่วงแรกจะเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย โดยมาเพื่อซื้อต้นไม้ดอกไม้และผลไม้จากชาวสวน นอกจากมาซื้อของแล้ว บางรายก็มาเพื่อชมบรรยากาศของตลาดน้ำในช่วงวันหยุดพักผ่อน นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะทราบข่าวจากคำบอกเล่าของผู้ที่เคยมาเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชันมาก่อน หรืออาจจะเห็นข่าวจากทางโทรทัศน์และวิทยุซึ่ง ผอ. ประชุม ได้ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อหลายๆ รายการ นอกจากโทรทัศน์วิทยุแล้วยังมีการลงสัมภาษณ์ในนิตยสารการท่องเที่ยว และนิตยสารเพื่อการเกษตรอีกหลายฉบับ ซึ่งประชาสัมพันธ์ข่าวสารของตลาดน้ำตลิ่งชันนี้ทางสำนักงานเขตได้จัดงบประมาณส่วนหนึ่งออกมาเพื่อใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินกิจการของตลาดน้ำและเพื่อการประชาสัมพันธ์ตามสื่อต่างๆ ด้วย ซึ่งผลที่ได้รับก็เป็นที่

น่าพอใจ เพราะในเวลานั้นตลาดน้ำตลิ่งชันก็เริ่มเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมจากประชาชนไปอย่างแพร่หลาย ทำให้มีผู้สนใจเดินทางมาเที่ยวที่ตลาดน้ำตลิ่งชันกันอย่างคึกคัก

ตลาดน้ำตลิ่งชันในช่วงขบเซา

ในปี พ.ศ. 2534 หลังนายประชุม เจริญลาภ ย้ายไปดำรงตำแหน่งที่อื่น จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงองค์การบริหารในสำนักงานเขตตลิ่งชัน โดยผู้บริหารและฝ่ายบริหารชุดใหม่ไม่ได้ให้ความสนใจในการพัฒนาตลาดน้ำเท่าที่ควร ส่วนหนึ่งมาจากสาเหตุที่การดำเนินงานของตลาดน้ำในช่วงแรกยังให้ผลตอบแทนค่อนข้างต่ำ ทั้งยังแบ่งงบประมาณในการจัดการบริหารเขตไปช่วยเหลือพัฒนาปรับปรุงตลาดน้ำ ดังนั้นผู้บริหารบางรายได้เสนอให้ยุบตลาดน้ำตลิ่งชันลง หรือตัดงบประมาณในการปรับปรุงตลาดน้ำให้ลดลง ผลที่เกิดขึ้นทำให้ตลาดน้ำตลิ่งชันถูกทิ้งให้ชำรุดทรุดโทรม ใโปะแพไม่ใฝ่ผู้ฟังลง จากที่เคยมีใโปะแพ 13 หลังเหลือเพียง 9 หลังเท่านั้น เมื่อไม่มีการพัฒนาปรับปรุงตลาดน้ำ จึงทำให้นักท่องเที่ยวลดน้อยลงจนแทบจะไม่มี เนื่องจากกลัวว่าจะได้รับอันตรายจากการขึ้นไปบนใโปะแพ

จากคำบอกเล่าของคนแก่คนแก่ วัย 52 ปี เล่าให้ฟัง พอสรุปได้ว่า

"ตอนที่ท่าน ผอ. ประชุม อยู่ตลาดน้ำคึกคักมาก เพราะ ผอ. ประชุม ได้โฆษณาประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง แต่เมื่อท่านย้ายไป ผู้บริหารชุดใหม่ก็ตัดงบประมาณที่ใช้ซ่อมแซมตลาดน้ำเอาไปใช้ทำอย่างอื่น เงินที่มีก็ไม่พอที่จะเอามาซ่อมแซมใโปะแพ ทำให้ใโปะแพเก่าๆ ผู้ฟังลงไป ถ้านักท่องเที่ยวมีจำนวนมากๆ ก็อาจจะรับน้ำหนักไม่ไหว ส่วนการอำนวยความสะดวกนั้นทางเขตไม่อำนวยความสะดวกเหมือนก่อน อย่างเช่น เจ้าหน้าที่รักษาความสะอาดที่ในอดีตจะมาช่วยทำความสะอาดตลาดตอนกลางวัน มาช่วยเก็บถ้วยชามที่นักท่องเที่ยวส่งอาหารไปรับประทานบนบกไปคืนให้พ่อค้าแม่ค้า เจ้าหน้าที่ของเขตก็ให้พ่อค้าแม่ค้ามาเก็บเอง เศษขยะก็ทิ้งกันเกลื่อน ผู้ค้าทนนไม่ไหวก็ต้องช่วยกันดูแลเอง สอบถามทางเขต เขาก็ให้เหตุผลว่าไม่มีงบประมาณพอที่จะจ้างเจ้าหน้าที่ทำความสะอาดเป็นพิเศษในช่วงวันหยุดเสาร์อาทิตย์ หน้าเช้าทางเขตยังมาต่าหนีต่างๆ นานา เช่น ลินค้าแพง น้ำในคลองเน่าเสีย ทั้งขยะไม่เป็นที่เป็นทาง ในที่สุดนักท่องเที่ยวก็น้อยลงไปจนแทบจะไม่มี พ่อค้าแม่ค้าหลายรายทนสภาพนี้ไม่ไหวก็เลิกกิจการไป บางคนมาขายของไม่ได้เงินเลยก็มี ยังคง

เหลือแต่ผู้ค้าเก่าๆ ที่เคยร่วมกันก่อสร้างตลาดน้ำตลิ่งชันและค้าขายกันมาตั้งแต่ต้น ซึ่งก็พยายามรวมตัวกันเพื่อรักษาตลาดน้ำโดยเรียโรเงินมาปรับปรุงซ่อมแซมโป๊ะแพให้แข็งแรง ช่วยกันทำความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย แต่ก็ยังไม่สามารถทำให้ตลาดน้ำกลับมาคึกคักได้เหมือนเมื่อตอนก่อตั้งใหม่ๆ”

คุณนพดล เล่าว่า

“จนถึง พ.ศ. 2534 ผอ. ประชุมเจริญลาก ได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งที่อื่น ตลาดน้ำก็เริ่มซบเซา เพราะผู้บริหารคนอื่น ๆ ไม่ได้ให้ความสนใจและผู้บริหารบางชุดต้องการยุบตลาดน้ำไปเลย โป๊ะแพก็เริ่มเสื่อมสภาพ แต่ก็อยู่ได้ด้วยกาารที่ผู้ค้าที่รวมตัวกันซ่อมแซม”

ในช่วงตั้งแต่ปี 2534 – 2540 สภาพตลาดน้ำตลิ่งชันก็เปลี่ยนแปลงไปมาก จากที่เคยมีนักท่องเที่ยวคึกคักก็เงียบเหงา ผู้ค้าหลายรายเลิกกิจการไป ส่วนผู้ค้ารายเก่าๆ ที่ช่วยก่อตั้งยังมาตั้งร้านอยู่ แต่ก็คอยดูแลกันเอง เพราะชาวบ้านขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและสถานที่ และยังขาดประสบการณ์ในการบริหาร กลุ่มผู้ค้าได้เริ่มรวมตัวกันโดยมีคุณนพดล มาเสริมสิน ซึ่งเคยเป็นเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน และเคยยังทำงานกับท่าน ผอ. ประชุม มาก่อน จึงพอจะรู้วิธีการดำเนินงาน การติดต่อประสานงานเพื่อขอความช่วยเหลือจากทางราชการ และด้วยความที่เป็นคนในชุมชนตลิ่งชันจึงได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านและผู้ค้า ให้เป็นแกนนำกลุ่มในการปรับปรุงพัฒนาตลาดน้ำ โดยในขั้นแรกก็เรียโรเงินจากผู้ค้าที่เหลือมาซ่อมแซมโป๊ะแพที่ชำรุดเสียหายให้พอใช้งานได้ บางโป๊ะแพที่เสียหายมากก็ต้องปล่อยให้พังไปทำให้โป๊ะแพเหลือเพียง 9 หลัง จากนั้นก็แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกับผู้ค้าให้ช่วยกันรักษาความสะอาดกันเอง โดยได้ติดต่อขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่รักษาความสะอาดในการกำจัดขยะและทำความสะอาดโดยออกค่าใช้จ่ายพิเศษให้เจ้าหน้าที่ได้ช่วยทำความสะอาดนอกเวลางาน ซึ่งก็ค่อนข้างจะลำบากเนื่องจากเจ้าหน้าที่ก็ยังเกรงว่าทางหัวหน้างานจะตำหนิว่าเข้ามาช่วยงานตลาดน้ำ เพราะผู้บริหารไม่มีนโยบายให้ จัดตลาดน้ำตลิ่งชันอีก แต่ก็ด้วยความเห็นใจผู้ค้าเพราะส่วนใหญ่ก็เป็นญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านใกล้เคียงกันจึงให้ความช่วยเหลือ แต่ถึงแม้ว่าจะพยายามปรับปรุงตลาดน้ำ แต่ก็ไม่ได้ทำให้มีสภาพคึกคักเหมือนเมื่อก่อนเพราะนักท่องเที่ยวเกิดความผิดหวังจากประสบการณ์การมาเที่ยวครั้งก่อนๆ จึงหันไปแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น

ตลาดน้ำดำเนินสะดวก ตลาดน้ำลำพญาแทน แม้ว่าจะมีระยะทางไกลกว่ามากก็ตาม นอกจากนั้น ตลาดน้ำตลิ่งชันยังขาดการโฆษณาประชาสัมพันธ์ แม้ว่าผู้ค้าจะช่วยกันโฆษณาก็ตามแต่ก็ทำได้ไม่ต่อเนื่องทั้งยังขาดงบประมาณในการโฆษณา และพัฒนาตลาด ทำให้ตลาดน้ำชบเซาลงเรื่อยๆ

คุณนพดล เล่าให้ฟังว่า

"เพราะว่าเห็นความสำคัญตรงนี้ไง มันเป็นไปเองโดยอัตโนมัติ คือสังเกตเห็นว่าหลายคนมาจากหลายอาชีพ ทั้งเกษตรกร พ่อค้า คนทำงานแล้ว คนตกงาน บางคนก็ช่วยกันคิด แต่ไม่มีใครเป็นตัวแม่ทัพเลยต้องปวารณาตัวเอง อันนี้ควรทำอย่างนี้ อันนี้ไม่ดี คืออยู่ในกฎกติกาของ กทม. เรายึดหลักของข้อบัญญัติที่สำนักเทศกิจของ กทม. คำบัญญัติอะไรไว้ เราก็ถือตามนั้น เพื่อให้คนมาเที่ยว บางอาทิตย์คนก็เยอะ บางอาทิตย์ก็ไม่เยอะ ก็ให้เค้ามาแล้วสบายใจ"

ในปี พ.ศ. 2535 ตลาดน้ำตลิ่งชันก็ซำรุดทรุดโทรมก็ชบเซาลงไปมาก จนแทบจะไม่มีนักท่องเที่ยวมาใช้บริการเลย แม้ว่าคุณนพดลจะโน้มน้าวและผลักดันให้ผู้ค้ารายอื่นๆ พยายามปรับปรุงสภาพ ตลาดน้ำขึ้นใหม่ด้วยตัวเอง แต่เนื่องจากผู้ค้ายังขาดความมั่นใจว่าตลาดน้ำยังมีความมั่นคง อาจจะถูกยุบไปเมื่อไรก็ได้ เพราะอำนาจสิทธิขาดอยู่ที่การตัดสินใจของผู้อำนวยการเขตตลิ่งชันและฝ่ายบริหาร จึงไม่เต็มใจที่จะช่วยกันปรับปรุงตลาดน้ำ

คุณนพดลพยายามฟื้นฟูสภาพตลาดน้ำใหม่โดยพยายามปรับปรุงโป๊ะแพใหม่เพราะเห็นว่าจุดขายของตลาดน้ำอยู่ที่โป๊ะแพซึ่งเป็นเหมือนเอกลักษณ์ของตลาดน้ำ คุณนพดลถือเป็นคนแรกที่ริเริ่มสร้างโป๊ะแพเหล็ก โดยดูแลศึกษารูปแบบมาจากจังหวัดกาญจนบุรี คุณนพดลและผู้ค้าอีก 2 ราย ได้ใช้เงินทุนส่วนตัวช่วยกันสร้างโป๊ะแพเหล็กขนาด 7 x 14 เมตร จำนวน 1 หลัง โป๊ะแพเหล็กที่สร้างขึ้นนี้มีความแข็งแรงและปลอดภัยมากกว่าโป๊ะแพไม้ไผ่ เพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้สึกว่าจะปลอดภัย

คุณนพดลเล่าให้ฟังถึงที่มาของการสร้างโป๊ะแพเหล็กว่า

“พอมาช่วงปี พ.ศ. 2535 ตลาดน้ำก็ซบเซาลงไปมาก โป๊ะแพก็พังลงไป ผมเป็นคนแรกที่เริ่มสร้างโป๊ะแพเหล็ก เพราะความที่คุ้นเคยเหมือนบ้านที่สอง ที่จังหวัดกาญจนบุรีก็ได้เห็นแพพวกนี้ก็เลยจำแบบอย่างมาทำโป๊ะแพเหล็กให้ผู้ค้าอื่นๆ เอาตัวอย่าง เป็นโป๊ะแพเหล็กที่แข็งแรง ปลอดภัย ให้เค้ารู้สึกว่าจะมาเที่ยวแล้วปลอดภัย แต่ผู้ค้ารายอื่นก็ยังไม่ค่อยทำตามเพราะไม่มีความเชื่อมั่นว่าตลาดน้ำของเราจะโดนยุบเมื่อไร ก็ทำไปโดยไม่ได้อะไร ส่วนตัวคิดอยากทำอะไรแล้วก็ทำ เอาความพอใจของ ส่วนรวม มีความตั้งใจว่านี่อยากทำอะไรต้องทำให้สำเร็จ และทุนทรัพย์ก็ไม่ใช้ของตัวเองคนเดียว มีผู้ค้าอีก 2 รายซึ่งปัจจุบันก็ยังอยู่ ที่เห็นความสำคัญตรงนี้ด้วยก็เลยเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมา ก็เลยใหญ่ขึ้น ยาว 14 เมตร กว้าง 7 เมตร รายอื่นยังไม่แน่ใจว่าตลาดน้ำจะไปรอดรีเปลา่ก็ยังไม่ทำตาม”

ตลาดน้ำตลิ่งชันยุคทวิร์คลอง (พ.ศ. 2540 – ปัจจุบัน)

ในปี พ.ศ. 2541 เมื่อสำนักงานเขตตลิ่งชันได้มีการเปลี่ยนผู้บริหารชุดใหม่ โดยมีเรืออากาศโท อีราวัณส์ บัททะสุนนท์ ย้ายมาดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการเขตตลิ่งชัน พื้นเพเดิมของท่านเป็นชาวตลิ่งชันโดยกำเนิด ท่านได้เห็นการเปลี่ยนแปลงของตลิ่งชันมาโดยตลอด จึงรู้และเข้าใจสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวตลิ่งชันอย่างแท้จริง เมื่อท่านเข้ามาดำรงตำแหน่งก็มุ่งมั่นที่จะปรับปรุงฟื้นฟูตลาดน้ำตลิ่งชันขึ้นมาใหม่ ตามนโยบายที่ได้รับจากผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ซึ่งต้องการให้กรุงเทพมหานครมีแหล่งท่องเที่ยวทุกเขต ประกอบกับในขณะนั้นสังคมกำลังมีกระแสตื่นตัวเกี่ยวกับเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2540 – 2544) ที่มีแนวคิดในการสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งแนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่กรุงเทพมหานครนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเพื่อให้เป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)

นอกจากนี้ในปี พ.ศ.2540 ประเทศไทย อยู่ในช่วงปีอะเมซิ่งไทยแลนด์ ซึ่งเป็นผลมาจากสภาพเศรษฐกิจตกต่ำ จึงต้องการหารายได้เข้าประเทศด้วยการนำการท่องเที่ยวมาเป็นจุดขายของประเทศเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศให้เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย จึงต้องฟื้นฟูและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ขึ้นมา ทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด ซึ่ง

กรุงเทพมหานครก็ได้มอบนโยบายให้สำนักงานเขตทุก ๆ แห่งพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามศักยภาพของพื้นที่ของตน เมื่อ ผอ. อีราวัณส์ ย้ายมาดำรงตำแหน่งก็นำเอาแผนงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครมาปฏิบัติ โดยเล็งเห็นว่าตลาดน้ำตลิ่งชันที่มีอยู่เดิมนั้นมีศักยภาพพอที่จะปรับปรุงฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ได้ ดังนั้น ผอ. อีราวัณส์ บัณฑิตคณะเศรษฐศาสตร์ จึงได้ดำเนินการเพื่อปรับปรุงฟื้นฟูตลาดน้ำตลิ่งชันขึ้นมาใหม่โดยเรียกประชุมคณะผู้บริหารของสำนักงานเขตตลิ่งชันและกลุ่มแกนนำผู้ค้าตลาดน้ำตลิ่งชัน คือ คุณนพดล มาเสริมสิน , จ.ส.อ. สุรเดช เขี่ยมสอาด, คุณชนิดา มาเสริมสิน และคุณอร่าม แก้วเอี่ยม เพื่อมอบนโยบายในการปรับปรุงตลาดน้ำตลิ่งชันให้ช่วยกันปฏิบัติ และจากการที่ทางกรุงเทพมหานครได้กำหนดแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2540-2544) ที่สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและร่วมมือในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ทั้ง 2 เหตุผลคือทั้งจากแนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวปีอะเมซิ่งไทยแลนด์และแนวคิดจาก แผนพัฒนากรุงเทพมหานครและแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทย ผอ. อีราวัณส์ ได้นำแนวคิดทั้ง 2 มาปรับปรุงพัฒนาตลิ่งชันโดยการฟื้นฟูตลาดน้ำตลิ่งชันขึ้นมาเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร โดยการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตนเอง

ต่อมาท่าน ผอ.อีราวัณส์ ได้เรียกประชุมคณะผู้บริหารของสำนักงานเขตตลิ่งชันและกลุ่มแกนนำผู้ค้าตลาดน้ำ แล้วก็ได้เสนอแนวคิดเรื่องการก่อตั้ง “ประชาคมตลาดน้ำ” ขึ้นให้ผู้ค้า และชาวบ้านมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตลาดน้ำตลิ่งชันเอง โดยมีสำนักงานเขตตลิ่งชันคอยเป็นที่ปรึกษาให้ความช่วยเหลือสนับสนุนในการดำเนินงานต่าง ๆ ที่ทางประชาคมร้องขอ ซึ่งทางกลุ่มแกนนำผู้ค้าตลาดน้ำตลิ่งชันและคณะผู้บริหารสำนักงานเขตตลิ่งชันและคณะผู้บริหารสำนักงานเขตตลิ่งชันก็เห็นด้วยกับแนวคิดนี้ โดยทางกลุ่มแกนนำรับหน้าที่ไปชี้แจงให้สมาชิกตลาดน้ำทราบและเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาตลาดน้ำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว และการรวมกลุ่มของผู้ค้าตลาดน้ำในแบบของประชาคม ที่ทำงานประสานกันระหว่างสำนักงานเขตตลิ่งชันกับกลุ่มผู้ค้าซึ่งก็มีทั้งคนที่เข้าใจและไม่เข้าใจว่าประชาคมคืออะไร เพราะผู้ค้าตลาดน้ำตลิ่งชันส่วนใหญ่นั้นเป็นเพียงชาวบ้านธรรมดา ไม่ได้มีการศึกษาสูงนัก

คุณนพดล เล่าให้ฟังว่าหลังจากชี้แจงให้ชาวบ้านทราบแล้ว

“ผู้ค้าบางคนก็ยังไม่เข้าใจความเป็นประชาคม ก็เลยต้องอธิบายง่ายๆเลยแล้วกันว่าประชาคม หมายถึง การรวมตัวกันอยู่แล้ว แต่การรวมตัวของพวกเราที่ผ่านมายังไม่มี

แก่นสาร เพียงแต่เรามาเจอกันที่แล้วก็ต่างคนต่างขายของ แต่การรวมตัวกันครั้งนี้เป็นประชาคมคือ การรวมตัวที่เป็นแก่นสาร มีหลักเกณฑ์ มีหลักการ มีจุดมุ่งหมาย ทำให้เหมือนบ้าน ทำให้ดีขึ้น ให้มันสะอาดสะอาด อยู่ดีกินดี”

เมื่ออธิบายให้ผู้ค้าตลาดน้ำตลิ่งชันได้เริ่มเข้าใจนโยบายของสำนักงานเขตตลิ่งชันแล้ว คุณนพดล จึงได้แจ้งให้ทางสำนักงานเขตทราบ หลังจากนั้นผู้อำนวยการเขตตลิ่งชันได้เรียกประชุมผู้ค้าตลาดน้ำตลิ่งชันทั้งหมด เพื่ออธิบายทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการจัดตั้งประชาคม โดยบอกว่าการจัดตั้งประชาคมมีวัตถุประสงค์ คือ ทำให้เกิดการดำเนินงานร่วมกันระหว่างรัฐและประชาชน และเพื่อให้ประชาชนมีความสามัคคีกัน มีความรู้สึกรักและผูกพันกับตลาดน้ำตลิ่งชัน และบอกหน้าที่ความรับผิดชอบของประชาคมคือ ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันจะต้องให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ดูแลผู้ค้าในตลาดน้ำ รวมทั้งบริการจัดการการเงินของตลาดน้ำตลิ่งชันเอง เพื่อให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้และประสานงานกับฝ่ายต่างๆของสำนักงานเขตตลิ่งชัน เช่น ฝ่ายปกครอง ฝ่ายโยธา ฝ่ายรายได้ ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม ฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และฝ่ายเทศกิจได้

คุณนพดล เล่าถึงเหตุการณ์ขณะนั้นว่า

“ท่าน ผอ. อีราวัณส์ ท่านเรียกผู้ค้าตลิ่งชันเข้าไปหารือ แล้วให้นโยบายกับผู้ค้าที่รวมตัวกันธรรมดาๆให้ตั้งเป็นกลุ่ม ท่านเป็นคนมอบนโยบายและให้นิยามสั้นๆว่าประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน และมีการหารือกันว่าเมื่อเป็นประชาคมจะต้องทำอย่างไรบ้าง โดยให้นโยบายกับผู้ค้าไปเป็นผู้บริหารดูแลจัดการกันเอง โดยมีทางสำนักงานเขตเป็นที่เลี้ยงในการจัดระเบียบไม่ว่าจะเป็นบนบกหรือในน้ำ การรวมตัวของผู้ค้าจะมาในรูปอะไรนั้นผู้ค้าทุกคนจะต้องเป็นสมาชิกของประชาคม ขยายตลาดน้ำพื้นที่ขายให้กว้างขวาง รับสมัครผู้ค้าที่เป็นคนตลิ่งชัน”

หลังจากนั้นท่าน ผอ. อีราวัณส์ ก็ได้จัดให้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการประชาคมขึ้นในวันนั้นเลย โดยวิธีที่ใช้ในการเลือกตั้งคณะกรรมการประชาคม คือ ให้ผู้ค้าตลาดน้ำตลิ่งชันเสนอชื่อผู้ค้าตลาดน้ำที่ตัวเองคิดว่ามีความเหมาะสม โดยดูจากความน่าเชื่อถือ ความรับผิดชอบ และลักษณะการทำงานที่ผ่านมา รวมถึงความสามารถที่จะเป็นตัวแทนของผู้ค้าตลาดน้ำตลิ่งชันทั้งหมดได้ แล้ว

ให้ผู้ค้าตลาดน้ำทุกคนออกเสียงลงคะแนนเลือกประธานประชาคมโดยใช้วิธีการยกมือออกเสียง ผลปรากฏว่าผู้ที่ได้เป็นประธานประชาคม คือ คุณนพดล มาเสริมสิน

จากคำสัมภาษณ์ คุณ อี๊ด ถึงเหตุผลที่เลือกประธานประชาคม คุณ อี๊ดให้เหตุผลว่า “ที่เลือกคุณหนู่ย (คุณนพดล) เป็นประธานประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันเพราะว่าคุณหนู่ยเป็น ข้าราชการจะได้ไปติดต่อกับทางเขตได้ ถ้าเป็นราษฎรธรรมดา ไปติดต่อกับทางเขตเขาคงไม่ค่อยให้ความช่วยเหลือเท่าไร ”

จะเห็นได้ว่าที่ว่าคุณนพดล ได้รับเลือกให้เป็นประธานประชาคมก็เนื่องจาก ผลการทำงาน ตั้งแต่ในอดีตที่เป็นคนกลุ่มก่อตั้งตลาดน้ำตลิ่งชันมีความน่าเชื่อถือ มีความเป็นผู้นำและเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์ สามารถติดต่อกับประสานงานกับทุกฝ่ายได้ดี และที่สำคัญคือคุณนพดล เป็นข้าราชการกรุงเทพมหานคร ทำให้มีศักยภาพในการจัดหาคนและมีเงินทุนมาใช้ในการปรับปรุงซ่อมแซมโป๊ะแพได้ นอกจากนั้นผลงานในการทำงานให้กับตลาดน้ำอย่างจริงจังมาตลอด

เมื่อเลือกประธานประชาคมได้แล้ว คุณนพดลก็ได้แต่งตั้งคณะทำงานมาช่วยกันบริหารประชาคม ซึ่งประชาคมที่จัดตั้งขึ้นมามีชื่อว่า “ ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน ” โดยถือเอาวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2541 เป็นวันก่อตั้งประชาคม โดยในวันนั้นนอกจากมีการเลือกประธานประชาคม ตั้งคณะบริหารประชาคมแล้วยังมีการกำหนดกฎระเบียบและข้อบังคับต่าง ๆ ของประชาคม และมีการจัดตั้งกองทุนขึ้นมาโดยใช้ชื่อว่า “ กองทุนประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน ” ขึ้นซึ่งกองทุนนี้ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อนำเอาเงินกองทุนมาใช้เป็นค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการบริหารงานของประชาคม และเป็นเงินทุน ออมทรัพย์เพื่อให้สมาชิกประชาคมกู้ยืมไปใช้ได้ (ดูแผนผังแสดงโครงสร้างประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน ในภาคผนวก)

ในส่วนของทางสำนักงานเขตเองก็ให้ความช่วยเหลือกิจการของตลาดน้ำตลิ่งชัน โดยทางสำนักงานเขตตลิ่งชันได้ของบประมาณจากทางกรุงเทพมหานครเพื่อนำมาพัฒนาตลาดน้ำ โดยนำงบประมาณมาจัดสร้างโป๊ะแพเหล็กขึ้นมาแทนโป๊ะแพไม้ไผ่ที่มีอยู่เดิม และยังได้กำหนดนโยบายการจัดระเบียบผู้ค้าและการรักษาความสะอาดของตลาดน้ำนอกจากนี้ยังได้ทำการพัฒนาปรับปรุงสภาพแวดล้อมสถานที่จอดรถและวางแผนส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างทันสมัยอีกด้วย

หลังจากที่มีการจัดตั้งประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันแล้ว ก็มีการจัดระเบียบผู้ค้าทั้งบนบกและในน้ำ โดยให้ผู้ค้าทุกคนที่จะนำสินค้ามาจำหน่ายในตลาดน้ำต้องแจ้งชื่อขึ้นทะเบียนเป็นสมาชิกประชาคม และต้องแจ้งประเภทของสินค้าที่จะขายด้วยเพื่อไม่ให้มีสินค้าที่ขายซ้ำกันมากเกินไป

ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันนอกจากจะมีสมาชิกเป็นผู้ค้ารายเก่าแล้ว ทางประชาคมยังเปิดรับสมัครผู้ค้าตลาดน้ำตลิ่งชันรายใหม่ด้วย ปรากฏว่ามีประชาชนจำนวนมากมา สมัครเป็นสมาชิกของประชาคม ซึ่งผู้ที่มาสมัครส่วนใหญ่ทราบข่าวจากญาติพี่น้องที่เป็นผู้ค้าในตลาดน้ำ และจากประกาศของทางประชาคมที่ติดอยู่หน้าสำนักงานเขตตลิ่งชันด้วย

จากการสัมภาษณ์คุณลลิตา สุนทรพลิน ว่าทราบข่าวสมัครเป็นสมาชิกตลาดน้ำได้อย่างไรคุณลลิตาเล่าว่า

“ใครที่รู้จักกันข้างในก็ไปบอกให้ลองมาขาย ใครขายได้อยู่ได้ก็อยู่ ก็ต้องดูว่าผลิตภัณฑ์ที่เอามาขายจะเข้ากับข้างในหรือเปล่า อย่างต้นไม้ก็ยืนพื้นอยู่แล้ว ผลไม้ก็ok.... บางคนส่วนใหญ่จะเป็นญาติๆกันอย่างน้อย ญาติขายต้นไม้อยู่อาจจะมีญาติขายผลไม้อยู่ข้างใน ก็จะช่วยญาติๆกันมา

คุณนพดล เล่าว่า

“มีผู้สมัครเป็นสมาชิกประชาคมจำนวนมาก เค้ามามากองกับฝ่ายเทศกิจ เพราะฝ่ายเทศกิจจะเป็นฝ่ายรับผิดชอบด้านการค้าในพื้นที่เขต พอรับเสร็จก็เรียกประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ ตัวแทนประชาคม ฝ่ายสิ่งแวดล้อม อนามัยพวกด้านความสะอาด ฝ่ายเทศกิจ และฝ่ายปกครอง โดย ผอ. เขตเป็นประธาน มาคุยหารือกันว่ามีแนวทางยังไง ผู้ค้ามาสมัครกันเยอะ ก็เลยมีความเห็นตรงกันว่าให้ คัดเลือกแยกผู้ค้า อะไรที่มีขายในตลาดน้ำแล้วเราก็พยายามตัดออกอย่าให้สินค้าซ้ำซ้อน และเน้นผู้ค้าที่เป็นคนในเขตตลิ่งชันก่อน หลังจากคัดเลือกผู้ค้าเข้ามาเป็นสมาชิกประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันแล้ว ทางคณะกรรมการประชาคมได้มีการแบ่งพื้นที่ตลาดน้ำออกเป็นโซนตามประเภทสินค้า เช่น โซนต้นไม้ โซนผลไม้ โซนขนม โซนอาหารและเครื่องดื่ม และโซนสินค้าเบ็ดเตล็ด เมื่อสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันแล้ว สมาชิกประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันทุกคนจะต้องเสียค่าบำรุงตลาดน้ำตลิ่งชันด้วย โดยสมาชิกที่เป็นผู้ค้าในโป๊ะแพจะต้องเสียค่าบำรุงรายละ 100 บาท / สัปดาห์ และผู้ค้าบนบกต้องเสียค่าบำรุงรายละ 50 บาท / สัปดาห์ ถ้าสัปดาห์ไหนไม่ได้มาขายต้องเสียค่าบำรุงตลาดน้ำด้วย และถ้าสมาชิกประชาคมคนใดไม่ชำระเงินตามกำหนดเวลาก็

จะต้องถูกปรับโดย ผู้ค้าในโ霹แพจะถูกปรับครั้งละ 50 บาท ส่วนผู้ค้าบนบกจะต้องถูกปรับครั้งละ 30 บาท ซึ่งในปัจจุบันนี้ทางตลาดน้ำตลิ่งชันได้ปรับขึ้นค่าบำรุงตลาดน้ำจากเดิม โดยอัตราใหม่ผู้ค้าที่ขายในโ霹แพจะต้องเสียค่าบำรุงรายละ 150 – 250 บาท/ สัปดาห์ ขึ้นอยู่กับจำนวนของประเภทสินค้าที่นำมาขาย ส่วนผู้ที่อยู่บนบก ต้องเสียค่าบำรุงรายละ 70 บาท/ สัปดาห์"

การดำเนินงานกิจการของประชาคมในช่วงเริ่มแรกยังเป็นช่วงที่ค่อนข้างขลุกขลัก เพราะสมาชิกประชาคมแต่ละคนยังเป็นมือใหม่ การบริหารงานยังทำแบบลองผิดลองถูก เพราะยังไม่เคยมีประสบการณ์ในการบริหารงานในรูปแบบประชาคมมาก่อน ปัญหาที่พบในการดำเนินงานของประชาคมมีทั้งปัญหาที่เกิดจากข้อขัดแย้งภายในประชาคมเอง เช่น ผู้ค้าทะเลาะกับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวร้องเรียนว่าผู้ค้าพูดจาไม่สุภาพ ขายของแพง หรือ นำสินค้าไม่ดีมาขาย เป็นต้น

ในการแก้ไขปัญหาประธานประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันก็จะใช้วิธีเรียกประชุมสมาชิก ซึ่งมีด้วยกัน 2 รูปแบบ คือ การประชุมกลุ่มใหญ่ คือ การประชุมผู้ค้าตลาดน้ำตลิ่งชันทั้งหมด เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้ค้า หรือ ทำในกรณีที่ต้องการลงมติตัดสินใจจากสมาชิกประชาคม นอกจากการประชุมกลุ่มใหญ่แล้วยังมีการประชุมอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การเรียกประชุมเฉพาะคณะกรรมการประชาคม ซึ่งการประชุมแบบนี้จะทำเพื่อพูดคุยเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงตลาดน้ำตลิ่งชัน และเป็นกรณีเร่งด่วนอื่นๆ เช่น กรณีที่มีผู้ค้า หรือ ญาติผู้ค้าเสียชีวิต ทางประชาคมจะต้องนำเงินจากกองทุนไปช่วยเหลือ เป็นต้น

เมื่อตลาดน้ำตลิ่งชันที่บริหารงานประชาคมดำเนินงานไปได้ระยะหนึ่ง ทางประชาคมก็มีแนวคิดที่จะเพิ่มกิจการอื่นๆที่นอกเหนือไปจากการขายสินค้าเพื่อเป็นการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาชมตลาดน้ำตลิ่งชันมากขึ้น ทางประชาคมได้ปรึกษารื้อกันแล้วได้ข้อสรุปว่าควรมีการจัดกิจกรรมการแสดงเพื่อสร้างสีสันให้กับตลาดน้ำ โดยการแสดงจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นการจัดแสดงดนตรีไทย โดยทางประชาคมได้ขอความช่วยเหลือจาก คุณ ทวีศักดิ์ เรือนทอง ศึกษาศิลปะการแสดงตลิ่งชันให้เป็นตัวแทนของทางประชาคมเข้าไปติดต่อประสานงานกับทางโรงเรียนต่าง ๆ ในสังกัดกรุงเทพมหานครที่อยู่ในเขตตลิ่งชัน ให้พานักเรียนที่มีความสามารถทางดนตรีไทยมาแสดงดนตรีไทยที่บริเวณศาลาไทยริมน้ำทุกวันอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 11.00 – 14.00 น. โดยทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันจะดูแลรับผิดชอบเรื่องการรับส่งเด็กนักเรียนและเครื่องดนตรี รวมทั้งอาหารกลางวันและค่าตอบแทนในการแสดงของเด็กด้วย

คุณ นกตล เล่าว่า

" ทางสำนักงานเขตตลิ่งชันได้ช่วยติดต่อประสานงานกับโรงเรียนในเขตโดยมี คุณ ทวีศักดิ์ เรือนทอง ศึกษาธิการเขตตลิ่งชันช่วยติดต่อให้โดยทุกโรงเรียนจะไปจัดคิวกัน เพื่อพุดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาแสดงดนตรี "

นอกจากกิจกรรมการแสดงดนตรีไทยแล้ว ยังมีกิจกรรมดนตรีในส่วนที่จัดบริเวณเวที ประชาคม ซึ่งทางประชาคมจะจัดดนตรีสากลมาให้นักท่องเที่ยวชม โดยดนตรีที่จัดแสดงยัง เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวขึ้นไปร้องเพลงโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น โดยดนตรีสากลจะเริ่ม ทุกวันอาทิตย์ เล่นตั้งแต่เวลา 14.00- 16.00 น.

ต่อมาในปี พ.ศ. 2542 นอกจากแสดงดนตรีแล้วตลาดน้ำตลิ่งชันยังจัดกิจกรรมการ ท่องเที่ยวทัวร์คลองขึ้นมานอกจากจะเพื่อสร้างจุดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของตลาดน้ำตลิ่งชัน

คุณ นกตล ยังกล่าววว่า

"จุดประสงค์ของแบ่งในการจัดทัวร์คลองขึ้นมาเพื่อหมุนเวียนนักท่องเที่ยวให้ระบาย ออกจากพื้นที่หน้าสำนักงานเขตเพราะพื้นที่หน้าสำนักงานเขตมีจำกัด ถ้าไม่มีการ หมุนเวียนนักท่องเที่ยวออกไปตามสวนก็จะทำให้ไม่มีที่นั่งพักผ่อนแล้วในที่สุด นักท่องเที่ยวก็จะกลับออกไปจากตลาดน้ำ เราจึงคิดว่าให้นักท่องเที่ยวอยู่ในตลาดน้ำ นานที่สุดถ้านักท่องเที่ยวเข้ามาเพื่อซื้อสินค้าและรับประทานอาหารก็จะใช้เวลาไม่นาน แต่ถ้ามีการลงเรือทัวร์คลองก็จะใช้เวลาในตลาดเพิ่มอีกประมาณ 2-3 ชั่วโมง ขึ้นอยู่ กับเส้นทางที่ไป"

ซึ่งที่มาของกิจกรรมตลิ่งชันทัวร์นี้มาจากแนวคิดของคุณ ยอดฤดี บัทมะสุคนธ์ หัวหน้า งานประชาสัมพันธ์โดยคุณ ยอดฤดี ได้เสนอแนวคิดการทำตลิ่งชันทัวร์กับคุณ นกตล จากนั้นคุณ นกตล ได้นำเข้าที่ประชุมของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันแล้วเสนอต่อ ร.อ.ท. อิวาวัสส์ บัทมะสุคนธ์ ซึ่งท่านก็เห็นชอบ และอนุมัติให้ทำโดยการจัดทำทัวร์ตลิ่งชันจะดำเนินการโดยประชาคมตลาดน้ำ ตลิ่งชัน

คุณ นภดล เล่าถึงการทำให้ธุรกิจขึ้นว่า

“พอเราตั้งเป็นประชาคมขึ้นมา ก็คิดว่าน่าจะจัดกิจกรรมเสริมอะไรเลยปรึกษากันในหมู่เพื่อนฝูงเก่าๆ ที่เริ่มตั้งตลาดน้ำโดยคุณ ยอดฤดี บัทมะสุคนธ์ ท่านแนะนำว่าให้ทำทัวร์ แต่เราต้องคิดให้รอบคอบว่าจะทำยังไงให้ทุกคนไม่คิดว่ามันเป็นธุรกิจเพราะมันต้องทำให้เกิดรายได้ให้รายได้มันเป็นประโยชน์กับทุกๆ ฝ่ายก็ขออนุญาตเขตทำทัวร์เขตอนุมัติให้ทำใช้ชื่อ “ตลาดน้ำทัวร์” ตอนแรกก็มาทำแบบทุลักทุเลตอนนั้นยังไม่มีไกด์ ก็ต้องเป็นไกด์จำเป็นกันบ้าง ก็ชวนพรรคพวกเพื่อนฝูงที่เป็นชาวเรือตลิ่งชันมาทำความเข้าใจกัน เริ่มแรกขลุกขลักพอสมควร ไปติดต่อดูเส้นทางดูสถานที่ที่เราจะขึ้นอธิบายให้เค้าฟังว่ายังไง”

กิจการของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันดำเนินไปอย่างก้าวหน้าขึ้นเรื่อยๆ จนปี พ.ศ.2544 เมื่อ ร.อ.ท. อีราวัณ บัทมะสุคนธ์ ต้องย้ายไปดำรงตำแหน่งที่อื่น และทางสำนักงานเขตตลิ่งชันต้องเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการชุดใหม่ซึ่งคณะกรรมการชุดใหม่ของสำนักงานเขตตลิ่งชันก็ยังคงให้การสนับสนุนการทำงานของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันอยู่แต่ได้ลดบทบาทลงมาจากเมื่อก่อน ซึ่งประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันจะต้องพึ่งพาตนเองมากขึ้น ซึ่งทางสำนักงานเขตตลิ่งชันยังให้ความช่วยเหลือในด้านการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำตลิ่งชันผ่านสื่อต่างๆ ทั้งสื่อมวลชนและอินเทอร์เน็ต ทำให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เช่น พาดัวแทนผู้ค้าตลาดน้ำตลิ่งชันไปตั้งบูธออกร้านตามงานต่างๆ เช่น เทศกาลอาหารที่เมืองทองธานีงานสุดยอดเรือสยาม เป็นต้น

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน

ในปี พ.ศ. 2545 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้กำหนดนโยบายการท่องเที่ยวให้เป็นไปเพื่อความยั่งยืน ซึ่งเมื่อทางสำนักงานเขตตลิ่งชันรับนโยบายเรื่องการท่องเที่ยว แบบยั่งยืน จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเข้ามาแล้ว ก็มีการประชุมกับคณะกรรมการและประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันว่าการท่องเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชันมีศักยภาพ และความพร้อมที่จะพัฒนาต่อไปให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเป็นรูปแบบใหม่ของการท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืนได้ ซึ่งทางประชาคมก็เห็นด้วยกับแนวคิดของสำนักงานเขตตลิ่งชัน ที่จะพัฒนาให้ตลาดน้ำตลิ่งชันเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อีกแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร โดยการจัดการท่องเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชันโดย

คำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยการสร้างจิตสำนึกให้แก่สมาชิกประชาคมและนักท่องเที่ยวให้ตระหนักถึงคุณค่าของธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและช่วยกันดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวอย่างจริงจัง

จากเนื้อหาที่ได้นำเสนอมาทั้งหมดในบทนี้อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า พัฒนาการของการท่องเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชัน แบ่งออกได้เป็น 3 ช่วงใหญ่ๆ ได้แก่ ช่วงที่ยังไม่ได้มีการจัดตั้งตลาดน้ำตลิ่งชันอย่างเป็นทางการ หรือช่วงตลาดน้ำตลิ่งชันในอดีต (ก่อน พ.ศ. 2530) ช่วงหลังจากที่จัดตั้งตลาดน้ำในรูปแบบตลาดนัดสินค้าเกษตร (พ.ศ. 2530 – 2540) และช่วงที่สามที่เริ่มมีการจัดการท่องเที่ยวทั่วบริเวณและพัฒนากการไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเวลาต่อมา (พ.ศ. 2540 – ปัจจุบัน) ซึ่งก็ไม่ได้หมายความว่าตลาดน้ำตลิ่งชันจะมีพัฒนาการไปในทางบวกแต่เพียงอย่างเดียว แต่ได้ผ่านจุดเปลี่ยนทั้งที่เป็นภาวะเฟื่องฟูและเจียบเหงาซบเซาหลายครั้งหลายหน

จากตลาดน้ำตลิ่งชันในอดีต ในยุคก่อนปีพ.ศ. 2530 สมัยนั้นตลาดน้ำบางบำหรุยังเป็นตลาดน้ำที่ใหญ่ที่สุดในย่านธนบุรี ซึ่งครคร่ำไปด้วยพ่อค้าแม่ค้าที่พายเรือมาขายให้ชาวบ้านที่อยู่อาศัยริมน้ำและบนเรือนแพ บริเวณปากคลองบางกอกน้อย แต่เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการจราจรทางน้ำเมื่อปี พ.ศ. 2484 ที่ต้องการจัดระเบียบการให้พื้นที่ทางน้ำให้ของประชาชน ได้ส่งผลให้ชาวบ้านที่อยู่อาศัยในเรือนแพริมน้ำต้องอพยพขึ้นมาอาศัยบนบก ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเรือนแพบางส่วนก็ต้องอาศัยเช่าพื้นที่ริมคลองบริเวณเดิมเพื่อสร้างบ้านเรือนพักอาศัย แต่ชาวบ้านบางส่วนก็ต้องไปย้ายเข้าไปเช่าพื้นที่สวนที่อยู่ลึกเข้าไปจากคลองทำให้ชุมชนริมน้ำต้องกลายเป็นชุมชนบก ตลาดน้ำที่เคยเป็นแหล่งศูนย์กลางการค้าขายของชาวบ้านกับซบเซาลงเพราะตลาดบกได้กลายเป็นศูนย์กลางการค้าขายแทน

ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่ทำให้ตลาดน้ำตลิ่งชันในอดีตซบเซาไปนั้นก็คือ การเกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2485 ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อชาวสวนตลิ่งชันโดยตรง ชาวสวนที่กู้สวนไว้ไม่ทันก็ต่างได้รับความเสียหายอย่างหนักทำให้สวนส่วนใหญ่ล่ม ชาวสวนเหล่านี้จึงต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินของตนเอง โดยการเพาะปลูกพืชล้มลุกและพืชสวนครัวเพื่อให้สามารถนำผลผลิตบางส่วนไปขายได้ และชาวสวนบางรายได้คิดค้นพัฒนาวิธีการขยายพันธุ์พืชแบบใหม่ คือ การทาบกิ่ง เพื่อให้สามารถขยายพันธุ์พืชยืนต้นให้เจริญอย่างรวดเร็วขึ้น ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้น

นอกจากจะทำให้สวนล่มแล้ว ยังทำให้ตลาดน้ำในช่วงนั้นชบเซา เพราะพ่อค้าแม่ค้าชาวสวนต่างก็ไม่มีผลผลิตออกมาขาย

อีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ตลาดน้ำในยุคนั้นต้องล่มสลายไปสืบเนื่องมาจากการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ที่ทำให้เกิดการพัฒนาสาธารณูปโภคต่างๆ ทำให้ต้องถมคูคลองที่ชาวบ้านใช้คมนาคม เพื่อสร้างถนนรองรับการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมตาม ทำให้สร้างทางคูคลองที่ชาวบ้านที่เคยสัญจรไปมากลับถูกตัดขาดซ้ำร้ายน้ำในคลองก็เน่าเสีย เพราะไม่สามารถระบายน้ำออกไปไหนได้ในที่สุดชาวบ้านส่วนใหญ่ก็หันมาใช้เส้นทางบนบก แทนการเดินทางด้วยเรือ และแล้วตลาดน้ำตลิ่งชันที่เคยเฟื่องฟูกลับล่มสลายไปในที่สุด

แต่ต่อมาในปี พ.ศ. 2530 ก็มีการฟื้นฟูตลาดน้ำตลิ่งชันขึ้นมาใหม่ ปัจจัยสำคัญที่มีส่วนกระตุ้นให้เกิดการฟื้นฟูตลาดน้ำตลิ่งชันในช่วงนี้ก็คือนโยบายการส่งเสริมท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยโดยการจัดให้มีปีท่องเที่ยวไทยขึ้น เพื่อหวังกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศให้มีรายได้เพิ่มขึ้น โดยรัฐบาลได้มอบนโยบายให้หน่วยงานราชการและส่วนภูมิภาคนำไปปฏิบัติ ทางสำนักงานเขตตลิ่งชันก็ได้นำนโยบายนี้มาจัดการท่องเที่ยวของชุมชนโดยการจัดหาสินค้าเกษตรและพัฒนาพื้นที่ให้เป็นตลาดสินค้าเกษตรแบบที่มีโต๊ะแพขายอาหาร จนกลายมาเป็นตลาดน้ำตลิ่งชัน

การจัดการการท่องเที่ยวช่วงตลาดสินค้าเกษตรนี้เป็นการดำเนินงานโดยเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเขตเองทั้งหมด โดยมีชาวบ้านเป็นเพียงผู้ค้าเท่านั้น ซึ่งเมื่อชาวบ้านได้ทราบข่าวการเปิดตลาดของสำนักงานเขตและมองเห็นโอกาสในการสร้างรายได้จึงเข้ามาสมัครเป็นผู้ค้า เมื่อการค้าดำเนินไปช่วงหนึ่งผู้ค้าเริ่มรวมตัวกันได้ก็ทำให้กลายเป็นกลุ่มที่มีอำนาจในการต่อรองกับสำนักงานเขตขึ้น

ตลาดน้ำตลิ่งชันมาถึงช่วงชบเซาอีกครั้งหนึ่งในช่วงปี พ.ศ. 2534 ซึ่งก็เป็นผลสืบเนื่องมาจากหลายเหตุปัจจัย ทั้งภาวะเศรษฐกิจโลกที่ตกต่ำในช่วงหลังสงครามอ่าวเปอร์เซีย และจากภาวะความไม่สงบภายในประเทศหลังจากเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ซึ่งทำให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยชบเซาลงไปแล้ว นอกจากนี้ยังเป็นผลมาจากการที่สำนักงานเขตตลิ่งชันเปลี่ยนผู้บริหารชุดใหม่ ซึ่งผู้บริหารชุดนี้ไม่มีแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวของตลาดน้ำด้วยปัจจัยหลัก ๆ 3 ประการนี้ ส่งผลทำให้ตลาดน้ำตลิ่งชันชบเซาลงไปมาก แต่ที่ตลาดน้ำตลิ่งชันยังคงอยู่ได้เนื่องมาจากกลุ่มพ่อค้ารายเก่าที่เข้มแข็งได้พยายามดำเนินกิจการเองโดยการร่วมลงทุนซ่อมแซมโต๊ะแพใหม่ แต่เนื่องจากการดำเนินงานของผู้ค้ารายเก่ายังขาดประสบการณ์และขาดกำลัง

เสริมจากฝ่ายอื่นๆ ดังนั้นแม้ว่าตลาดน้ำตลิ่งชันยังดำเนินกิจการอยู่แต่ก็ไม่สามารถฟื้นฟูตลาดน้ำให้กลับมาคึกคักดังแต่ก่อนได้

ตลาดน้ำตลิ่งชันกลับฟื้นคืนชีวิตชีวาขึ้นมาอีกครั้งหลังจากปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา เป็นช่วงที่ตลาดน้ำตลิ่งชันเริ่มเข้าสู่ยุคทวิศตวรรษ ในปีพ.ศ. 2540 เป็นช่วงที่มีการพยายามฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศครั้งใหญ่หลังจากผ่านวิกฤตเศรษฐกิจ มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) โดยการเน้นฟื้นฟูเศรษฐกิจและสร้างรายได้ให้ประเทศ รัฐบาลเห็นว่าการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมสร้างรายได้ให้ประเทศได้มากและรวดเร็วกว่าอุตสาหกรรมอื่น ๆ จึงเร่งประชาสัมพันธ์และส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้กำหนดให้ พ.ศ. 2540 นี้เป็นปี "อะเมซซิ่งไทยแลนด์" เพื่อส่งเสริมให้ชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวประเทศไทยมากขึ้น

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ตลาดน้ำตลิ่งชันในยุคนี้พัฒนาขึ้นมาอย่างรวดเร็วก็เนื่องมาจากในปี พ.ศ. 2540 ได้เกิดการก่อตั้ง "ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน" ขึ้นมาทำหน้าที่ดำเนินงานบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชนเอง ซึ่งก็เป็นแนวทางดำเนินงานที่สอดคล้องตามแผนพัฒนากรุงเทพมหานครฉบับที่ 5 (2540-2544) ที่ต้องการให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น แม้ว่าในช่วงแรกจะอยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานเขตก็ตาม แต่ก็เริ่มจุดเริ่มต้นที่ทำให้ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันได้เกิดการเรียนรู้การบริหารจัดการ และสามารถยืนอยู่ได้ด้วยตนเองดังเช่นปัจจุบัน

และเมื่อตลาดน้ำตลิ่งชันกลับมาเป็นที่นิยมอีกครั้ง ทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันเห็นโอกาสที่จะดึงให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาใช้เงินและใช้เวลาในตลาดน้ำมากขึ้น จึงได้เกิดแนวคิดที่จะทำทวิศตวรรษขึ้นในปี พ.ศ. 2542 ซึ่งปรากฏผลว่า "การท่องเที่ยวทวิศตวรรษ" นี้ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวอย่างมาก ต่อมาเมื่อมีกระแสเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เข้ามา ทางประชาคมก็ไม่รอช้าที่จะนำกระแสนิยมนี้มาสร้างเป็นจุดขาย ด้วยการนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้กับการท่องเที่ยวทวิศตวรรษ โดยนำเสนอในรูปแบบของการท่องเที่ยวชมธรรมชาติและบรรยากาศวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งจะได้กล่าวถึงรายละเอียดในบทต่อไป

บทที่ 5

รูปแบบและการจัดการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน

เนื้อหาในบทนี้จะกล่าวถึงรูปแบบและการจัดการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำตลิ่งชันใน 2 ช่วงหลัก ๆ คือ ตลาดน้ำตลิ่งชันยุคตลาดสินค้าเกษตร (พ.ศ. 2530 – 2540) และตลาดน้ำตลิ่งชันในยุคทัวริสติก (พ.ศ. 2540 – ปัจจุบัน) ซึ่งมีรายละเอียดรูปแบบ กิจกรรม และการบริหารจัดการการท่องเที่ยวดังต่อไปนี้

การจัดการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำตลิ่งชันในยุคตลาดสินค้าเกษตร (พ.ศ. 2530 - 2540)

อย่างที่ได้อธิบายไว้แล้วในบทที่ 4 ว่า ตลาดน้ำตลิ่งชันในยุคนี้เป็นผลมาจากการตอบสนองต่อนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของกระทรวงการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในปี พ.ศ. 2530 ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศให้เติบโตด้วยการท่องเที่ยว

การบริหารจัดการการท่องเที่ยว

ในหัวข้อนี้จะมีประเด็นที่กล่าวถึง 2 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ การริเริ่มให้มีตลาดสินค้าเกษตร และโครงสร้างองค์กรกับการดำเนินกิจกรรมของตลาดน้ำดังรายละเอียดต่อไปนี้

การริเริ่มบริหารจัดการให้มีตลาดสินค้าเกษตร และโครงสร้างองค์กร เมื่อพิจารณาถึงการบริหารจัดการในยุคตลาดสินค้าเกษตร พบว่าผู้ที่ทำหน้าที่บริหารจัดการคือ สำนักงานเขตตลิ่งชัน โดยมีวิธีการดำเนินงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการดังนี้

1. การจัดหาสถานที่ในการจัดกิจกรรม ผู้ที่ทำหน้าที่โดยตรงในระยะเริ่มต้น ก็คือเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตตลิ่งชันฝ่ายโยธา ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นผู้สำรวจและหาพื้นที่ที่จะใช้สำหรับจัดตลาดสินค้าเกษตร จากการศึกษพบว่าพื้นที่หน้าสำนักงานเขตตลิ่งชันมีศักยภาพของพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยวเนื่องจากมีความพร้อมในองค์ประกอบด้านทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากมีทัศนียภาพสวยงาม ในด้านสาธารณูปโภคและการคมนาคมขนส่ง

2. การจัดหาพ่อค้าแม่ค้าที่จะมาขายสินค้าเกษตร ในการดำเนินการขั้นนี้ ฝ่ายประชาสัมพันธ์เขตตลิ่งชันเป็นผู้รับผิดชอบ ฝ่ายประชาสัมพันธ์จะทำหน้าที่เป็นหน่วยงานที่เข้าถึงชาวบ้าน โดยทำการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ ได้แก่ ป้ายโฆษณาที่ติดตั้งอยู่บริเวณหน้าสำนักงานเขตตลิ่งชัน ใบปลิวที่ทางฝ่ายประชาสัมพันธ์แจกให้ชาวบ้าน ประชาสัมพันธ์

ออกทางรายการวิทยุ เช่น รายการ จ.ส.100 วิทยุกระจายเสียงของชุมชน ประชาสัมพันธ์โดยการบอกเล่าต่อ ๆ กันของชาวบ้านที่ทราบมาจากเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขต ทราบมาจากเพื่อนบ้าน และจากคำบอกเล่าของผู้นำชุมชน ชาวบ้านที่ทราบข่าวสารแล้วบางรายก็ไม่ได้ให้ความสนใจ แต่ส่วนใหญ่ให้ความสนใจเข้าไปติดต่อสอบถามและเข้าไปสมัครเป็นผู้ค้า จากกลุ่มตัวอย่างเล่าถึงการรับรู้ข่าวสารให้ฟัง

คุณสมนึกเล่าถึงการรับรู้ข่าวสารว่า

“รู้มาจากป้ายประกาศที่ติดอยู่หน้าเขต ก็เลยแวะเข้าไปถามดูว่ามันเป็นไง มันน่าสนใจดี เราก็มีคนค้าคนขายเป็นธรรมดาก็ต้องสนใจอยู่แล้ว”

ลุงพร เล่าว่า

“รู้มาจากยายติ่มเจ้าของสวนข้างบ้าน เขามาพูดให้ฟังไม่เห็นมันมีมานานแล้ว ใ้ดตลาดน้ำนี้ ก็ดีนะจะได้ไปขายเหมือนก่อน หายไปนานเลย แต่ก็กลัวเหมือนกันว่าจะมีคนมาซื้อรีเปลามาเที่ยวไหม”

คุณศักดิ์ดา เล่าว่า

“ฟังวิทยุแว่วๆว่าแถวบ้านเราเขาจะทำตลาดน้ำ ไม่มีมานานก็แปลกใจว่าจะทำได้หรือ ก็ไปถามคนรู้จักกันเขาก็บอกว่าจะมีจริงๆ พอดีหาลานทำงานในนั้นก็ถามมันอีกทีหนึ่ง มันก็ว่ามีจริงก็เลยสนใจให้มันหารายละเอียดมาให้ ก็ได้มาขาย”

จากนั้นชาวบ้านที่ให้ความสนใจต้องจัดเตรียมเอกสารต่างๆ ได้แก่ สำเนาทะเบียนบ้าน และบัตรประชาชนไปใช้เป็นหลักฐานการสมัครกับทางสำนักงานเขตตลิ่งชัน แล้วจึงไปจัดเตรียมสินค้า และงบประมาณในการลงทุน จากทุนของตัวเองหรือไปกู้ยืมจากญาติพี่น้องและแหล่งต่าง ๆ

ชาวบ้านส่วนใหญ่ในเขตตลิ่งชันมีสวนของตนเอง จึงนำสินค้าจากสวนของตนเองมาขาย สินค้าส่วนใหญ่จะเป็นต้นไม้ ดอกไม้ และผลไม้

นอกจากการจัดเตรียมสินค้าแล้ว การจัดเตรียมงบประมาณในการลงทุนก็เป็นส่วนสำคัญ ชาวบ้านที่มีสินค้าจากสวนของตนเองเงินลงทุนจึงไม่ต้องไปจัดหาจากที่อื่น แต่ชาวบ้าน

ที่ไม่มีสินค้าเป็นของตนเองจำเป็นต้องใช้เงินลงทุนเพื่อไปซื้อสินค้าจากที่อื่นที่มีราคาถูกกว่ามาขาย ชาวบ้านส่วนนี้ได้ไปหาเงินลงทุนโดยไปกู้ยืมจากญาติ พี่น้อง หรือแหล่งเงินทุนอื่นๆ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตร คนรู้จัก เป็นต้น

หลังจากที่ได้ติดต่อและเตรียมเอกสารต่างๆและงบประมาณ เพื่อเข้าสมัครเข้าร่วมขายของในโครงการ "ตลาดสินค้าเกษตร" แล้ว ชาวบ้านได้กลายเป็นผู้ค้า

ในส่วนของโครงสร้างองค์การบริหารจัดการตลาดน้ำนั้น อย่างที่ได้กล่าวมาในตอนต้นว่าในการจัดการการท่องเที่ยวในยุคตลาดสินค้าเกษตรนี้ทางสำนักงานเขตตลิ่งชันเป็นผู้บริหารจัดการ ซึ่งสามารถจะแจกแจงโครงสร้างองค์กรในรายละเอียด ดังนี้

1. ฝ่ายประชาสัมพันธ์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์จะต้องทำหน้าที่ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร และสื่อมวลชนต่าง ๆ หรือวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และนิตยสารต่าง ๆ เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารของการท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชัน

2. ฝ่ายโยธา ทำหน้าที่กำหนดพื้นที่การจัดกิจกรรมโดยในช่วงแรกจัดพื้นที่ตั้งร้านค้าบริเวณหน้าสำนักงานเขตแต่ในเวลาต่อมาเมื่อมีผู้ค้าจำนวนมากขึ้นก็ได้ขยายพื้นที่ออกไปจนถึงบริเวณริมน้ำ จึงได้มีการสร้างโป๊ะแพขึ้น ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายโยธาจะออกแบบและหาคนมาก่อสร้าง ในที่สุดก็ได้โป๊ะแพมา 13 โป๊ะ เป็นแพไม้ไผ่ขนาด 4 คูณ 8.5 เมตร

3. ฝ่ายอำนวยการ ทำหน้าที่รับสมัครผู้ค้าโดยให้ผู้สมัครนำประวัติต่าง ๆ เช่น ชื่อทะเบียนบ้าน บัตรประจำตัวประชาชนและสินค้ามายื่นให้กับเจ้าหน้าที่จะทำการตรวจสอบคัดเลือก ผู้ค้าโดยจะมีเกณฑ์ในการคัดเลือกโดยคัดเลือกจากผู้สมัครที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตตลิ่งชันก่อน จากนั้นจะแจ้งให้ผู้สมัครทราบผลการคัดเลือก และคอยอำนวยความสะดวกให้ผู้สมัครเข้ามาค้าขายในตลาดได้

กิจกรรมของตลาดน้ำตลิ่งชัน

ในช่วงนี้กิจกรรมของตลาดน้ำเน้นที่การทำตลาดสินค้าเกษตร สินค้าที่ขายในตลาดน้ำตลิ่งชัน จะเป็นสินค้าทางการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากว่าพ่อค้าแม่ค้าที่นำสินค้ามาขายจะเป็นเกษตรกรซึ่งนำสินค้ามาขายตาม ตลาดเช่น ปากคลองตลาด ตลาดน้ำตลิ่งชัน การนำสินค้าทางการเกษตรเช่น ดอกไม้ ผลไม้ มาขาย โดยนำขึ้นรถกระบะ พ่อค้าแม่ค้าจะมาขายตั้งแต่วันศุกร์ โดยนำสินค้ามากองไว้ตามจุดที่กำหนด คือ แผงขายของของแต่ละคน เมื่อนำสินค้าลงไว้แล้วก็จะการขายในวันเสาร์และอาทิตย์ วันอาทิตย์จะเป็นวันสุดท้ายของการขายของ แม้ว่า

จะขายสินค้าหมดหรือไม่ก็ตาม พ่อค้าแม่ค้าจะเก็บสินค้าที่นำมาขายกลับบ้าน โดยสินค้าที่นำมาขายจะแบ่งเป็นประเภทดังนี้ สินค้าประเภทต้นไม้ ผลไม้และผักพื้นบ้าน

สินค้าที่ขายในตลาดสินค้าเกษตร มี 2 กลุ่มหลักๆ คือ

สินค้าประเภทต้นไม้

- ต้นไม้ กิ่งพันธุ์ไม้ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการเกษตร เช่น ปุ๋ย ดิน กระจ่าง เป็นต้น
- ไม้ดอกไม้ประดับ โดยเฉพาะกล้วยไม้ ซึ่งมีด้วยกันหลากหลายพันธุ์ เช่น คัทรียา หวาย รองเท้านารี และพันธุ์ผสม
- ไม้ดอกไม้ประดับประเภทอื่นๆ เช่น เดรปหัวใจ เดรปกระเป่า หัวใจร้อยดวง พิททูเนีย เบญจมาศ กุหลาบ มะลิ ไม้หอม
- ต้นไม้ในวรรณคดี เช่น โมก ปีบ พุดซ้อน เป็นต้น
- ไม้ผล ตลิ่งชันมีชื่อเสียงมากในด้านการเพาะกิ่งพันธุ์ต้นไม้ เช่น ทูเรียน มะม่วง มะนาว ขนุน

ซึ่งบริเวณที่ขายไม้ดอกไม้ประดับจะอยู่บริเวณทางเข้าตลาดน้ำตลิ่งชัน ทางด้านซ้ายและด้านขวาของถนนต้นไม้ส่วนใหญ่จะเป็นกิ่งพันธุ์ไม้ผล เช่น มะม่วง ขนุน และไม้ดอกไม้ประดับ เช่น กล้วยไม้

สินค้าประเภทผลไม้

จากสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมกับการทำการเกษตร ชาวตลิ่งชันส่วนใหญ่จึงมีการปลูกต้นไม้หลายชนิด สภาพสวนส่วนใหญ่ในเขตนี้จะเป็นลักษณะของสวนผสม มีทั้งไม้ยืนต้นและไม้ล้มลุก โดยเฉพาะไม้ผล เช่น ทูเรียน มังคุด ลิ้นจี่ ซึ่งปัจจุบันนี้จะไม่ค่อยมีแล้วเพราะสวนล้มไปเมื่อคราวน้ำท่วมใหญ่ไม้ผลที่มีมากจึงเหลือเพียงมะม่วง ขนุน มะไฟ ชมพู กระท้อน ซึ่งที่ตลิ่งชันจะมีชื่อเสียงมากเรื่องความอร่อยของกระท้อนซึ่งทุก ๆ ปีจะมีการจัดประกวดกระท้อนผู้คนจะหลั่งไหลเข้ามาชมการประกวดเนืองแน่นเสมอ นอกจากนี้ยังมีสินค้าประเภทผักพื้นบ้าน ผักพื้นบ้านที่นำมาจำหน่ายในตลาดน้ำ ตลิ่งชันนอกจากผักเป็นพื้นบ้านเช่น ตำลึง ผักนึ่งไทย ผักกระถิน แล้วพ่อค้าแม่ค้ายังนำผักปลอดสารพิษของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลิ่งชันมาขายด้วย เช่น ผักคะน้า ผักไฮโดรโพรนิค

ความสัมพันธ์ระหว่างคน กลุ่มคน และเครือข่าย

เมื่อชาวบ้านได้กลายมาเป็น “ผู้ค้า” แล้ว ในช่วงแรกที่จัดการการท่องเที่ยวในตลาดน้ำตลิ่งชัน ผู้ค้าในตลาดน้ำตลิ่งชันส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชนตลิ่งชัน การเข้ามาของผู้ค้าส่วนใหญ่จะมาจากที่ชักชวนกันเข้ามาสมัครเป็นผู้ค้าในตลาดน้ำ

ในช่วงนี้การค้าขายของผู้ค้าเหล่านี้มักจะประสบปัญหาเรื่องการแย่งพื้นที่ขายสินค้ากัน อยู่บ้าง เนื่องจากทางสำนักงานเขตตลิ่งชันไม่ได้กำหนดพื้นที่ตายตัว โดยทางสำนักงานเขตตลิ่งชันจะช่วยประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้ค้า

พี่ปู๊ แม่ค้าคนเก่าแก่ เล่าให้ฟังว่า

“ในช่วงแรกทางสำนักงานเขตเขายังไม่ได้กำหนดที่ประจำให้เราขายของ เวลาจะมาขายของพี่ก็ต้องรับมาเพื่อจะได้เลือกที่ขายของก่อนคนอื่น อันที่จริงพอค้าแม่ค้าส่วนใหญ่ก็จะขายที่ประจำ แต่ก็มีบางที่ที่คนขายคนเก่าไม่อยู่ก็มีคนอื่นมาแย่งที่ไป หรือว่าจัดของล้ำเขตกัน ก็มีเขม่นกันบ้างแต่ก็ไม่รุนแรง แต่ก็จะคอยแหวะกันเรื่อย”

ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับสำนักงานเขตตลิ่งชัน จะอยู่ในรูปแบบของการเป็นผู้ค้ากับเจ้าของพื้นที่ กล่าวคือ ผู้ค้าจะเข้าติดต่อขอจองที่กับเจ้าหน้าที่สำนักงานเขต

คุณขวัญเล่าว่า

“ในช่วงแรกทีไปขอจองพี่ไม่ได้เสียดังค์ค่าที่หอรอก เหมือนเป็นการจัดโปรโมทขั้นครั้งแรกๆ ก็ไม่ต้องเสียดังค์หลังๆ ก็ต้องมีเสียดังค์ที่ให้กับเขตเขา เพราะคนเริ่มเข้ามาเยอะ แต่ละคนเห็นว่าจะทำแล้วดี ก็มาแห่สมัครเข้าร่วมเอาสินค้ามาขายกันใหญ่ นอกจากของที่มาขายแล้วก็มีจัดทัวร์ตามสวนด้วยนะ แต่ก็จัดแบบบ้านๆ คือเจ้าของสวนก็ต่างหาลูกค้ากันเอง ติดต่อกับพวกเรือหางยาวแล้วหักหัวคิวให้เขาเป็นการแนะนำลูกค้ามาให้ คือทำกันเองมากกว่าเขตไม่ค่อยได้ช่วยอะไรหรอก”

ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับสำนักงานเขต ชาวบ้านจะเป็นผู้รับนโยบาย โดยการจัดกิจกรรมพิเศษภายในตลาด เช่น การประกวดพันธุ์ไม้ ประกวดผลไม้ จัดเทศกาลอาหาร

พีฏี เล่าว่าถึงกิจกรรมเหล่านั้นว่า

“ทางสำนักงานเขตเขาจะมีกิจกรรมพิเศษช่วงเทศกาลต่าง ๆ อย่างจัดประกวดพันธุ์ไม้ เขาก็มีจัดประกวดกันทุกปี เขาก็ให้พวกผู้ค้านี้แหละจัดประกวดกัน ทางสำนักงานเขตเขาจะจัดรางวัลให้เป็นใบประกาศแล้วก็เงินรางวัล ”

ส่วนความขัดแย้งระหว่างลูกค้ากับผู้ค้าส่วนใหญ่จะเกิดข้อร้องเรียนจากลูกค้าว่าสินค้าราคาแพง คุณภาพไม่ดี เป็นต้น

คุณรัตนา เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตตลิ่งชัน เล่าว่า

“ก็มีลูกค้ามาร้องเรียนกับทางสำนักงานเขตเหมือนกันนะว่าขายของแพง แล้วของไม่สด เราก็จะไปเตือนผู้ค้าให้ปรับปรุง”

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

หลังจากจากแผนนโยบายที่ทางเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตตลิ่งชันและชาวบ้านได้ร่วมกันก่อตั้งตลาดขึ้นมา สำนักงานเขตตลิ่งชันจะมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการตลาดในทุกด้าน ทั้งด้านการวางแผนดำเนินงาน การลงทุนในสิ่งก่อสร้างและสาธารณูปโภค และการปฏิบัติงาน อำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ผู้ค้า ตลอดจนประเมินผลและหาวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในตลาด ในขณะที่ชาวบ้านจะมีส่วนร่วมเพียงในด้านการปฏิบัติงาน แต่ไม่มีโอกาสในการร่วมวางแผนกับทางเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตตลิ่งชันเลย

จะเห็นได้ว่าตลาดน้ำตลิ่งชันในยุคตลาดสินค้าเกษตรนั้นเกิดขึ้นมาจากแผนการท่องเที่ยวของภาครัฐ โดยสำนักงานเขตตลิ่งชันจะเป็นผู้กระจายแผนการทำงานไปสู่ฝ่ายต่าง ๆ โดยผ่านการดำเนินกิจกรรมของประชาคมสำนักงานเขตตลิ่งชันไปยังชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านที่ให้การตอบสนองต่อแผนก็จะให้เหตุผลว่าจะทำให้มีรายได้ดีขึ้น แต่ก็มีส่วนน้อยที่ไม่ชอบกับกิจกรรมนี้โดยให้เหตุผลว่าทำให้เกิดความไม่สะดวกยุ่งยาก

แม้ว่ากิจกรรมของตลาดจะดำเนินไปได้แต่ทั้งนี้หากจะธำรงรักษาให้ตลาดคงสภาพอยู่ได้นั้นก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากชาวบ้านในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของตลาดด้วย

การจัดการการท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชันยุคทวิภคทอง (พ.ศ. 2540 - ปัจจุบัน)

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในยุคนี้ มีจุดเปลี่ยนที่เห็นได้ชัดเจน ต่างจากยุคตลาดสินค้าเกษตร ตรงที่ได้เกิดองค์การของประชาชนที่รู้จักกันในนามว่า “ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน” ขึ้นมาแทนการบริหารจัดการโดยสำนักงานเขตตลิ่งชัน ซึ่งมีแนวคิดที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว อันสืบเนื่องมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ที่เน้นการฟื้นฟูเศรษฐกิจหลังภาวะสงครามอ่าวเปอร์เซียที่ทำให้เศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก จึงได้จัดให้ปี พ.ศ.2540 เป็นปีอะเมซิ่งไทยแลนด์ขึ้น เพื่อจะใช้การท่องเที่ยวเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย ในขณะเดียวกันทางกรุงเทพมหานครได้กำหนดแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2540 – 2544) ซึ่งผลกระทบจากทั้ง 2 แผนนี้ ทำให้เกิดแนวคิดที่จะจัดการท่องเที่ยวโดยให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนรวมในการบริหารงาน ซึ่งทางสำนักงานเขตเมื่อรับนโยบายมาได้นำมาปรับใช้กับการท่องเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชัน โดยการจัดตั้งประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันขึ้นมา เพื่อให้ประชาชนมีการรวมกลุ่มกันในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน

ในการจัดตั้งประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันมีการดำเนินการ ดังนี้

1. ทางสำนักงานเรียกประชุมผู้ค้าตลาดน้ำเพื่อมาอธิบายและทำความเข้าใจถึง แผนการตลาดน้ำในยุคพ.ศ. 2540 จนปัจจุบันว่า จะมอบอำนาจในการจัดการตลาดให้ประชาคมบริหาร โดยอยู่ภายใต้การดูแลของเขต และให้ผู้ค้าเลือกประธานประชาคมมาบริหารงาน จากนั้นให้ประธานประชาคมเลือกคณะทำงานเอง คุณนพดล เล่าว่า

“ตอนนั้นผมทำงานอยู่ที่เขต ก็รู้ว่าจะมีโครงการจัดกิจกรรมตลาดน้ำโดยรัฐจะให้อำนาจประชาชนจัดการเอง ผมก็กระจายข่าวให้ญาติรู้ว่า มีโครงการนี้อยู่แล้วญาติๆ ก็กระจายต่อๆ กัน ทีนี้เขาเห็นผมพอมีวีแววบ้างจากตอนแรกๆ ที่ช่วยออกไอเดียสร้างโป๊ะไม้ไผ่ ชาวบ้านก็เห็นว่าน่าจะได้เลยเลือกผมเป็นประธาน แล้วผมก็ ฟอรัมที่มงานประชาคมขึ้นมา ส่วนใหญ่เป็นคนรู้จักกันหมดเคยทำงานมาด้วยกัน”

ความรู้สึกของชาวบ้านในการจัดตั้งประชาคม ภายหลังจากที่ชาวบ้านได้รับรู้ถึงการจัดตั้งประชาคมซึ่งในทางหนึ่งเป็นการกระจายอำนาจจากภาครัฐมาสู่ประชาชน โดยให้ประชาชนจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชนของตนเอง จากการศึกษาพบว่ามีชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ค่อนข้างเห็นด้วย แต่ยังไม่เข้าใจกับคำว่า "ประชาคม" เท่าที่ควร

เช่น ในกรณีที่สมรพูดว่า

“ ก็ดีนะ ทำกันเองรวบรวมคนกันเอง จะได้มีเงินใช้กันเองเงินเข้าเราเต็ม ๆ เงินจะได้ไม่ไปกองที่สำนักงานเขต ”

หรือในกรณีคุณเอกชัย

“ ดีทำกันเองไม่ต้องให้ใครมาวุ่นวาย ระเบียบไม่ต้องเยอะ คนกันเองทั้งนั้น ก็คนขายของกันทั้งนั้น ”

แต่ก็มีในบางกรณีที่มีความรู้สึกต่อการจัดตั้งประชาคมว่าเป็นเรื่องของผลประโยชน์ส่วนตัวของกลุ่มคนบางกลุ่ม

เช่นกรณีคุณชาญชัยบอกว่า

“ จะดีหรือจัดการกันเอง เดียวเงินก็ตกไปอยู่ที่ใครก็ไม่รู้ คนทำงานบางคนก็ทำงานอยู่ในเขตมาก่อนมันก็ต้องรู้แหละว่าทำไปให้กับพวกตัวเอง ”

ผู้ที่เห็นด้วยในการจัดตั้งประชาคมได้เข้าร่วมกับประชาคมโดยการลงชื่อเป็นสมาชิกประชาคม เมื่อได้สมาชิกแล้วประธานจึงได้จัดตั้งคณะกรรมการบริหารประชาคมขึ้น (ดูผังโครงสร้างประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน ในภาคผนวก) โดยแบ่งหน้าที่ออกเป็น 3 ส่วนโดยมีการจัดให้สมาชิกและคณะกรรมการได้มีส่วนร่วมในการบริหารการท่องเที่ยวตลาดน้ำ ส่วนต่าง ๆ ดังกล่าวมีหน้าที่ดังนี้คือ

1.) คณะกรรมการบริหารประชาคม ได้แก่ ประธาน รองประธาน เลขานุการ ที่ปรึกษาและกรรมการประชาคม รวมทั้งสิ้น 15 คน ซึ่งจะมาจากการเลือกตั้งของสมาชิกประชาคมทั้งหมด โดยสมาชิกประชาคมจะลงคะแนนเสียงเลือกเฉพาะประธานประชาคม แล้วประชาคมจะไป

เลือกคณะกรรมการเอง สำหรับคณะกรรมการประชาคมจะวาระการทำงานครั้งละ 2 ปี ซึ่งจากการเลือกคณะกรรมการประชาคมทั้ง 2 ครั้งที่ผ่านมาส่วนใหญ่ก็ได้คณะกรรมการชุดเดิม คณะกรรมการบริหารประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน มีหน้าที่ดังนี้

- 1.1 กำหนดกรอบวิธีการทำงานของประชาคม โดยยึดตามนโยบายที่สำนักงานเขตตลิ่งชันเป็นผู้กำหนดให้
- 1.2 บริการ ดูแลสมาชิกประชาคมแต่ละรายให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของประชาคม
- 1.3 จัดการเรื่องการเงินและค่าใช้จ่ายต่างๆ ของประชาคม เพื่อให้สามารถเลี้ยงดูตัวเองได้
- 1.4 เป็นตัวแทนของสมาชิกประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันทั้งหมด ประสานงานติดต่อกับตัวแทนของสำนักงานเขตตลิ่งชัน หรือหน่วยงานภายนอกอื่นๆ

2.) กรรมการโซน มีทั้งหมด 9 คน เป็นตำแหน่งที่แต่งตั้งเพิ่มขึ้นมาหลังจากที่มีประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันมาแล้ว 2 ปี เพื่อดูแลผู้ค้าในแต่ละโซน ซึ่งร้านค้าที่อยู่ภายในตลาดน้ำตลิ่งชันทั้งหมดจะถูกแบ่งเป็นล็อก เป็นโซน โดยในแต่ละโซนจะมีผู้ค้าประมาณ 10 ราย

สำหรับการเลือกกรรมการโซน ผู้ค้าในแต่ละโซนที่มีอยู่ประมาณ 10 ราย จะเป็นผู้ที่เลือกกันเอง โดยเลือกพร้อมกันกับคณะกรรมการบริหารประชาคม ซึ่งพิจารณาตามความเหมาะสมว่าผู้ค้ารายใดในโซนที่สมควรจะได้รับเลือก ซึ่งกรรมการโซนมีวาระการทำงานคราวละ 2 ปี เช่นเดียวกัน

กรรมการโซน มีหน้าที่ดังนี้

- 2.1 เก็บเงินค่าสมาชิกประชาคมรายละ 140 บาทต่อสัปดาห์ จากผู้ค้าที่อยู่ในโซน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของประชาคม
- 2.2 ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารจากที่ประชุมให้ผู้ค้าในโซนรับทราบ
- 2.3 ดูแลและตักเตือนผู้ค้าในโซนให้วางสินค้าให้เป็นระเบียบและรักษาความสะอาดหน้าร้าน

3.) สมาชิกประชาคม ได้แก่ ผู้ค้าในตลาดน้ำตลิ่งชันทั้งหมด ซึ่งเป็นข้อตกลงว่าผู้ที่จะมาค้าขายในตลาดน้ำตลิ่งชันจะต้องเป็นสมาชิกของประชาคมด้วย

สมาชิกประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน มีหน้าที่ดังนี้

- 3.1 ออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งประธานประชาคม
- 3.2 ปฏิบัติตามกฎระเบียบของประชาคม เช่น ไม่ตั้งวางสินค้าล้ำเส้นทางเท้าที่กำหนด กำหนดค่าสมาชิกโดยเสียค่าสมาชิกประชาคมส์ปีดาร์ละ 140 บาท สำหรับสมาชิกประชาคมที่ค้าขายอยู่บนบก และส์ปีดาร์ละ 200 บาท สำหรับสมาชิกประชาคมที่ค้าขายอยู่ในโ๊ะแพ เป็นต้น
- 3.3 ช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดในบริเวณพื้นที่ตลาดน้ำ
- 3.4 เสนอแนะความคิดเห็นผ่านทางกรรมการประชาคมเพื่อนำเข้าที่ประชุม และปฏิบัติตามมติที่ได้รับจากที่ประชุม

ซึ่งส่วนที่มีบทบาทมากที่สุดในการบริหารประชาคมคือ คณะกรรมการบริหาร เมื่อมีการจัดตั้งประชาคมขึ้นมาแล้ว ในส่วนต่อไปจะได้พูดถึงความสัมพันธ์ของประชาคมกับส่วนอื่น ๆ

ความสัมพันธ์ของประชาคมกับสำนักงานเขตตลิ่งชัน

ภายหลังจากได้มีการจัดตั้งประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันขึ้นมาแล้ว ทางสำนักงานเขตตลิ่งชันก็ได้ลดบทบาทหน้าที่ในการจัดการตลาดน้ำตลิ่งชันลงไปบ้าง แต่ยังคงช่วยเหลือสนับสนุนการดำเนินงานของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันอยู่บ้าง โดยทำหน้าที่ประสานงานกับประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันในด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านนโยบายของตลาดน้ำตลิ่งชัน

ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันจะประสานงานกับสำนักงานเขตตลิ่งชันในการบริหารจัดการตลาดน้ำตลิ่งชันร่วมกัน โดยที่สำนักงานเขตตลิ่งชันจะทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายหลักให้กับประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน เพื่อให้ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดและแนวทางในการวางแผนการปฏิบัติงาน เพื่อบริหารกิจการตลาดน้ำตลิ่งชัน ซึ่งประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันได้นำนโยบายของสำนักงานเขตตลิ่งชันจำนวน 16 ข้อ มาแจกแจงเป็นระเบียบและกฎข้อบังคับจำนวน 23 ข้อ ให้ผู้ค้าตลาดน้ำตลิ่งชันทุกคนถือปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

ด้านกิจกรรมภายในตลาดน้ำตลิ่งชัน

ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันจะประสานงานกับสำนักงานเขตตลิ่งชันในการติดต่อขอความร่วมมือจากโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานครที่อยู่ในพื้นที่เขตตลิ่งชัน ให้นำนักเรียนที่มีความสามารถทางดนตรีไทยมาแสดงดนตรีไทยที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน ในช่วงเวลา 11.00-14.00 น. ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปทุกอาทิตย์ ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เยาวชนในพื้นที่ เขตตลิ่งชันใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และได้แสดงความสามารถที่มีด้วย โดยประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันจะเป็นผู้ดูแลเรื่องค่าใช้จ่ายต่างๆ ได้แก่ ค่ายานพาหนะรับ-ส่ง และค่าอาหารกลางวัน

ด้านการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันและสำนักงานเขตตลิ่งชันติดต่อขอความร่วมมือกับการรถไฟ ขอใช้พื้นที่บริเวณฝั่งตรงข้ามสำนักงานเขตตลิ่งชัน ซึ่งเป็นที่ดินของการรถไฟ โดยที่สำนักงานเขตตลิ่งชันใช้งบประมาณของทางราชการปรับปรุงพื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นที่จอดรถเพิ่มเติมของนักท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชัน นอกเหนือจากที่จอดรถภายในสำนักงานเขตตลิ่งชัน

เจ้าหน้าที่เทศกิจของสำนักงานเขตตลิ่งชันจะสนับสนุนการทำงานของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน ในด้านการอำนวยความสะดวกเรื่องการจราจรภายในตลาดน้ำตลิ่งชันและที่จอดรถของนักท่องเที่ยว ซึ่งเจ้าหน้าที่เทศกิจจะทำหน้าที่ในการโบกรถและจัดหาที่จอดรถให้นักท่องเที่ยว โดยทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันจะเป็นผู้รับผิดชอบเรื่องค่าตอบแทนของเจ้าหน้าที่เทศกิจที่มาปฏิบัติหน้าที่เหล่านี้

ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันจะประสานงานกับสำนักงานเขตตลิ่งชัน ในการจัดสร้างห้องน้ำเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว โดยห้องน้ำนี้จะแยกออกมาจากสำนักงานเขตตลิ่งชัน เนื่องจากที่ผ่านมามีนักท่องเที่ยวใช้ห้องน้ำของสำนักงานเขตตลิ่งชันเป็นจำนวนมาก เป็นผลให้ห้องน้ำของสำนักงานเขตตลิ่งชันชำรุด และมีปัญหาเรื่องการรักษาความสะอาด ตลอดจนความปลอดภัยของทางราชการด้วย

ด้านความสะอาดของตลาดน้ำตลิ่งชัน

ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันร่วมมือกับฝ่ายรักษาความสะอาดและสวนสาธารณะของสำนักงานเขตตลิ่งชัน ในการจ้างคนงานมาเก็บขยะภายในตลาดน้ำตลิ่งชันทั้งบนบกและในน้ำ เพื่อความสะอาดและสิ่งแวดล้อมที่ดีของตลาดน้ำตลิ่งชัน

นอกจากนี้ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันยังได้ประสานงานกับฝ่ายอนามัยของสำนักงานเขตตลิ่งชัน เพื่อดูแลความสะอาดของภาชนะที่ใส่อาหารและอาหารที่จำหน่ายภายในตลาดน้ำตลิ่งชันด้วย

ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชัน

สำนักงานเขตตลิ่งชันประสานงานกับประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางน้ำ หรือเรียกว่า "ตลิ่งชันทัวร์" ขึ้นภายในพื้นที่เขตตลิ่งชัน โดยประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันเป็นผู้ดำเนินการในการจำหน่ายตั๋วเรือ เส้นทางการท่องเที่ยว การบริการและการรักษาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันยังได้รับความร่วมมือจากเจ้าของสวนต่าง ๆ ในการอนุญาตให้ไกด์นำเที่ยว พานักท่องเที่ยวขึ้นชมสวนไม้ไทย สวนกล้วยไม้ สวนพืชผักและสวนผลไม้ตามฤดูกาลที่อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวของตลิ่งชันทัวร์ผลักดันเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปตามโอกาส ตลอดจนเป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับพันธุ์ไม้แก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ซื้อผลผลิตทางการเกษตรและพันธุ์ไม้ได้โดยตรงจากสวนด้วย

ด้านการประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำตลิ่งชัน

ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันร่วมกับสำนักงานเขตตลิ่งชัน ในการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์และกิจกรรมเพื่อเผยแพร่ตลาดน้ำให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ตลอดจนเชิญชวนให้ประชาชนเดินทางมาเที่ยวที่ตลาดน้ำตลิ่งชันด้วย โดยได้ทำการประชาสัมพันธ์หลากหลายรูปแบบผ่านสื่อประเภทต่างๆ ทั้งสื่อมวลชนและสื่อเฉพาะกิจ ได้แก่ แผ่นพับ โบปปลิว ป้ายผ้า สารคดีทางโทรทัศน์และวิทยุ บทความในหนังสือพิมพ์และนิตยสาร สกู๊ปข่าว พิเศษ การจัดงานเทศกาลต่างๆ และการจัดทำเว็บไซต์แนะนำตลาดน้ำตลิ่งชันด้วย (ดูแผ่นพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชัน ในภาคผนวก)

นอกจากนี้ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันยังได้ประสานความร่วมมือกับสำนักงานเขตตลิ่งชันเพื่อทำแผนงานเสนอไปที่ศูนย์ท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร เพื่อของบประมาณในการทำกิจกรรมประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำตลิ่งชันและพัฒนาสภาพแวดล้อมโดยรอบของตลาดน้ำตลิ่งชันให้อยู่ในสภาพที่ดี เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้เดินทางมาท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน

ความสัมพันธ์ระหว่างประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันกับกลุ่มพันธมิตร

ในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน จะมีกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน อยู่ 7 กลุ่ม ดังรายละเอียดของแต่ละกลุ่มดังต่อไปนี้

1. โรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร ทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันได้ติดต่อประสานงานกับทางสำนักงานเขตตลิ่งชัน และทางสำนักงานเขตตลิ่งชัน ได้ติดต่อไปยังคุณทวีศักดิ์ เรือนทอง ศึกษาธิการเขตตลิ่งชันให้ช่วยประสานงานกับโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร ในเขตตลิ่งชัน ให้จัดแสดงดนตรีไทยของนักเรียน โดยจัดการแสดงขึ้นทุกวันอาทิตย์ ในเวลา 11.00-14.00 น.บริเวณศาลาไทยริมน้ำ ซึ่งทางโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานครในเขตตลิ่งชัน ก็ยินดีให้ความช่วยเหลือทางประชาคม โดยจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาแสดงดนตรีไทยให้กับทางประชาคม โดยทางประชาคมต้องรับผิดชอบดูแลเรื่องการรับส่งเด็กนักเรียน เครื่องดนตรี อาหารกลางวันและค่าตอบแทนแก่เด็กนักเรียนด้วย นอกจากนี้หากทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันจัดกิจกรรมพิเศษต่างๆ ทางกลุ่มสมาชิกของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครก็จะให้ความช่วยเหลือมาโดยตลอด

2. กลุ่มวัด ในเขตตลิ่งชันเป็นเขตที่มีวัดจำนวนมาก จะเห็นได้ว่าตลอด 2 ฝั่งคลองของตลิ่งชัน จะมีวัดมากกว่า 10 วัด ซึ่งวัดส่วนใหญ่ในเขตตลิ่งชันจะเป็นวัดเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมายาวนาน เช่น วัดรัษฎาภิฐาน หรือ "วัดเงิน" พระอารามหลวงชั้นตรี เป็นวัดเก่าแก่สร้างมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นต้น ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน และวัดต่างๆในเขตตลิ่งชันจะมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น เนื่องจากในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน จะต้องขอความร่วมมือจากทางวัด เช่น การทำบุญในช่วงเทศกาลต่างๆ เช่น สงกรานต์ ทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันจะนิมนต์พระจากวัดต่าง ๆ เช่นวัดช่างเหล็ก วัดตลิ่งชัน มาฉันภัตตาหารเพลและสวดมนต์ให้พร ที่ตลาดน้ำตลิ่งชันมาตลอด และทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน ก็จะจัดพิธีทำบุญตามประเพณีต่างๆ เช่น วันเข้าพรรษา ก็มีการจัดหล่อเทียนเข้าพรรษา หรือจัดทอดกฐินกองผ้าป่านำไปถวายวัดในเขตตลิ่งชัน นอกจากนี้ในการจัดกิจกรรมตลิ่งชันทัวร์ ยังมีการจัดแวะให้นักท่องเที่ยวทำบุญวัดต่างๆ เช่น ทำบุญปล่อยปลา ปล่อยหอย และให้อาหารปลา ที่วัดปากน้ำฝั่งใต้ และในเส้นทางทัวร์สวนงู ตลิ่งชันทัวร์ยังจัดเรือให้นักท่องเที่ยวได้นมัสการหลวงพ่อดัดวัดปากน้ำภาษีเจริญด้วย

3. ศูนย์การท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร เป็นศูนย์ที่ให้ความช่วยเหลือในด้านการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน และให้ความช่วยเหลือในด้านการจัดอบรมมัคคุเทศก์ให้กับตลาดน้ำตลิ่งชันด้วย นอกจากนี้ทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันยังได้ประสานความร่วมมือกับทางสำนักงานเขตตลิ่งชันเพื่อทำแผนงานเสนอไปที่ศูนย์การท่องเที่ยว

กรุงเทพมหานคร เพื่อของบประมาณในการทำกิจกรรมประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำตลิ่งชัน และพัฒนาสภาพแวดล้อมโดยรอบของตลาดน้ำ

จากการสัมภาษณ์ คุณรุ่งโรจน์ เกสพานิส เจ้าหน้าที่ฝ่ายประสานงานของสำนักงานเขตตลิ่งชัน ถึงการทำงานของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน กับศูนย์ท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร สรุปได้ว่า

“หลังจากมีการท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชันก็เริ่มเป็นที่รู้จักของชาวไทยและชาวต่างประเทศ ทางสำนักงานเขตตลิ่งชันก็จะมียงบประมาณสนับสนุน เพราะหลังจากนั้นก็จะมีให้เราขอเสนอแผนงานการปรับปรุงตลาดน้ำ การประชาสัมพันธ์การทำโครงการอะไร เราก็เสนอไปที่ศูนย์การท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร แล้วทางศูนย์ก็จะเสนอไปที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพื่อขอเงินสนับสนุนงบประมาณกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยที่ทางศูนย์จะไปพิจารณาตามขั้นตอนเอง”

4. เจ้าของสวนในพื้นที่ตลิ่งชัน ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งตลาดน้ำตลิ่งชันขึ้นมาในปี พ.ศ. 2530 เจ้าของสวนในพื้นที่เขตตลิ่งชันก็เป็นคนกลุ่มแรกที่เข้ามามีส่วนร่วมในตลาดน้ำตลิ่งชัน เจ้าของสวนกลุ่มนั้นนอกจากจะนำต้นไม้มาจำหน่ายในตลาดน้ำแล้ว ทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันยังขอความร่วมมือจากเจ้าของสวนเพื่อนำนักท่องเที่ยวของตลิ่งชันทัวร์เข้าไปชมสวน ซึ่งเจ้าของสวนที่ให้การสนับสนุนตลิ่งชันทัวร์มีด้วยกันหลายราย เช่น สวนลุงพรซึ่งเป็นสวนกล้วยไม้ตัดดอกที่ใหญ่ที่สุดในเขตตลิ่งชัน สวนแก้วมังกรซึ่งจะเปิดให้นักท่องเที่ยวชื่นชมสวนในช่วงเดือนมิถุนายนถึงสิงหาคม สวนสมุนไพรไทย สวนผลไม้ซึ่งปลูกผลไม้แบบสวนผสม โดยปกติสวนผลไม้เหล่านี้จะจำหน่ายผลไม้ให้กับพ่อค้าที่มารับซื้อผลไม้ที่สวน ผลไม้จะมีด้วยกันหลายชนิด เช่น มะม่วงกระท้อน มะไฟ ชมพู ส้มโอ เป็นต้น ซึ่งทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันจะช่วยออกค่าใช้จ่ายให้กับเจ้าของสวนที่พานักท่องเที่ยวไปชม เช่น ทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันจะต้องจ่ายค่าคูดห้องน้ำ ค่ากำจัดขยะให้กับเจ้าของสวนเป็นรายเดือน

5. สวนงูอนบุรี เป็นสวนสัตว์เอกชนรายเดียวในเขตตลิ่งชัน ที่เปิดให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้าชมทุกวัน โดยเด็กจะเสียค่าบริการผ่านประตูรายละ 50 บาท ส่วน

ผู้ใหญ่จะเสียค่าบริการผ่านประตูรายละ 100 บาท ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันต้องการให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักและมีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมที่หลากหลายกว่าการมานั่งเรือชมบรรยากาศและวิถีชีวิตชาวตลิ่งชัน จึงได้ประสานงานไปยังเจ้าของสวนงูธนบุรี เพื่อนำนักท่องเที่ยวของตลิ่งชันทัวร์เข้าชมกิจกรรม ที่ทางสวนงูจัดขึ้น ซึ่งเจ้าของสวนงูก็ให้การต้อนรับที่ดีกับนักท่องเที่ยวของตลิ่งชันทัวร์ โดยจัดการแสดงงูเพิ่มเมื่อมีนักท่องเที่ยวจากตลิ่งชันทัวร์เข้ามาชมการแสดง ซึ่งการแสดงของสวนงูนอกจากจะมีสัตว์ป่า เช่น เสือดาว หมี ลิง กู นกและสัตว์อีกหลายชนิด ยังมีการแสดงการจับงูการรีดพิษงูและการให้ความรู้เกี่ยวกับงูชนิดต่าง ๆ นอกจากการจัดแสดงต่าง ๆ แล้วทางสวนงูยังมีร้านขายของที่ระลึกไว้บริการนักท่องเที่ยวด้วย

6. ชาวบ้านในเขตตลิ่งชัน เป็นบุคคลกลุ่มสำคัญที่ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้นมาได้ นอกจากชาวบ้านในเขตตลิ่งชันจะมีส่วนร่วมในการเข้ามาเป็นผู้ค้า เป็นนักท่องเที่ยวแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นเจ้าบ้านที่ดี ที่นักท่องเที่ยวจากท้องถิ่นอื่นจะเข้ามาชื่นชมภาพบรรยากาศวิถีชีวิตของชาวตลิ่งชัน จากสภาพวิถีชีวิตที่ยังดำรงอยู่ในรูปแบบและเอกลักษณ์ของชาวสวนชาวไร่ เมื่อประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันจัดทัวร์ตลิ่งชันขึ้นมาก็มุ่งหวังให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจและพบเห็นวิถีชีวิตและธรรมชาติของตลิ่งชัน ชาวบ้านนอกจากจะทำหน้าที่เป็นเจ้าบ้านที่ดีแล้วช่วยต้อนรับนักท่องเที่ยวแล้ว ยังมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสถานที่ท่องเที่ยวให้มีระเบียบเรียบร้อยอีกด้วย เนื่องจากทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการดูแลสิ่งแวดล้อมเฉพาะบริเวณหน้าสำนักงานเขตตลิ่งชันเท่านั้น จึงได้ขอความช่วยเหลือจากทางสำนักงานเขตตลิ่งชันให้ช่วยประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชนโดยเฉพาะแม่น้ำลำคลอง ซึ่งทางสำนักงานเขตตลิ่งชันก็ได้ช่วยประชาสัมพันธ์ให้และได้มีการรณรงค์ให้ชาวบ้านจัดระเบียบบริเวณบ้านเรือนให้สะอาดเรียบร้อย โดยมีการประกวดหน้าบ้านนำมาแข่งขัน ซึ่งชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยการนำต้นไม้ดอกไม้มาประดับตกแต่งหน้าบ้านให้สวยงาม นอกจากจะทำให้สภาพแวดล้อมในชุมชนเป็นระเบียบเรียบร้อยแล้วยังเป็นการช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วย ซึ่งเมื่อนักท่องเที่ยวนั่งเรือผ่านก็จะพบทัศนียภาพที่สวยงามสร้างความประทับใจได้เป็นอย่างดี นอกจากการจัดประกวดหน้าบ้านนำมาแข่งขัน ทางสำนักงานเขตตลิ่งชัน ยังมีการจัดบริการเรือเก็บขยะเพื่อให้บริการชาวบ้านที่อยู่ห่างไกลถนนได้ทิ้งขยะได้สะดวกขึ้น โดยจะมีเรือกำจัดขยะแล่นเข้าไปเก็บขยะในชุมชนวันละ 2 รอบ นอกจากนี้ยังมีเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมอยู่ตลอดเวลาโดยทุก ๆ 6 เดือนจะมีการตรวจคุณภาพน้ำในคลองของเขตตลิ่งชันด้วย

7 นักท่องเที่ยวน้ำตลิ่ง ตลาดน้ำตลิ่งชั้นเริ่มเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากขึ้นกว่าในอดีต ซึ่งในอดีตนักท่องเที่ยวที่เข้ามานั้น ส่วนใหญ่จะเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยที่นิยมชมชอบการปลูกต้นไม้ ซึ่งจะเข้ามาเพื่อเอกซ็อดต้นไม้กลับไปประดับตกแต่งบ้านเรือน แต่หลังจากที่ได้มีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารตลาดน้ำออกไปทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ทำให้มีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเริ่มเข้ามาในตลาดน้ำตลิ่งชั้นมากขึ้น

ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชั้นได้มีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารการท่องเที่ยวผ่านสื่อต่าง ๆ เนื่องจากทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชั้นมีงบประมาณในการประชาสัมพันธ์จำกัด จึงต้องขอความช่วยเหลือจากสื่อมวลชนต่าง ๆ ทั้งทางรายการวิทยุ เช่น รายการของคลื่น จ.ส. 100 ทางโทรทัศน์ของช่องรายการปกติและทางเคเบิลทีวี โดยมีการเชิญสื่อมวลชนมาถ่ายทำสารคดีและเขียนบทความต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ไปทั่วโลก มีการจัดทำแผ่นพับโฆษณาประชาสัมพันธ์ไปวางตามจุดประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่นที่สถานีรถไฟฟ้าบีทีเอส ศูนย์ท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย รวมทั้งการจัดทำเว็บไซต์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวด้วย

ซึ่งผลจากการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเป็นที่น่าพอใจมาก เพราะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชั้นเพิ่มมากขึ้น

นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยส่วนใหญ่จะทราบข่าวสารจากเว็บไซต์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และทางรายการโทรทัศน์และนิตยสารการท่องเที่ยวต่าง ๆ นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เข้ามาท่องเที่ยวในตลาดน้ำตลิ่งชั้นนั้นมีทั้งที่เป็นนักท่องเที่ยวชาวเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น ฮองกง เกาหลี และนักท่องเที่ยวชาวไต้หวัน ส่วนนักท่องเที่ยวชาวตะวันตกจะมีทั้งที่มาจากอเมริกา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และแคนาดา ซึ่งนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศกลุ่มนี้จะมีรูปแบบของการเดินทางมาท่องเที่ยวแบบเป็นส่วนตัวเป็นกลุ่มขนาดเล็ก ไม่ได้มากับคณะทัวร์

นักท่องเที่ยวชาวไทยส่วนใหญ่จะทราบข่าวสารจากสื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสารการท่องเที่ยวและจากการชักชวนของคนรู้จักที่เคยมาเที่ยว ซึ่งบางคนก็เป็นคนในท้องถิ่น บางคนก็มาจากต่างจังหวัด ซึ่งนักท่องเที่ยวชาวไทยหลายคนกลายมาเป็นลูกค้าประจำของตลาดน้ำตลิ่งชั้น ส่วนหนึ่งก็มาจากเหตุผลที่ว่าเดินทางมาสะดวก ค่าใช้จ่ายน้อยและการจัดการต้อนรับของประชาคมดี ทำให้ไม่รู้สึกรว่าได้รับการดูแลที่แตกต่างจากนักท่องเที่ยวต่างชาติแต่อย่างใด

จากความสัมพันธ์ของประชาคมกับกลุ่มพันธมิตร ทำให้เกิดกิจกรรมในตลาดน้ำตลิ่งชั้นขึ้นดังนี้

กิจกรรมที่ตลาดน้ำตลิ่งชันยุคทวิศคลอง

ตลาดน้ำตลิ่งชันในยุคทวิศคลองนี้ ได้เพิ่มกิจกรรมต่าง ๆ ที่หลากหลายมากขึ้นกว่าในยุคของตลาดสินค้าเกษตร (ดูแผนผังแสดงการใช้พื้นที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน ในภาคผนวก) กิจกรรมต่างๆ ในช่วงนี้มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมการซื้อขายสินค้า เป็นกิจกรรมหลักที่ทางตลาดน้ำตลิ่งชันได้ริเริ่มมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งตลาดน้ำขึ้นมาใหม่ โดยมีจุดประสงค์หลักของกิจกรรมนี้ก็เพื่อสร้างรายได้ให้กับผู้ค้าของตลาดน้ำ ซึ่งผู้ค้าส่วนใหญ่ของตลาดน้ำตลิ่งชันก็คือชาวบ้านในท้องถิ่นนั่นเอง ซึ่งสินค้าที่มีการซื้อขายกันในตลาดน้ำตลิ่งชันนี้ ก่อนที่ผู้ค้าจะนำสินค้ามาขายได้นั้นจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันเสียก่อน เนื่องจากทางประชาคมต้องการให้เกิดความหลากหลายของสินค้าในตลาดน้ำ นอกเหนือไปจากสินค้าประเภทต้นไม้ และผลไม้ที่มีขายอยู่แล้ว ตั้งแต่แรกเริ่มจัดตั้งตลาดน้ำ ในช่วงนี้ได้มีการนำสินค้าประเภทอื่นๆ เข้ามาขายเพิ่มเติมเพื่อให้ความหลากหลายและดึงดูดใจผู้ที่มาเที่ยวมากขึ้น ประเภทของสินค้าที่เพิ่มเติมเข้ามา ได้แก่

ผักพื้นบ้าน ผักปลอดสารพิษ ผักพื้นบ้านที่นำมาจำหน่ายในตลาดน้ำ ตลิ่งชัน นอกจากผักเป็นพื้นบ้านเช่น ตำลึง ผักบุ้งไทย ผักกระถิน แล้วพ่อค้าแม่ค้ายังนำผักปลอดสารพิษของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลิ่งชันมาขายด้วย เช่น ผักคะน้า ผักไฮโดรโพรนิค

ขนมหวาน ที่ขายในตลาดน้ำตลิ่งชันมีด้วยกันหลายชนิดดังต่อไปนี้

- อาหารว่าง เช่น เมี่ยงคำ ถั่วต้ม สาคุไล่หนู ข้าวเกรียบปากหม้อ
- ขนมหวานไทยๆ เช่น ลูกชุบ ทองหยิบ ทองหยอด ขนมตาล ขนมกล้วย เป็นต้น ขนมไทยประเภทนี้ชาวทำเองแล้วนำมาขาย
- ขนมแห้ง เช่น นางเล็ด ข้างตัง ข้าวแต่น ทองม้วน เป็นขนมที่ชาวบ้านนำมาจากที่อื่นไม่ได้ทำเอง

อาหาร ที่วางจำหน่ายในตลาดน้ำตลิ่งชันแบ่งออกเป็น 2 พื้นที่

- บนบก อาหารที่วางจำหน่ายบนบก มีทั้งที่นั่งท่องเที่ยวสามารถนั่งรับประทานที่ร้านได้หรือเป็นอาหารที่ซื้อกลับไปรับประทานที่บ้านได้

- อาหารที่ซื้อกลับไปรับประทานที่บ้านจะเป็นอาหารสำเร็จรูป และกับข้าวใส่ถุง เช่น น้ำพริก เมี่ยงคำ ห่อหมก ปลาเผา ปลาต้มเค็ม ซึ่งผู้ค้าจะทำใส่ถุงหรือ ภาชนะเตรียมไว้เพื่อสะดวกต่อการนำกลับไปรับประทานที่บ้าน

- อาหารที่รับประทานที่ตลาดน้ำได้ จะเป็นอาหารที่ทางร้านมี ภาชนะใส่ให้ลูกค้านั่งรับประทานภายในซุ้มอาหารบริเวณสวนสาธารณะ หรือหากจะสั่งไปนั่ง รับประทานบนแพอาหารก็ได้ อาหารประเภทนี้ได้แก่ ก๋วยจั๊บ ส้มตำ ชนมจีน

- บนโป๊ะแพ โป๊ะแพที่ทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันสร้างขึ้นมา ในปัจจุบันมีสภาพเป็นโป๊ะแพเหล็กมีจำหน่ายทั้งหมด 9 หลัง ภาพในโป๊ะแพจะปูด้วยเสื่อน้ำมัน และมีโต๊ะญี่ปุ่นไว้บริการนักท่องเที่ยวที่นั่งรับประทานอาหาร โดยนักท่องเที่ยวจะสั่งอาหารจาก เจ้าหน้าที่หรือเดินไปสั่งเองกับแม่ค้าที่จอดเรือเทียบโป๊ะแพอยู่ก็ได้

อาหารบนโป๊ะแพนั้นมีด้วยกันหลายชนิดแบ่งได้เป็น

- ก๋วยเตี๋ยว ซึ่งมีทั้งก๋วยเตี๋ยวหมู ไก่ เนื้อ ราคาขั้นต่ำ คิดชามละ 20 บาท

- หอยทอดผัดไท ส้มตำ ยำต่างๆ ราคาขั้นต่ำคิดที่ ราคาชามละ 20 บาท

- อาหารเผา เช่น กุ้งเผา ปูเผา ปลาเผา อาหารประเภท นี้จะคิดราคาตามน้ำหนัก

- หมูสะเต๊ะ ลูกชิ้นปิ้ง และขนมจีน

เครื่องดื่ม เครื่องดื่มที่มีจำหน่ายในตลาดน้ำมีด้วยกันดังนี้ เป็นจุดๆ ทั้งบนบก และในโป๊ะแพ

- น้ำสมุนไพร เช่น น้ำใบบัวบก น้ำลูกยอ น้ำผลไม้ เช่น น้ำส้ม น้ำองุ่น น้ำผักผลไม้ เช่น น้ำแครอท น้ำพีทรุท น้ำเสาวรส น้ำผลไม้เหล่านี้จะบรรจุอยู่ในขวด พลาสติกขุ่นขนานเล็ก ราคาตั้งแต่ 10-12 บาท

- ร้านกาแฟโบราณ บนบกจะมีร้านกาแฟโบราณทั้งหมด 4 ร้าน ตั้งอยู่ห่างกันร้านกาแฟโบราณจะมีเครื่องดื่มทั้งชา กาแฟ น้ำเปล่า น้ำอัดลม

- ร้านกาแฟสด จะมีอยู่ร้านเดียวบนโป๊ะแพ โดยผู้ค้าจะนำเมล็ด กาแฟมาจากร้านดอยคำ

เสื้อผ้า สินค้าประเภทเสื้อผ้าที่วางจำหน่ายในตลาดน้ำตลิ่งชันจะเป็นเสื้อผ้าไทย เช่น ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ซึ่งจะมีทั้งที่ตัดเย็บเป็นเสื้อ กระโปรง ผ้านุ่ง ผ้านุ่งคอ ผ้านวมไหล นอกจากนี้ยังมีเสื้อยืดพิมพ์ลายต่าง ๆ เช่น ลายช้าง ซึ่งเป็นสัตว์สัญลักษณ์ของไทย และลวดลายสถานที่ท่องเที่ยวของประเทศไทย เช่น ตลาดน้ำ ทะเล เป็นต้น ซึ่งสินค้าประเภทเสื้อผ้านี้ นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเข้ามาชมเป็นประจำ เนื่องจากราคาจะไม่ตั้งไว้สูงนักผู้ค้าจะไปเลือกซื้อสินค้ามาจากตลาดนัดสวนจตุจักร ตลาดประตูน้ำ และตลาดโบ๊เบ๊ โดยเลือกมาละแบบกัน

เครื่องประดับ นอกจากเสื้อผ้าแล้วตลาดน้ำตลิ่งชันยังมีจำหน่ายเครื่องประดับ เช่น สร้อยข้อมือ โบว์ กิ๊บ ต่างหู สร้อยคอ เข็มกลัด และที่นิยมคือ เครื่องประดับที่เป็นหินสีธรรมชาติมีทั้งที่ร้อยสำเร็จหรือสั่งให้ร้อยตามแบบ ซึ่งนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจะชอบเครื่องประดับที่เป็นหินสีแปลกๆ

ของที่ระลึก ของที่ระลึกที่วางจำหน่ายที่ตลาดน้ำตลิ่งชันนี้มีทั้งสินค้าที่เป็น

- ตุ๊กตาปัก
- เครื่องจักรสาน เช่น หมวก กระจับปี่
- งานกระเบื้องติดรูปถ่ายนักท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวมานั่งเรือ
- เครื่องปั้นดินเผา
- สินค้าจากภาคเหนือ เช่น ตะเกียงน้ำมัน น้ำมันหอม โมบายไม้ไผ่

ซึ่งสินค้าที่ระลึกเหล่านี้เป็นสินค้าที่มาจากแหล่งผลิตที่อื่นทั้งหมดไม่ได้เป็นสินค้าที่ผลิตในชุมชนตลิ่งชันเลย

สมุนไพรไทย เป็นสินค้าที่ผลิตจากกลุ่มแม่บ้านทั้งจากกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในเขตตลิ่งชันเองและมาจากแหล่งผลิตอื่นๆ เช่น สมุนไพรของโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศ เป็นต้น ซึ่งสินค้าในกลุ่มนี้ได้แก่ สบู่ ยาสระผม ครีมนวดผม ครีมอาบน้ำ สมุนไพรอบตัว ลูกประคบ น้ำมันหอม ยาหม่องน้ำ สินค้าประเภทนี้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจะให้ความสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวเอเชีย เช่น นักท่องเที่ยวชาวไต้หวัน ฮองกง จะชอบสินค้าพวกที่เป็นยาหม่องน้ำ ที่เป็นขี้ผึ้งสำหรับทาแก้ปวด บวม ช้ำ ส่วนนักท่องเที่ยวชาวตะวันตกจะสนใจ สินค้าที่เป็นสบู่สมุนไพร เช่น สบู่มะละกอ สบู่มังคุด สบู่จุกข้าว เป็นต้น

ของเล่น สินค้าประเภทของเล่นจะเป็นของเล่นเด็กอายุตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นของเล่นที่ทำมาจากพลาสติก เช่น รถลาก ชุดทำอาหาร ชุดกาแฟ ตัวต่อ เป็นต้น จากการสอบถามเจ้าของร้านขายของเล่นทำให้ทราบว่าของเล่นพวกนี้ขายได้เรื่อย ๆ ถึงจะไม่ได้มากนักก็ตาม ส่วนใหญ่คนที่ซื้อจะเป็นคนไทยที่พาเด็กเล็ก ๆ มาด้วย พ่อเด็กเห็นก็อ่อนให้ผู้ปกครองซื้อให้แล้วก็พาไปนั่งเล่นบริเวณสวนสาธารณะบ้าง หรือเอากลับไปเล่นที่บ้านบ้าง เพราะบางครั้งครอบครัวมานั่งพักผ่อนที่ตลาดน้ำทั้งวันพอตอนบ่าย ๆ เด็กก็เริ่มงอแงก็ต้องหาอะไรให้เล่นเพลินๆ

จากสินค้าประเภทต่างๆ ที่กล่าวไปแล้วนั้นจะเห็นได้ว่ามีความหลากหลายมากทั้งที่เป็นสินค้าจากชุมชนท้องถิ่นเองและสินค้าที่มาจากที่ผลิตจากภายนอกชุมชน ซึ่งความหลากหลายของสินค้าก็เป็นเสน่ห์อีกอย่างหนึ่งของตลาดน้ำได้ ซึ่งกิจกรรมการค้าขายสินค้าของตลาดน้ำถือเป็นกิจกรรมหลักที่นักท่องเที่ยวทุกคนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งกิจกรรมการค้าขายเป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้าง และกระจายรายได้ให้กับชุมชนโดยตรง ประโยชน์จากกิจกรรมนี้นอกจากจะเกิดประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวที่ได้สินค้าไปแล้ว ผู้ค้าในตลาดน้ำก็ได้รับผลกำไรจากการขายสินค้า และทางสำนักงานเขตก็ยังได้ประโยชน์จากค่าเช่าพื้นที่และค่าภาษีที่ทางประชาคมต้องจ่ายให้สำนักงานเขตตลิ่งชันด้วย

2. กิจกรรมการแสดง นอกจากนักท่องเที่ยวจะได้ของฝากติดมือกลับไปด้วย ในการมาเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชันนักท่องเที่ยวยังจะได้รับความบันเทิงจากกิจกรรมการแสดงที่ทางตลาดน้ำตลิ่งชันจัดขึ้นด้วย ซึ่งกิจกรรมการแสดงที่ตลาดน้ำตลิ่งชันจัดขึ้นจะมีทุก ๆ วันอาทิตย์ตั้งแต่เวลา 11.00 น. – 16.00 น. ประกอบไปด้วย

2.1 กิจกรรมการแสดงดนตรีไทย ซึ่งทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันได้ขอความร่วมมือจากทางสำนักงานเขตตลิ่งชันให้ช่วยประสานงานกับทางโรงเรียนต่าง ๆ ในเขตตลิ่งชัน ซึ่งทางศึกษาธิการเขตตลิ่งชันได้ช่วยจัดลำดับของโรงเรียนต่าง ๆ ในเขตตลิ่งชัน ให้มาแสดงดนตรีไทย บรรเลงขับกล่อมให้นักท่องเที่ยวได้รับความเพลิดเพลินใจ และยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมไทยให้ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาติได้ชื่นชมด้วยการแสดงดนตรีไทยของนักเรียนจะเริ่มตั้งแต่เวลา 11.00 น. – 14.00 น. ทุกวันอาทิตย์ ซึ่งในช่วงเวลานี้จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในตลาดน้ำมากที่สุดช่วงเวลานึง ซึ่งวงดนตรีไทยที่มาแสดงนั้นจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาจากโรงเรียนในเขตตลิ่งชัน โดยทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันจะอำนวยความสะดวกให้แก่ทางโรงเรียนในการจัดรถรับส่งนักเรียน อาหารกลางวันสำหรับนักดนตรี

และค่าตอบแทนเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อเป็นทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนที่มาแสดงดนตรีด้วย โดยการแสดงดนตรีไทยจะจัดขึ้นบริเวณศาลไทยริมน้ำ

2.2 กิจการการแสดงดนตรีสากล นอกจากกิจกรรมการแสดงดนตรีไทยแล้วทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน ยังได้ให้มีดนตรีสากล และคาราโอเกะสำหรับให้นักท่องเที่ยวขึ้นไปร่วมกิจกรรม ร้องเพลงแสดงความสามารภ ซึ่งการแสดงดนตรีสากลจะจัดขึ้น ในบริเวณเวทีประชาคม ตั้งแต่เวลา 14.00 น. – 16.00 น. ซึ่งนักท่องเที่ยวไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ในการร่วมกิจกรรม

กิจกรรมการแสดงดนตรีทั้งการแสดงดนตรีไทยและดนตรีสากล นอกจากจะสร้างความบันเทิงและสร้างสีสันให้กับตลาดน้ำตลิ่งชันแล้วยังเป็นการสนับสนุนให้เยาวชนในเขตตลิ่งชันรู้จักใช้เวลาว่างในการฝึกซ้อมเล่นดนตรีและรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ด้วย ซึ่งเป็นไปตามความตั้งใจของประชาคมตลาดน้ำ

คุณนพดล ได้กล่าวไว้ว่า

"ประชาคมเราสนับสนุนให้เยาวชนที่เป็นนักเรียนในสถานบันต่าง ๆ ในพื้นที่เขตตลิ่งชันผลัดเปลี่ยนกันมาแสดงดนตรีไทย เพื่อเป็นการอนุรักษ์ด้วยและเป็น การส่งเสริมให้เยาวชนไม่ไปยุ่งกับอบายมุขต่าง ๆ ให้เค้าหันมาแสดงออก ความสามารถของเขาซึ่งถือเป็นความตั้งใจที่ดีของทางประชาคมในการช่วยเหลือ สนับสนุนเยาวชนด้วย"

3. กิจกรรมพิเศษในช่วงเทศกาลและวันหยุดนักขัตฤกษ์ ทางประชาคมตลาดน้ำ ตลิ่งชัน จะจัดกิจกรรมพิเศษในช่วงเทศกาล เช่น ช่วงเทศกาลสงกรานต์ วันลอยกระทง วันเข้าพรรษา ประเพณีชักพระ ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันจะจัดกิจกรรม สรงน้ำพระ รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ และเล่นสาดน้ำ โดยทางประชาคมจะจัดกิจกรรมด้วยกัน 3 วัน ในเช้าวันแรกจะมีการตักบาตรข้าวสารอาหารแห้งแก่พระสงฆ์ และในช่วงสายจะจัดถวาย ภัตตาหารเพลแก่พระสงฆ์บริเวณลานหน้าสำนักงานเขตตลิ่งชันบริเวณศาลาวัฒนธรรม พระสงฆ์ จะสวดมนต์ เพื่อให้พรเป็นสิริมงคลแก่นักท่องเที่ยวและสมาชิกประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน จากนั้น ก็จะมีพิธีรดน้ำดำหัวผู้อาวุโสที่เป็นที่เคารพนับถือของชาวตลิ่งชัน สำหรับนักท่องเที่ยวตลิ่งชันทัวร์ จะจัดทัวร์รอบพิเศษขึ้น เป็นการทัวร์ปิดทองไหว้พระ 9 วัด โดยทางตลิ่งชันทัวร์จะพานักท่องเที่ยว

นั่งเรือไปตามวัดต่าง ๆ ในเขตตลิ่งชัน เพื่อทำบุญปิดทองพระเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตในช่วงเทศกาลวันปีใหม่นี้ โดยระหว่างนั่งเรือไปนักท่องเที่ยวจะได้รับการต้อนรับจากชาวบ้าน 2 ฝั่งคลองด้วยการสาดน้ำใส่ ซึ่งทางตลิ่งชันทัวร์ได้เตรียมขันน้ำและร่มไว้สำหรับนักท่องเที่ยวใช้สาดน้ำใส่ชาวบ้านริมคลองด้วย โดยเรือจะจอดตามวัดต่าง ๆ ที่ทางประชาคมตลิ่งชันได้ติดต่อไว้

จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่มาเล่นสงกรานต์ที่ตลิ่งชันซึ่งได้เล่าว่า

“มาเที่ยวสงกรานต์ที่ตลิ่งชันทุกปี ไม่เคยผิดหวัง สนุกกว่าไปเล่นสาดน้ำที่อื่น เพราะเขาไม่เล่นกันรุนแรง แล้วยังได้ทำบุญเป็นสิริมงคลด้วย แล้วก็จะมีเพื่อน ๆ มาเที่ยวอีกในปีหน้า นอกจากกิจกรรมที่จัดขึ้นในการท่องเที่ยวตลิ่งชันทัวร์ ยังมีการจัดกิจกรรมบนเวทีประชาคมโดยมีการจัดประกวดเทพีสงกรานต์

ส่วนประเพณีชักพระเดิมเคยจัดชบวนวันแรม 2 ค่ำเดือน 12 ต่อมาทางกรุงเทพมหานครได้เข้ามามีส่วนในการจัดงานประเพณีโดยให้เปลี่ยนมาจัดงานประเพณีในวันเสาร์เดือน 12 แทน เพื่อเป็นการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาร่วมกิจกรรมของทางกรุงเทพมหานคร ซึ่งชบวนชักพระจะแล่นเรือผ่านบริเวณหน้าสำนักงานเขตตลิ่งชัน ซึ่งนักท่องเที่ยวที่มาตลิ่งชันสามารถมาร่วมทำบุญกับชบวนแห่พระบรมสารีริกธาตุได้

4. กิจกรรมการท่องเที่ยวทัวร์คลอง ซึ่งทางประชาคมตลิ่งชันได้ริเริ่มจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เรียกว่า “ตลิ่งชันทัวร์” ขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นสภาพวิถีชีวิตของชาวตลิ่งชัน ซึ่งยังมีความผูกพันถึงแม่น้ำลำคลองความอุดมสมบูรณ์ของเขตตลิ่งชัน ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวทัวร์คลองของตลิ่งชันทัวร์จะมีขึ้นทุกวันเสาร์-อาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 8.30-17.00 น. โดยใช้เวลาประมาณรอบละ 2 ชั่วโมง เส้นทางที่เรือของตลิ่งชันทัวร์ผ่านคือเส้นทางจากหน้าสำนักงานเขตตลิ่งชัน แล่นเรือไปตามคลองบางกอกน้อย ผ่านวัดต่าง ๆ ริมคลองซึ่งเขตตลิ่งชันเป็นเขตที่มีวัดริมคลองมากแห่งหนึ่ง จากหน้าสำนักงานเขตตลิ่งชัน ตามเส้นทางเรือจะผ่านวัดช่างเหล็ก วัดเรไร วัดป่าเชิงเลน เลี้ยวเข้าคลองชักพระผ่านวัดปากน้ำฝั่งเหนือและวัดปากน้ำฝั่งใต้ ทัวร์จะจอดเรือให้อาหารปลาหน้าวัด ส่วนใครจะทำบุญโดยการปล่อยปลา ปล่อยหอย ทางวัดก็มีไว้ให้บริการตามศรัทธา ซึ่งทัวร์จะหยุดจอดหน้าวัดประมาณ 10 นาที จากนั้นจะแล่นเรือตาม

คลองชักพระ ผ่านวัดเกาะ วัดกำแพง วัดทอง วัดบางเชือกหนัง วัดพิบูล วัดตะล่อม วัดมะพร้าวเตี้ย เพื่อไปจอดขึ้นสวนกล้วยไม้ลุงพร ซึ่งจุดนี้ทัวร์จะจอดเรือให้นักท่องเที่ยวขึ้นไปชมสวนกล้วยไม้ของลุงพร ซึ่งเป็นสวนกล้วยไม้ตัดดอกที่ใหญ่ที่สุดในเขตตลิ่งชัน ที่สวนกล้วยไม้จะจัดบริการน้ำดื่มและห้องน้ำไว้บริการแก่นักท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวเลือกซื้อกล้วยไม้เสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะแล่นเรือต่อไปเข้าสู่คลองรัตนเนี้ยว ผ่านสวนผลไม้ของชาวบ้านเพื่อเข้าสู่คลองบางกอกน้อย เรือจะจอดอีกจุดหนึ่งบริเวณร้านค้าริมคลอง ซึ่งเป็นจุดที่กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลิ่งชันนำสินค้ามาจำหน่าย ซึ่งสินค้าที่มีชื่อของที่นี่คือ ชิงคองเต้าเจี้ยว และชิงคองโบราณ เมี่ยงคำ นอกจากชิงคองแล้วยังมีผลไม้หลายชนิดทั้งมะพร้าวน้ำหอม ขนุน มะม่วง นอกจากอาหารแล้วยังมีสินค้าหัตถกรรมของแม่บ้านเช่น โมบายปลาตะเพียน ตุ๊กตาลูกปิด เป็นต้น จากนั้นเรือก็จะแล่นต่อไปผ่านวัดบางสะพาน วัดกระโจิมทอง วัดเกาะ วัดปากน้ำฝั่งเหนือ และฝั่งใต้ มุ่งสู่สำนักงานเขตตลิ่งชัน

จะเห็นได้ว่าเส้นทางเดินเรือของตลิ่งชันทัวร์จะแล่นเป็นวงกลม (ดูแผนภาพแสดงเส้นทางทัวร์คลองใต้ ในภาคผนวก) สอบถามจากเจ้าหน้าที่มัคคุเทศก์แล้วทำให้ทราบว่ ทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันเป็นผู้สำรวจเส้นทาง และกำหนดเส้นทางเรือให้แล่นเป็นวงกลม เพื่อที่จะไม่ให้เรือแต่ละลำแล่นชนกัน เพราะทางตลิ่งชันทัวร์จะปล่อยเรือออกมาทุก ๆ ชั่วโมง ถ้าหากแล่นเรือเส้นทางเดียวกันแล้วเรือลำหน้าหยุดจอดจุดใดจุดหนึ่งนานเกินไป ก็จะทำให้เรือลำถัดมาแล่นมาชน นักท่องเที่ยวก็จะกระจุกตัวที่จุด ๆ เดียว จึงหลีกเลี่ยงด้วยการกำหนดเส้นทางให้เรือแล่นเป็นวงกลม แล้วปล่อยให้เรือแล่นแต่ละรอบสวนทางกัน

ซึ่งเส้นทางเดินเรือปกติ คือ นั่งเรือเที่ยวสวนกล้วยไม้ หรือถ้าหากเป็นหน้าผลไม้ตามฤดูกาลก็จะพานักท่องเที่ยวขึ้นชมสวนผลไม้ เช่น ในเดือนตุลาคมจะเป็นช่วงของกระท้อนออกผล ก็จะพานักท่องเที่ยวขึ้นชมสวนกระท้อน และในช่วงเดือนมิถุนายนซึ่งเป็นช่วงที่แก้วมังกรออกผล ก็จะพานักท่องเที่ยวชมสวนแก้วมังกรซึ่งอัตราค่าบริการในการนั่งเรือของตลิ่งชันทัวร์ในเส้นทางปกติจะคิดเด็กราคา 40 บาท ต่อคน และผู้ใหญ่ราคา 70 บาทต่อคน

นอกจากเส้นทางปกติแล้วในวันอาทิตย์ ตลิ่งชันทัวร์จะเปิดเส้นทางพิเศษพานักท่องเที่ยวไปชมสวนงู ซึ่งเส้นทางพิเศษนี้จะจัดขึ้นในช่วงวันอาทิตย์ เวลา 14.00-16.30 น. ซึ่งจำนวนรอบของทัวร์จะขึ้นอยู่กับจำนวนของนักท่องเที่ยว ถ้าหากสัปดาห์นั้นมีนักท่องเที่ยวที่ต้องการไปชมสวนงูมาก ก็จะเพิ่มรอบจาก 1 รอบ อาจเพิ่มเป็น 2-3 รอบ โดยอัตราค่าโดยสารเรือเพื่อไปชมสวนงูธนบุรีจะคิดราคาเด็กราคา 60 บาทต่อคน และผู้ใหญ่ราคา 120 บาทต่อคน ซึ่งปกติสวนงูธนบุรีจะเปิดเฉพาะวันเสาร์อาทิตย์ และวันหยุดราชการเท่านั้น หากนักท่องเที่ยวที่ต้องการจะไปชมเอง โดยไม่เดินทางไปกับตลิ่งชันทัวร์จะต้องเช่าเหมาเรือไปเองจากท่าเตียนและซื้อบัตรเข้าชม

ในอัตราเด็กคนละ 50 บาท และผู้ใหญ่ราคาคนละ 100 บาท ซึ่งเส้นทางพิเศษในวัดอาทิตย์นั้น นอกจากจะพาไปชมสวนงูแล้วยังพาไปแวนนมัสการหลวงพ่อดาวัดปากน้ำภาษีเจริญด้วย

กิจกรรมการนั่งเรือตลิ่งชันทัวร์นี้ตลอดการเดินทางจะมีมีคฤหะภักดิ์บรรยายสภาพวิถีชีวิตของชาวบ้านริมสองฝั่งคลองและประวัติความเป็นมาของวัดแต่ละแห่งที่นั่งเรือผ่าน นอกจากนี้ยังบรรยายถึงสิ่งแวดล้อมของตลิ่งชัน พืช ผัก ผลไม้ ต้นไม้ต่าง ๆ ที่ขึ้นอยู่ริมตลิ่งชัน เช่น บรรยายถึงต้นลำพู ต้นแสม ต้นไม้พวกนี้จะขึ้นในบริเวณป่าชายเลน ที่มีน้ำกร่อย ซึ่งในอดีตตลิ่งชันเป็นพื้นที่ที่น้ำทะเลเข้ามาถึง ทำให้น้ำมีสภาพเป็นน้ำกร่อย สิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ตามคลอง เช่น ตัวเงินตัวทองที่มีชุกชุมในบริเวณที่มีระบบนิเวศอุดมสมบูรณ์ และนอกจากจะให้ความบันเทิงกับลูกทัวร์แล้วมีคฤหะภักดิ์ยังมีส่วนสำคัญที่ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติให้ลูกทัวร์ด้วย

นอกจากคฤหะภักดิ์แล้วผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการท่องเที่ยวทัวร์คลองก็คือนายท้ายเรือหรือคนขับเรือหางยาว ซึ่งคนกลุ่มนี้จะมีทั้งที่เป็นชาวบ้านในเขตตลิ่งชันและชาวบ้านท้องถิ่นอื่น คนกลุ่มนี้จะได้รับการติดต่อจากประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน ให้มาขับเรือพานักท่องเที่ยวทัวร์คลองในวันเสาร์ อาทิตย์ และวันหยุดราชการ แต่ในวันราชการคนขับเรือกลุ่มนี้จะขับเรือรับส่งผู้โดยสารตามจุดต่าง ๆ เช่น ที่ท่าเตียน ที่สะพานตากสิน หรือทำน้ำวัดอรุณ ซึ่งในปัจจุบันนี้ทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันมีเรือหางยาว ที่มารับส่งลูกทัวร์จำนวนทั้งสิ้น 30 ลำ โดยจัดเที่ยวให้ตามลำดับก่อนหลัง ซึ่งในแต่ละสัปดาห์จำนวนของเรือที่มารับส่งลูกทัวร์อาจมีมากน้อยไม่เท่ากัน นอกจากจะรับขับเรือทัวร์แล้ว หากมีนักท่องเที่ยวต้องการเช่าเหมาลำทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันก็อนุญาตให้นายท้ายเรือขับเรือออกนอกเส้นทางได้ตามแต่นักท่องเที่ยวต้องการ

จากกิจกรรมที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันได้จัดขึ้นมาสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยพยายามสร้างความหลากหลายของกิจกรรมเช่น การทัวร์คลอง หรือการจัดแสดงดนตรี เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้ใช้เวลาภายในตลาดน้ำตลิ่งชันให้มากที่สุดและสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวด้วย

กว่าจะเป็น “ทัวร์คลอง”

แนวความคิดในการทำทัวร์คลองขึ้นนี้ มาจากแนวคิดของคุณยอดฤดี ปัทมะสุคนธ์ หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์ของตลาดน้ำตลิ่งชัน ซึ่งได้เสนอต่อที่ประชุมว่าควรจัดการทำทัวร์คลองขึ้น

"เมื่อก่อนเราเคยทำการท่องเที่ยวแบบทัวร์ตามสวน ตามไร่ เป็นแบบชาวบ้านทำกันเอง ตอนนี่เราจัดเป็นกลุ่มขึ้นมาแล้วก็น่าจะมีการรวมตัวของกลุ่มที่เกี่ยวข้องที่พอจะเอาเข้ามาทำทัวร์คลองนี้ได้ เช่น จัดหากลุ่มเรือหางยาว จัดหาเจ้าของสวนที่จะสมัครเข้าร่วมในกิจกรรมครั้งนี้"

ขั้นตอนการดำเนินงานของการจัดทำทัวร์คลองโดยการแบ่งกลุ่มเจ้าหน้าที่ของประชาคมออกไปติดต่อประสานงานเป็นส่วน ๆ ดังต่อไปนี้

ฝ่ายสำรวจเส้นทาง โดยมีแกนนำกลุ่มคือคุณจำรูญ ธรรมจินดา ซึ่งเป็นหนึ่งในคณะกรรมการบริหารประชาคม ทำหน้าที่สำรวจเส้นทางการเดินทางเรือในเขตตลิ่งชันซึ่งได้ข้อสรุปว่าในการจัดการทำทัวร์คลองนั้นจะจัดเส้นทางทัวร์ 2 เส้นทางด้วยกันคือ เส้นทางที่แล่นเรือภายในชุมชนเขตตลิ่งชัน เข้าไปชมสวนของชาวบ้าน และอีกเส้นทางหนึ่งคือเส้นทางที่พานักท่องเที่ยวไปชมสวนงู และเที่ยววัดปากน้ำภาษีเจริญ

ส่วนฝ่ายติดต่อประสานงาน โดยการนำของคุณอ้ออด แทนวิสุทธิ จะทำหน้าที่ติดต่อประสานงานกับทางเจ้าของสวน วัดและเจ้าของสวนงูเพื่อนำนักท่องเที่ยวเข้าชม ซึ่งทางสวนใหญ่เจ้าของสวน วัดและสวนงูก็เห็นดีด้วยที่จะให้นักท่องเที่ยวเข้าชมสวน แต่ก็มีบางสวนที่ไม่ให้ความร่วมมือเนื่องจากกลัวว่านักท่องเที่ยวจะมาทำลายความเป็นส่วนตัว และสร้างความเสียหายให้กับสวนของตน จึงปฏิเสธทางประชาคมไป นอกจากนี้จะติดต่อสถานที่แล้วยังได้ติดต่อหาคนขับเรือรับส่งนักท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์มาพานักท่องเที่ยวทัวร์ด้วย (ดูแผนภาพแสดงเส้นทางทัวร์คลอง ในภาคผนวก)

พนักงานขับเรือหางยาว เป็นกลุ่มคนที่มีหน้าที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่งที่จะลืมไม่ได้ พนักงานขับเรือหางยาวของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันนี้ ส่วนใหญ่เป็นคนในท้องที่เขตตลิ่งชัน ซึ่งโดยปกติจะขับเรือโดยสารรับส่งชาวบ้านตลิ่งชันในตอนเช้าและเย็นทุกวันเป็นประจำ แต่บางคนก็จะเป็นคนจากท้องที่อื่น เช่น มาจากวัดอรุณ จากท่าเตียน จากท่าตากสิน ซึ่งหลังจากที่ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน มีแนวคิดที่จัด ตลิ่งชันทัวร์ขึ้น คุณนพดล ก็ติดต่อประสานงานกับนายท่าเรือโดยสารที่ขับรับส่งผู้โดยสารในเขตตลิ่งชัน เพื่อจ้างเรือหางยาวมาวิ่งรับส่งผู้โดยสารของตลิ่งชันทัวร์ ซึ่งตอนเริ่มแรกนั้นก็มิเรือมาวิ่งรับส่งผู้โดยสารให้เพียง 5 ลำ ต่อมาเมื่อมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ตลิ่งชันทัวร์ก็เพิ่มรอบเรือทัวร์ขึ้นอีก จึงต้องเพิ่มจำนวนเรืออีก ซึ่งพนักงานขับเรือที่ขับเรืออยู่ก่อนก็ชักชวนเพื่อนจากท่าเรืออื่น ๆ มาขับเรือให้กับประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน จนในปัจจุบันมีเรือที่มาขับรับส่งผู้โดยสารของตลิ่งชันทัวร์ทั้งหมด 30 ลำ เริ่มแรกที่ท่าตลิ่งชันทัวร์ ทางประชาคมได้เรียกประชุมหัวหน้ากลุ่มเรือหางยาวเพื่อกำหนดเส้นทางเรือ จากนั้นก็ให้ทางกลุ่มจัดคิวเรือกันเอง โดยพนักงาน

ขับเรือจะได้ค่าตอบแทนในการขับเรือรอบละ 200 บาท แต่ถ้ามีนักท่องเที่ยวต้องการเช่าเหมาลำทางประชาคมก็จะให้พนักงานขับเรือคิดราคาเอง แต่ก็ต้องรอนให้นักท่องเที่ยวในราคาที่ไมสูงเกินไปเพื่อรักษาชื่อเสียงของประชาคมด้วยว่าไม่ได้ขูดรีดนักท่องเที่ยว ซึ่งทางประชาคมจะคอยดูแลไม่ให้พนักงานขับเรือทำผิดกฎระเบียบข้อบังคับที่ทางประชาคมได้ตกลงไว้กับหัวหน้ากลุ่ม เช่น ขับเรือเร็วหรือทำให้เกิดอุบัติเหตุกับนักท่องเที่ยว ทางหัวหน้ากลุ่มจะดักเตือนและลงโทษพนักงานขับเรือคนนั้นโดยงดไม่ให้นำขับเรือที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน 1 สัปดาห์ หากไม่เชื่อฟังก็จะตัดออกจากกลุ่ม

กลุ่มเจ้าหน้าที่มัคคุเทศก์ เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายหนึ่งของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน มัคคุเทศก์ของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ซึ่งทางประชาคมตลาดน้ำจะรับสมัครจากประชาชนท้องถิ่น ซึ่งมีทั้งที่เป็นข้าราชการพนักงานบริษัทเอกชนและนักเรียนนักศึกษาที่อยู่ในเขตตลิ่งชันที่ต้องการหารายได้พิเศษ โดยทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันจะเปิดรับสมัครมัคคุเทศก์โดยประกาศผ่านสำนักงานเขตตลิ่งชัน

หลังจากการประกาศรับสมัครแล้ว เมื่อมีผู้สมัครมาลงชื่อกับทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันแล้ว ทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันจะประสานงานกับทางสำนักงานเขตตลิ่งชันให้จัดอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นขึ้น โดยทางสำนักงานเขตตลิ่งชันจะติดต่อประสานงานไปยังการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร ในส่งเจ้าหน้าที่มาจัดอบรมให้ โดยทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน จะออกค่าใช้จ่ายในการจัดอบรมทั้งหมด ให้กับทางการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานครและทางสำนักงานเขตตลิ่งชัน ซึ่งปัจจุบันมัคคุเทศก์ของตลาดน้ำตลิ่งชัน มีจำนวน 8 คน แต่ถ้าสัปดาห์ไหนที่มีมัคคุเทศก์ไม่พอ ทางกลุ่มแกนนำประชาคมก็จะทำหน้าที่มัคคุเทศก์จำเป็น เนื่องจากในช่วงเริ่มจัดกิจกรรมตลิ่งชันทัวร์ ช่วงแรกนั้นยังไม่มีมัคคุเทศก์ ทางแกนนำของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน เช่น คุณนพดล คุณอ๊อด ต้องกลายมาเป็นมัคคุเทศก์จำเป็นเพราะรู้ประวัติของตลิ่งชันเป็นอย่างดี มัคคุเทศก์ของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน ส่วนใหญ่จะเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่ไม่มีใบอนุญาต แต่ก็ยังมีบางคนที่มิใบอนุญาต โดยมัคคุเทศก์ทุกคนจะได้ค่าตอบแทนเท่ากันทุกคน คือ มัคคุเทศก์แต่ละคนจะได้ค่าตอบแทนครั้งละ 250 บาท ต่อทัวร์ 1 รอบ ซึ่งมัคคุเทศก์ทุกคนก็พึงพอใจกับค่าตอบแทนที่ได้รับ

จากคำบอกเล่าของพี่เซน มัคคุเทศก์ของตลาดน้ำตลิ่งชันบอกว่า“ทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์มาได้ปีกว่าแล้ว รู้มาจากเพื่อนที่เคยเป็นมัคคุเทศก์ของตลาดน้ำตลิ่งชันมาก่อน เขาเห็นเราเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี คุยสนุก แล้วก็เป็นคนในพื้นที่ก็เลยพาไปสมัครกับทางประชาคม ทางประชาคมตลาดน้ำเขาก็กำลังขาดคนพอดีก็เลยรับไว้ แล้วก็ฝึกให้ แรก ๆ ก็ฝึกโดยนั่งไปกับพี่ตั๋ย หัวหน้าไกด์ ก็ศึกษาวิธีการพูด แล้วก็ข้อมูลเกี่ยวกับตลิ่งชัน ที่

หัวหน้าไคด์จะเตรียมข้อมูลไว้ให้ แต่เราก็ต้องหาข้อมูลเพิ่มเติมเองด้วย พอทางประชาคมเขาจัดอบรมมัคคุเทศก์ แบบเป็นทางการเราก็เข้าไปอบรมกับเขาด้วย”

จากการอบรมที่ททท. มัคคุเทศก์ได้รับการอบรมในการนำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวโดยการนำเสนอบริการประวัติ รายละเอียดของสถานที่ท่องเที่ยวที่นั่น นอกจากนี้ยังได้อบรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้มัคคุเทศก์

จาก “ทัวร์คลอง” สู่ “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์”

จากปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นมากิจกรรมการทัวร์คลองก็ได้เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวมากขึ้น ซึ่งในเวลาต่อมาเมื่อมีกระแสความตื่นตัวเรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นมา แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้เข้ามามีบทบาทกับการท่องเที่ยวของประเทศไทยมากขึ้น ซึ่งก็รวมถึงกรณีของตลาดน้ำตลิ่งชันด้วย ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันจึงได้ใช้โอกาสนี้นำแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวทัวร์คลอง

โดยคณะกรรมการบริหารประชาคมได้ส่งเจ้าหน้าที่ไปฝึกอบรมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แล้วให้เจ้าหน้าที่เหล่านี้มาถ่ายทอดความรู้ให้แก่สมาชิกประชาคมรับทราบ

ซึ่งส่วนใหญ่สมาชิกประชาคมก็ให้การสนับสนุนแนวคิดนี้โดยปฏิบัติตามแผนการอนุรักษ์ที่กำหนดไว้ เช่น โดยการไม่ทิ้งขยะและสิ่งโสโครกลงในบริเวณลำคลอง หรือไม่ซักรีดล้างภาชนะในลำคลอง แต่ก็ยังมีสมาชิกอีกส่วนหนึ่งที่รับรู้นโยบายแต่ก็ไม่ได้ให้ความร่วมมือในการทำตามนโยบายอย่างจริงจัง โดยยังมีการใช้ภาชนะย่อยสลายยากอยู่ เช่น พลาสติก และภาชนะโฟมใส่อาหาร

นอกจากนี้ทางประชาคมยังได้ชี้แจงทำความเข้าใจกับกลุ่มพันธมิตรในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยขอความร่วมมือไปยังสำนักงานเขตให้ช่วยประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านทราบและช่วยอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ทางสำนักงานเขตก็ให้ความช่วยเหลือโดยการประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านช่วยกันรักษาความสะอาดของแม่น้ำลำคลองและบริเวณบ้านเรือนให้สะอาด

ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ที่อยู่ริมคลองก็ให้ความร่วมมือกับทางสำนักงานเขต แต่ชาวบ้านที่อยู่ในสวนก็จะได้ไม่ให้ความสนใจเท่าใดนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพราะเห็นว่าตนไม่ได้มีส่วนร่วมอะไรในการจัดการท่องเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชัน

คุณยอด เจ้าของสวนมะพร้าว เล่าว่า “ก็ที่ทำกินอยู่ทุกวันนี้ก็แยะอยู่แล้ว จะให้มีรักษาอะไรอีกเราก็ทำของเราอยู่แล้ว ไม่อยากมาต้องต้อนรับคนโน้นที่คนโน้นที่ มันเหนื่อยนะงานหลักก็มี งานนี้อีก เหมือนว่าจะเป็นงานเสริมวุ่นวาย”

กลุ่มมัคคุเทศก์เป็นกลุ่มคนที่มีบทบาทหลักในการนำความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไปเผยแพร่ให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยว ขณะที่กลุ่มอื่นจะไม่ได้มีบทบาทหลักในเรื่องนี้ จะเห็นได้ว่ากลุ่มพันธมิตรอื่นๆ เช่น วัด โรงเรียน และเจ้าของสวนส่วนใหญ่ก็ยังไม่เข้าใจในรายละเอียดของแนวคิดและนโยบายการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

โดยวัดให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไว้ว่าหมายถึง การท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายธรรมชาติ ส่วนโรงเรียนก็ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไว้ว่าหมายถึง เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายธรรมชาติ โดยไม่ตัดแปลงเสริมแต่งสิ่งที่มีอยู่ให้กลายเป็นจุดขายสำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในขณะที่เจ้าของสวนเห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หมายถึง การดูแลรักษาสภาพคลองให้สะอาด เก็บกวาดจัดบริเวณสวนให้น่าดูเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ดังนั้นพอจะกล่าวได้ว่าความคิดเห็นของกลุ่มต่าง ๆ ต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีความแตกต่างกันไป จากความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ซึ่งเป็นที่รับรู้ในแวดวงวิชาการด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งให้เกิดการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรต่าง ๆ โดยเป็นการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท คือ ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ขณะที่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ไม่ได้เน้นหนักเรื่องการศึกษาเรียนรู้หรือมุ่งเน้นให้เกิดการอนุรักษ์ เพียงแต่ให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวที่ลดหรือปราศจากผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว

ผู้ศึกษามีความเห็นว่าการนำเอาแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวในกรณีนี้ยังไม่อาจกล่าวได้ว่าประสบผลสำเร็จตามที่รัฐได้คาดการณ์ไว้ ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากความคลาดเคลื่อนในการสื่อสารความหมายให้เข้าใจในแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะกรณีของตลาดน้ำตลิ่งชัน แต่อาจรวมถึงการเข้าใจของสังคมและหน่วยงานในระดับประเทศด้วย เพราะการใช้คำว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” และ “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ในภาษาไทยแทบไม่มีความแตกต่างกัน และบ่อยครั้งก็ดูเหมือนจะใช้

แทนกันได้ในฐานะที่เป็นคำแปลภาษาไทยของคำภาษาอังกฤษคือ "Ecotourism" ซึ่งหากแปลตามรูปศัพท์ควรจะใช้คำภาษาไทยว่า "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ" ขณะที่ "การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์" แปลมาจากคำว่า Conservation Tourism ซึ่งตามความหมายโดยนัยทางทฤษฎีและแนวทางการดำเนินการในทางปฏิบัติก็มีระดับความเข้มข้นที่แตกต่างกัน

จากเนื้อหาที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดในบทนี้จะเห็นได้ว่า หากพิจารณาโดยเปรียบเทียบแล้ว รูปแบบและการจัดการท่องเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชันใน 2 ช่วงนี้ ก็มีความแตกต่างกันอยู่หลายประการ ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปได้เป็น 2 ประเด็นหลักๆ คือ

1. ประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชน จากการศึกษาพบว่าในการจัดกิจกรรมของตลาดน้ำตลิ่งชันในยุคตลาดสินค้าเกษตรนี้กลุ่มคนที่มีบทบาทมากที่สุดในการดำเนินงานได้แก่เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตตลิ่งชัน ซึ่งทำหน้าที่ในการวางแผนการดำเนินงาน การลงทุนก่อสร้าง การดำเนินการและติดต่อประสานงาน การจัดสถานที่และสาธารณูปโภคต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้ค้าตลอดจนหาสาเหตุและแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในตลาดเช่นการเกิดกรณีพิพาทระหว่างผู้ค้ากับผู้ค้า กับผู้ค้าและสำนักงานเขต หรือผู้ค้ากับนักท่องเที่ยว ในขณะที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจการของตลาดเพียงเป็นผู้ค้าเท่านั้น

แต่ในการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชันในยุคทวิศวรรษนั้นจะส่งเสริมให้ชาวบ้านในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น โดยทางสำนักงานเขตได้ผลักดันให้เกิดประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันขึ้นเพื่อดูแลการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนเอง โดยภาครัฐได้ลดบทบาทในการบริหารงานลงไป ทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ร่วมวางแผนและติดตามประเมินผลการทำงานเท่านั้น ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจการทุกอย่างทั้งการวางแผนการดำเนินงาน การลงทุนก็สร้างเช่นการก่อสร้างและซ่อมแซมโป๊ะแพ และร่วมประเมินผลการจัดกิจกรรมกับทางสำนักงานเขตตลิ่งชันด้วย

นอกจากนี้ยังได้สนับสนุนให้คนกลุ่มอื่น ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชันด้วย ด้วยการชักชวนให้กลุ่มพันธมิตรต่าง ๆ เช่นกลุ่มวัด กลุ่มโรงเรียนและกลุ่มเจ้าของสวนและเจ้าของสวนงูให้เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติการในด้านต่าง ๆ ในตลาดน้ำตลิ่งชันด้วย

2. ประเด็นการท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ในยุคแรกของการจัดการท่องเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชันนั้น ทางสำนักงานเขตจะเป็นผู้กำหนดแผนการการท่องเที่ยวโดยนำเอาแนวคิดมาจากนโยบายของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กิจกรรมการท่องเที่ยวในระยะแรกเน้นที่การดำเนินกิจการตลาดซื้อขายสินค้าเป็นหลัก

ในยุคเริ่มต้นของการจัดการท่องเที่ยวตลาดสินค้าเกษตรนั้นยังไม่มีภารกิจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างเป็นทางการ แต่ในการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชันในยุคทวิร์คลองได้เริ่มนำเอาแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาใช้ โดยมีการจัดอบรมเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อมในชุมชน เพื่อให้การท่องเที่ยวในตลิ่งชันไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมเดิมของชุมชน และพยายามคงไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมเดิมของชุมชนด้วย ในช่วงนี้ได้มีการนำแนวคิดของการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชนมาใช้ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และพยายามสนับสนุนให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามาจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเองผ่านทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน อย่างไรก็ตามก็ดีข้อที่น่าจะต้องพิจารณาต่อไปก็คือการนำแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวในประเทศไทยไม่เฉพาะแต่กรณีของตลาดน้ำตลิ่งชันนี้ประสบความสำเร็จตามที่หน่วยงานภาครัฐและผู้ผลักดันนโยบายภาครัฐได้คาดหมายไว้หรือไม่อย่างไร และมีส่วนทำให้กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องได้เข้าใจถึงแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมากขึ้นหรือไม่ อย่างไร รวมไปถึงประเด็นการให้นิยามความหมายของคำว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น

บทที่ 6

บทสรุป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง "การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีตลาดน้ำตลิ่งชัน" ในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทราบถึงพัฒนาการของตลาดน้ำตลิ่งชัน ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วงใหญ่ ๆ คือ 1) ช่วงตลาดน้ำตลิ่งชันในอดีต (ก่อน พ.ศ. 2530) ช่วงที่ 2) ตลาดน้ำตลิ่งชันตลาดสินค้าเกษตร (พ.ศ. 2530 – 2540) และช่วงที่ 3) ตลาดน้ำตลิ่งชันยุคทวิศลอง (พ.ศ. 2540 – ปัจจุบัน) โดยในแต่ละช่วงมีเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลง รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่มีรายละเอียดแตกต่างกัน ซึ่งสรุปโดยสังเขปได้ดังนี้

1. ช่วงของตลาดน้ำตลิ่งชันในอดีต (ก่อน พ.ศ. 2530)

เงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในยุคนี้คือ การประกาศใช้พระราชบัญญัติการจราจรทางน้ำเมื่อปี พ.ศ. 2484 ที่ต้องการจัดระเบียบการให้พื้นที่ทางน้ำให้ของประชาชน ได้ส่งผลให้ชาวบ้านที่อยู่อาศัยในเรือนแพริมน้ำต้องอพยพขึ้นมาอาศัยบนบก ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเรือนแพบางส่วนก็ต้องอาศัยเช่าพื้นที่ริมคลองบริเวณเดิมเพื่อสร้างบ้านเรือนพักอาศัย แต่ชาวบ้านบางส่วนก็ต้องไปย้ายเข้าไปเช่าพื้นที่สวนที่อยู่ลึกเข้าไปจากคลองทำให้ชุมชนริมน้ำต้องกลายสภาพเป็นชุมชนบก ตลาดน้ำที่เคยเป็นแหล่งศูนย์กลางการค้าขายของชาวบ้านกับซบเซาลงเพราะตลาดบกได้กลายเป็นศูนย์กลางการค้าขายแทน

จุดเปลี่ยนอีกประการหนึ่งในช่วงนี้คือ การเกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2485 ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อชาวสวนตลิ่งชันโดยตรง คือ ทำให้เกิดภาวะสวนล่ม ชาวสวนจึงต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินของตนเอง โดยการเพาะปลูกพืชล้มลุกและพืชสวนครัวเพื่อให้สามารถนำผลผลิตบางส่วนไปขายได้ ชาวสวนบางรายได้คิดค้นวิธีการขยายพันธุ์พืชแบบใหม่ คือ การทาบกิ่ง เพื่อให้สามารถขยายพันธุ์พืชยืนต้นให้เจริญอย่างรวดเร็วขึ้น การเกิดน้ำท่วมใหญ่ไม่เพียงทำให้สวนล่มยังส่งผลกระทบทำให้ตลาดน้ำตลิ่งชันในช่วงนั้นซบเซา เนื่องจากพ่อค้าแม่ค้าชาวสวนต่างก็ไม่มีผลผลิตออกมาขาย

เงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ส่งผลสะท้อนต่อตลาดน้ำในช่วงนี้สืบเนื่องมาจากการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ที่

ทำให้เกิดการพัฒนาสาธารณูปโภคต่างๆ ทำให้ต้องถมคูคลองที่ชาวบ้านใช้มานานมา เพื่อสร้างถนนรองรับการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมตาม ทำให้สร้างทางคูคลองที่ชาวบ้านที่เคยสัญจรไปมากลับถูกตัดขาดซ้ำร้ายน้ำในคลองก็เน่าเสีย เพราะไม่สามารถระบายน้ำออกไปไหนได้ในที่สุด ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็หันมาใช้เส้นทางบนบก แทนการเดินทางด้วยเรือ และแล้วตลาดน้ำตลิ่งชันในยุคนี้ที่เคยเฟื่องฟูก็กลับล่มสลายไปในที่สุด

2. ช่วงตลาดน้ำตลิ่งชันค้าเกษตร (พ.ศ. 2530 – 2540)

ในปี พ.ศ. 2530 ได้มีการฟื้นฟูตลาดน้ำตลิ่งชันขึ้นมาใหม่ เงื่อนไขสำคัญที่มีส่วนผลักดันให้เกิดการฟื้นฟูตลาดน้ำตลิ่งชันในช่วงนี้ก็คือนโยบายการส่งเสริมท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยโดยการจัดให้มีปีท่องเที่ยวไทยขึ้น โดยรัฐบาลได้มอบนโยบายให้หน่วยงานราชการทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคนำไปปฏิบัติ ทางสำนักงานเขตตลิ่งชันเองก็ได้นำนโยบายนี้มาดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนโดยการจัดหาสินค้าเกษตร และพัฒนาพื้นที่ให้เป็นตลาดสินค้าเกษตรจนกลายมาเป็นตลาดน้ำตลิ่งชัน การจัดการการท่องเที่ยวช่วงตลาดสินค้าเกษตรนี้เป็นการดำเนินงานโดยเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเขตเองทั้งหมด โดยมีชาวบ้านเป็นเพียงผู้ค้าเท่านั้น

ตลาดน้ำตลิ่งชันมาถึงช่วงซบเซาอีกครั้งหนึ่งในช่วงปี พ.ศ. 2534 ซึ่งก็เป็นผลสืบเนื่องมาจากหลายเหตุปัจจัยทั้งภาวะเศรษฐกิจโลกที่ตกต่ำหลังสงครามอิรัก และเหตุการณ์ภายในประเทศอย่างเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ซึ่งทำให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยซบเซาลงไปแล้ว รวมไปถึงการที่สำนักงานเขตตลิ่งชันเปลี่ยนผู้บริหารชุดใหม่ซึ่งไม่มีแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวของตลาดน้ำเหมือนผู้บริหารชุดเดิม จึงทำให้ตลาดน้ำตลิ่งชันในช่วงนี้ซบเซาลงไปมาก แต่ตลาดน้ำตลิ่งชันก็ยังคงประคองตัวอยู่ได้ โดยกลุ่มพ่อค้ารายเก่าที่เข้มแข็งได้พยายามดำเนินกิจการเองโดยการร่วมลงทุนซ่อมแซมโป๊ะแพใหม่ แม้ว่าจะไม่มีความเคลื่อนไหวหรือกิจกรรมที่คึกคักมากนักแต่ก็ไม่ถึงขั้นเลิกกิจการหรือปิดตลาด

3. ช่วงการท่องเที่ยวทัวร์คลอง (พ.ศ. 2540 – ปัจจุบัน)

ตลาดน้ำตลิ่งชันกลับมามีความเคลื่อนไหวคึกคักขึ้นอีกครั้งหลังจากปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นช่วงที่ตลาดน้ำตลิ่งชันเริ่มเข้าสู่ยุคการจัดการท่องเที่ยวทัวร์คลอง โดยมีกิจกรรมการแสดงดนตรี และการจัดการท่องเที่ยวทัวร์คลองเพิ่มเติมขึ้นมาเนื่องจากกิจกรรมขายสินค้าที่มีอยู่เดิม

เนื่องจากในปีพ.ศ. 2540 เป็นช่วงที่ภาครัฐมีความพยายามฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศไทย หลังจากผ่านวิกฤตเศรษฐกิจครั้งร้ายแรงมา ซึ่งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก็ถูกคาดหวังว่าจะเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้ประเทศได้มากและรวดเร็วกว่าอุตสาหกรรมอื่น ๆ จึงเร่งประชาสัมพันธ์และส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้กำหนดให้ พ.ศ. 2540 นี้เป็นปี “อะเมซิ่งไทยแลนด์” เพื่อส่งเสริมให้ชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวประเทศไทยมากขึ้น

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ตลาดน้ำตลิ่งชันพัฒนาขึ้นมาอย่างรวดเร็วในช่วงนี้ ก็คือ “ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน” ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2540 เพื่อทำหน้าที่ดำเนินงานบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชนเอง ตามแนวทางของแผนพัฒนากรุงเทพมหานครฉบับที่ 5 (2540-2544) ที่ต้องการให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น

เมื่อตลาดน้ำตลิ่งชันกลับมาเป็นที่นิยมอีกครั้ง ทางประชาคมตลาดน้ำเล็งเห็นโอกาสที่จะดึงให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาใช้เงินและใช้เวลาในตลาดน้ำมากขึ้น จึงได้เกิดแนวคิดที่จะทำทัวร์คลองขึ้นในปี พ.ศ. 2542 ซึ่งปรากฏผลว่า “การท่องเที่ยวทัวร์คลอง” นี้ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวอย่างมาก ต่อมาเมื่อมีกระแสเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เข้ามา ทางประชาคมก็นำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้กับการท่องเที่ยวทัวร์คลอง โดยนำเสนอในรูปแบบของการท่องเที่ยวชมธรรมชาติและบรรยากาศวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งได้กลายเป็นจุดขายที่โดดเด่นอันหนึ่งของการท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชันตามกระแสนิยม

แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันในช่วงแรกก็จำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัยความช่วยเหลือจากหลายฝ่าย เนื่องจากข้อจำกัดในด้านอำนาจหน้าที่ความรู้ด้านการบริหารงาน งบประมาณและการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน จึงทำให้ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันยังต้องได้รับความช่วยเหลือจากสำนักงานเขตอยู่ในช่วงเริ่มต้น แต่เมื่อประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันเริ่มมีความเข้มแข็งและประสบความสำเร็จในการดำเนินงานมากขึ้นก็ทำให้สามารถพัฒนาองค์กรด้วยตนเองได้อย่างอิสระ

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาจากตลาดน้ำตลิ่งชันจากการเป็นตลาดค้าขายสินค้าเกษตรจนกลายเป็นตลาดค้าขายกิจกรรมการท่องเที่ยวทัวร์คลอง เป็นงานใหญ่ที่กลุ่มคนในประชาคมไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเองทั้งหมด หากแต่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายกลุ่มหลายฝ่ายที่เข้ามามีส่วนร่วมในแต่ละกระบวนการของการจัดการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐคือสำนักงานเขตตลิ่งชัน โดยขออาศัยสถานที่ในการจัดการท่องเที่ยว และสาธารณูปโภคต่างๆ ซึ่งทางสำนักงานเขตตลิ่งชันก็จะได้รับประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวของประชาคมในรูปแบบของภาษีและค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรม

นอกจากนี้ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันยังได้ประสานงานกับทางศูนย์การท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร เพื่อให้ช่วยประชาสัมพันธ์กิจกรรม การจัดอบรมบุคลากร และของบประมาณในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และได้ต่อประสานงานไปทางกลุ่มโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร เพื่อขอให้ทางโรงเรียนจัดกิจกรรมดนตรีไทยมาสร้างความบันเทิงให้กับนักท่องเที่ยวด้วย โดยประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันจะจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ศูนย์การท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร และโรงเรียนที่นำวงดนตรีมาแสดงด้วย

นอกจากจะต้องอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐแล้วประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันยังต้องประสานงานกับกลุ่มชาวบ้านที่อยู่ในเขตให้ช่วยกันประชาสัมพันธ์ และสนับสนุนกิจกรรมโดยการนำสินค้ามาจำหน่าย และช่วยดูแลสภาพแวดล้อมในชุมชนให้เป็นระเบียบเรียบร้อยด้วย ซึ่งชาวบ้านจะได้รับประโยชน์จากการขายสินค้าให้กับนักท่องเที่ยวได้

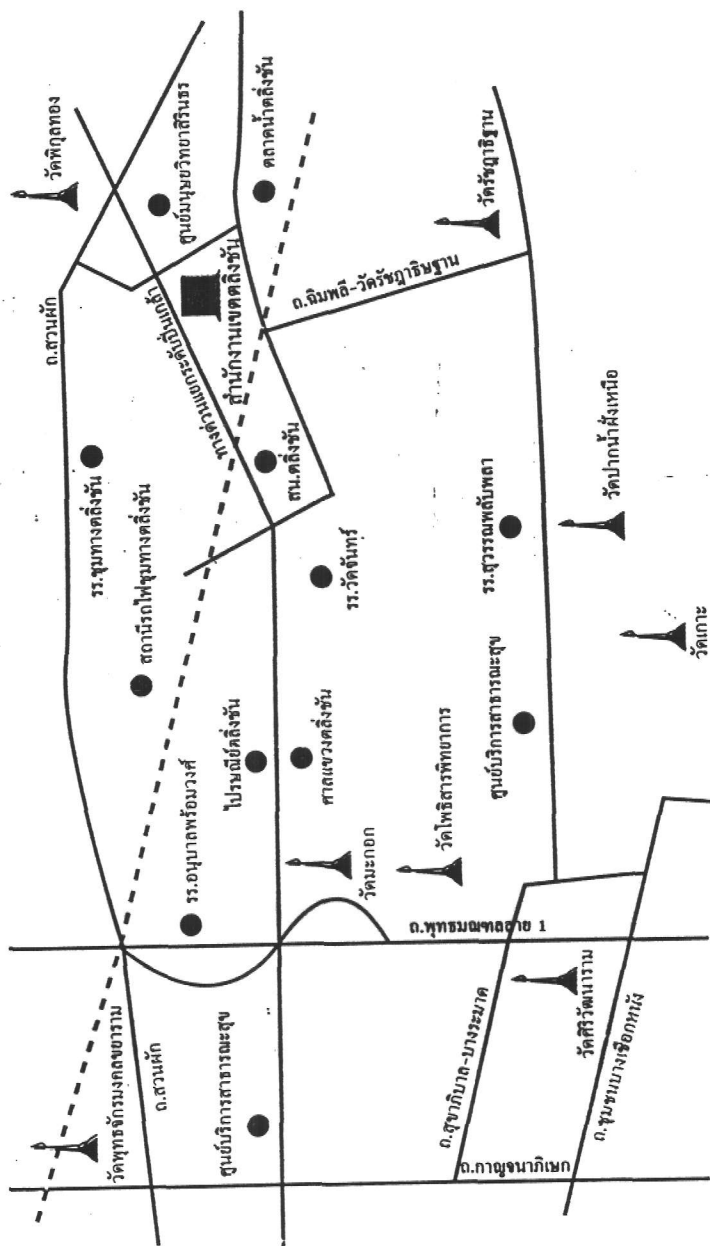
ส่วนกลุ่มวัดก็ได้ให้การสนับสนุนทางประชาคมในการจัดพิธีกรรมทางศาสนา ในช่วงเทศกาลต่าง ๆ และยังอนุญาตให้ทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันนำทัวร์ไปจอดแวะเที่ยวที่วัดได้ ซึ่งทางประชาคมก็จะให้การสนับสนุนกิจกรรมของทางวัดเช่นกัน เช่นการทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ

ส่วนภาคเอกชนอื่น ๆ เช่น สวมนงนบุรี และเจ้าของสวน ทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันได้ติดต่อประสานงานไปยังกลุ่มเหล่านี้ เพื่อขอให้ทัวร์พานักท่องเที่ยวเข้ามาชมสวนได้ โดยกลุ่มเอกชนเหล่านี้ก็จะได้รับผลประโยชน์จากการค้าขายสินค้า และบริการที่ทางตลาดน้ำตลิ่งชันจัดให้

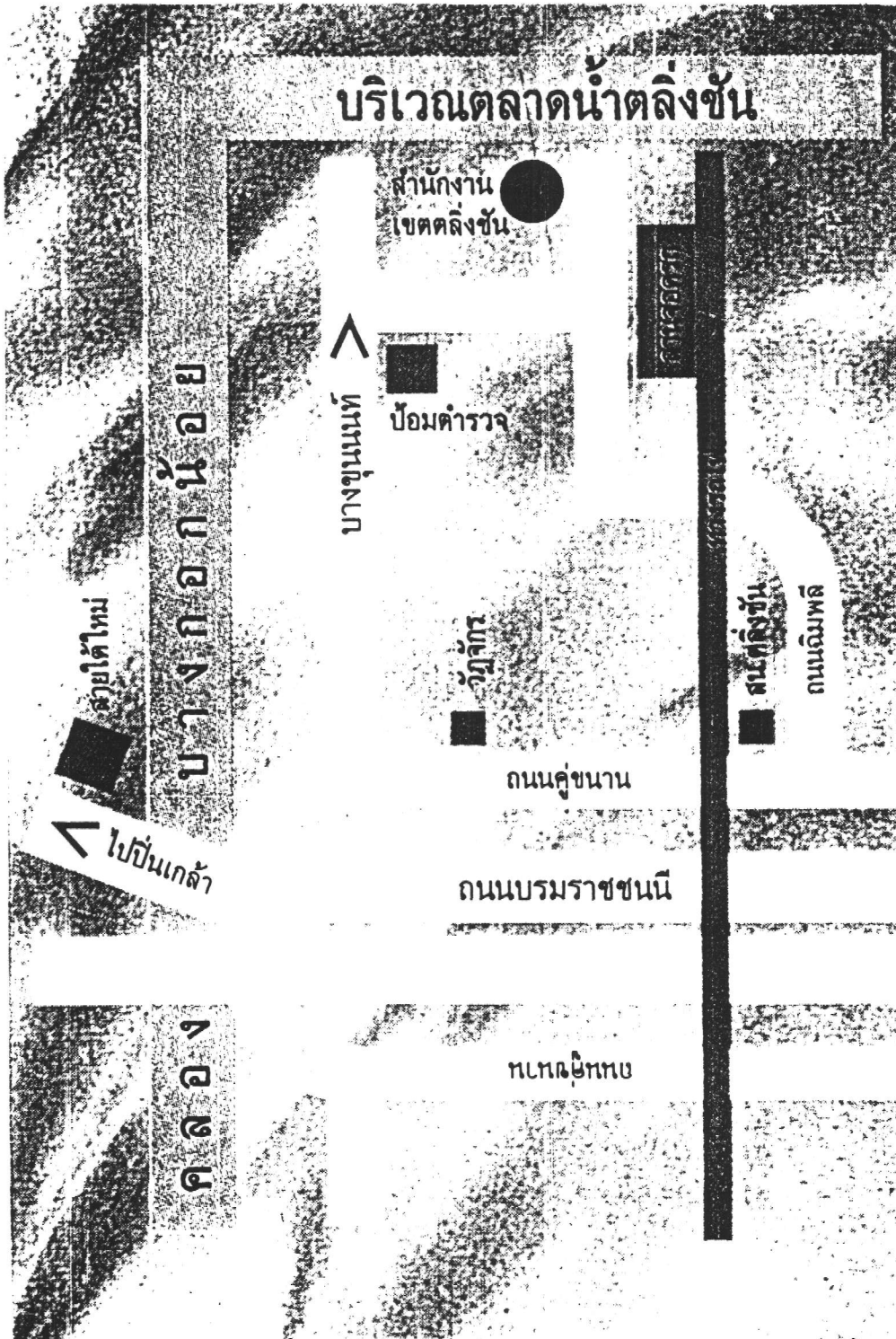
จะเห็นได้ว่าการจัดการท่องเที่ยวนี้นอกจากจะทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจแล้ว แม้ว่าผลประโยชน์ที่กลุ่มคนต่างๆ ได้รับนั้นจะแตกต่างกันไปก็ตาม ก็ยังมีส่วนช่วยให้ประชาชนในท้องถิ่นรู้สึกรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ในชุมชน เพราะเห็นคุณค่าว่าหากคนในชุมชนร่วมมือกันรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ให้อยู่ดังเดิมก็จะทำให้เกิดจุดเด่นที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาชื่นชมธรรมชาติที่สมบูรณ์ของชุมชนได้

ภาคผนวก

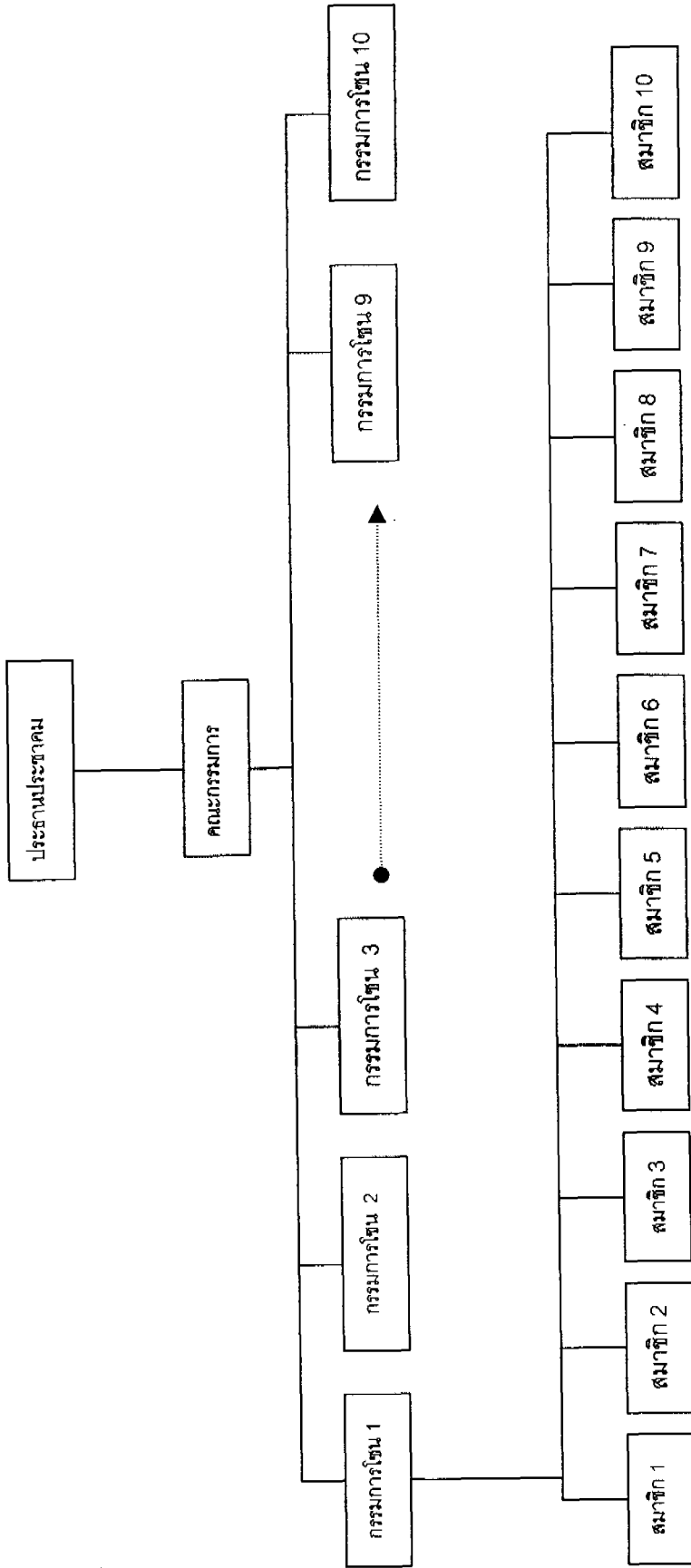
แผนเที่ยวตลอดวัน

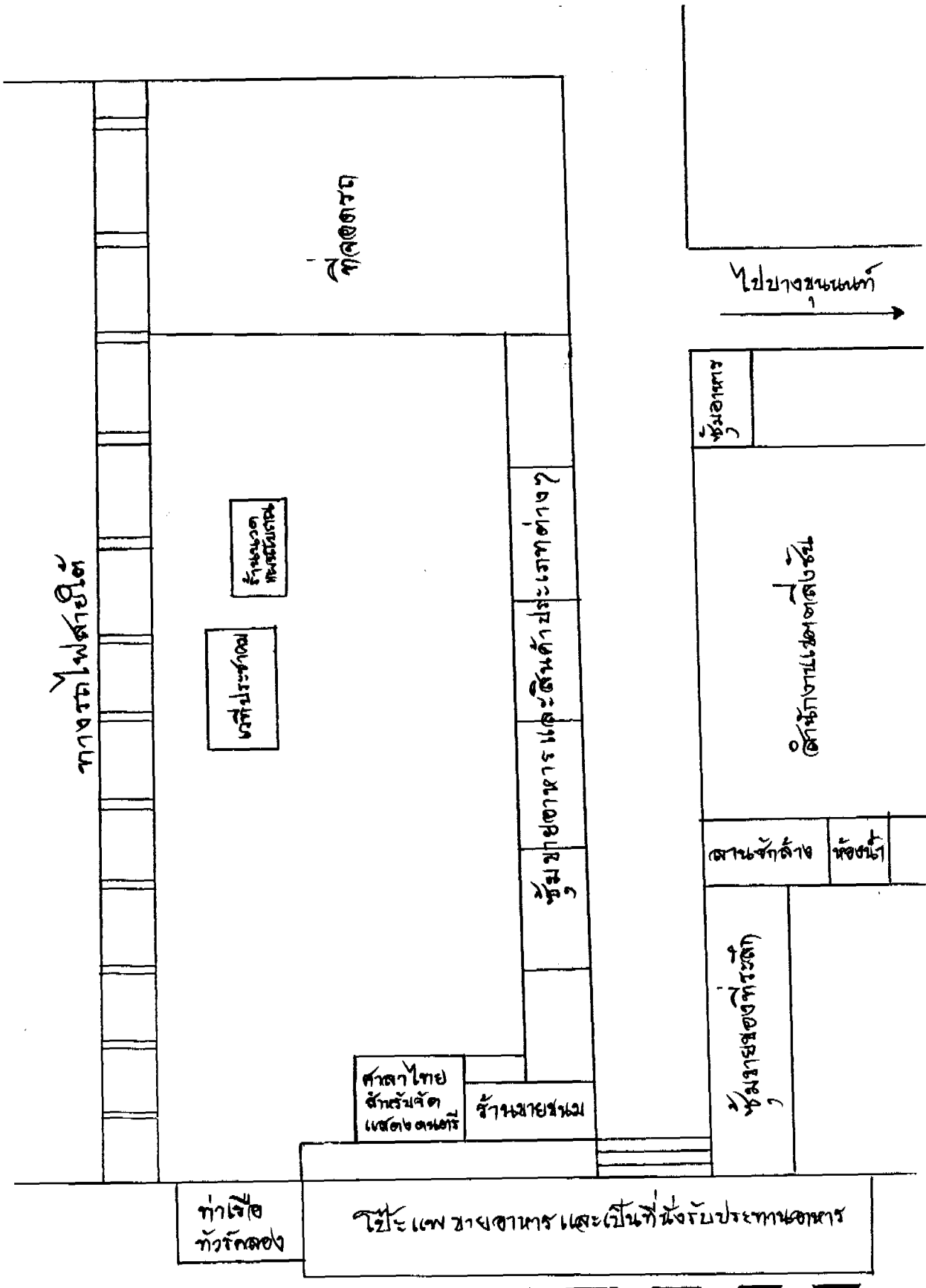
แผนที่เขตวัดดลิ่งชัน

แผนที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน

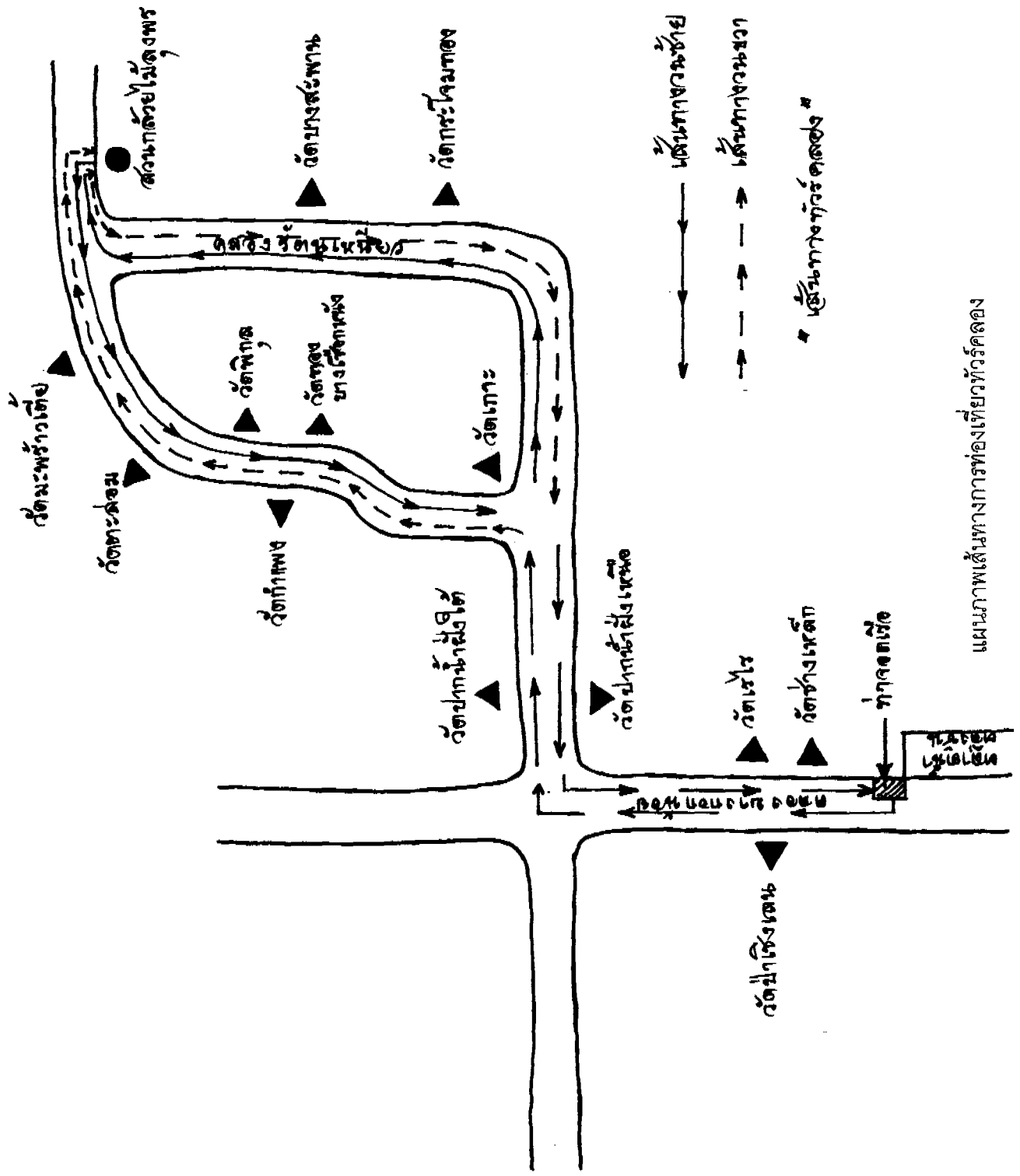
แผนผังแสดงโครงสร้างประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน

แผนผังแสดงการใช้พื้นที่ของตลาดนัดตั้งชั้น

คิซองของทางออกนี้

← บริเวณทิศต.แจ้งราชการ →

แผนภาพเส้นทางท่องเที่ยวที่วัดคลอง

ตลาดน้ำ ตลิ่งชัน

Talingchan Floating Market

วันหยุดสุดสัปดาห์ที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน ทางเลือกใหม่สำหรับนักท่องเที่ยว
Amazing Happy Weekend at Talingchan Floating Market new
alternative choice for tourists

เสาร์ อาทิตย์ 8.00-17.00 น.
Saturday-Sunday 8:00 A.M. - 5 P.M.

เขตตลิ่งชันเป็นที่ราบลุ่ม
น้ำท่วมถึงและมีคลองล้อม
รอบซึ่งมีลักษณะคล้ายเกาะ
จุดสมมุติฐานมาแต่อดีต แต่
เดิมย่านเกอตลิ่งชันตั้งอยู่
บริเวณคลองบางกอกน้อย
ต่อมาย้ายไปที่ปากคลองวัดไทรจนถึงพ.ศ. 2457 ได้ย้ายไปทำการ
ที่ริมทางรถไฟสายใต้ ตำบลคลองขี้เหล็กมาจนถึงปัจจุบัน

เขตตลิ่งชัน แบ่งการปกครอง เป็น 6 แขวง คือ แขวงคลองขี้พระ
แขวงตลิ่งชัน แขวงฉิมพลี แขวงบางระมาด แขวงบางพรหม แขวงบาง
เขืองหนึ่ง มีประชากรประมาณ 101,365 คน ส่วนใหญ่ตั้งบ้านเรือน
อยู่บริเวณริมคลองเป็นชุมชนดั้งเดิมยังคงประกอบอาชีพ ทำสวน พืชผัก
สวนครัว สวนไม้ดอก และสวนไม้ยืนต้น ส่วนพื้นที่ด้านในต่อเนื่องมา
จะเป็นหมู่บ้านจัดสรรที่อยู่อาศัย ประชาชนส่วนใหญ่
ประกอบอาชีพ รับราชการ ค้าขาย และอื่นๆ
ที่ตั้งสำนักงานเขตตลิ่งชัน 324
ถนนชักพระ แขวงคลองขี้พระ
เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร 10170

0-1701-2565 กรุงเทพมหานคร (ส.จ.ท.)
0-1374-7616 คุณเนนพอล
0-1325-3590 คุณศิริวรรณ
ตลาดน้ำตลิ่งชันตั้งอยู่ใกล้ใจกลางเมืองหลวงซึ่งยังคงมีชีวิตความเป็น
เป็นธรรมชาติและวิถีชีวิตริมน้ำ ไร่สวนสายตาค้นก้นท้องเขียว มีพ่อค้าแม่ค้านำ
สินค้าอาหารต่างๆ มาจำหน่ายรอบแพริมคลองขี้พระ มีอาหารสารพัด

ชนิด ทั้งกล้วยเดี่ยว กล้วย
หอมไทย ฯลฯ รวมไปถึง
สินค้าจากภูมิปัญญา
ชาวบ้านให้ใช้ช้อหากัน
เปิดบริการทุกวันเสาร์-
อาทิตย์เวลา 8.00-17.00 น.
ด้วยบรรยากาศที่หลากหลาย
ของพื้นที่การแสดงผลสินค้า
ใหญ่และสวยงามยิ่ง
ไว้บริการ

แหล่งจำหน่ายผลไม้

ศูนย์จำหน่ายผลไม้
บนทางรถไฟวัดศรีธรรม
เพื่อเผยแพร่ความรู้ ให้ความ
เป็นประโยชน์ อบรมปราชญ์
ไปประจำหมู่บ้านอยู่ทุกตำบล
ทางรถไฟสายกรุงเทพฯ-พิษณุ
ภูมิปัญญา ไม้ผล ไม้ดอก
แพจำหน่ายผลไม้ตลิ่งชัน
และรถจักรยานถีบ
ตลิ่ง

แผนผังประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชัน

ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

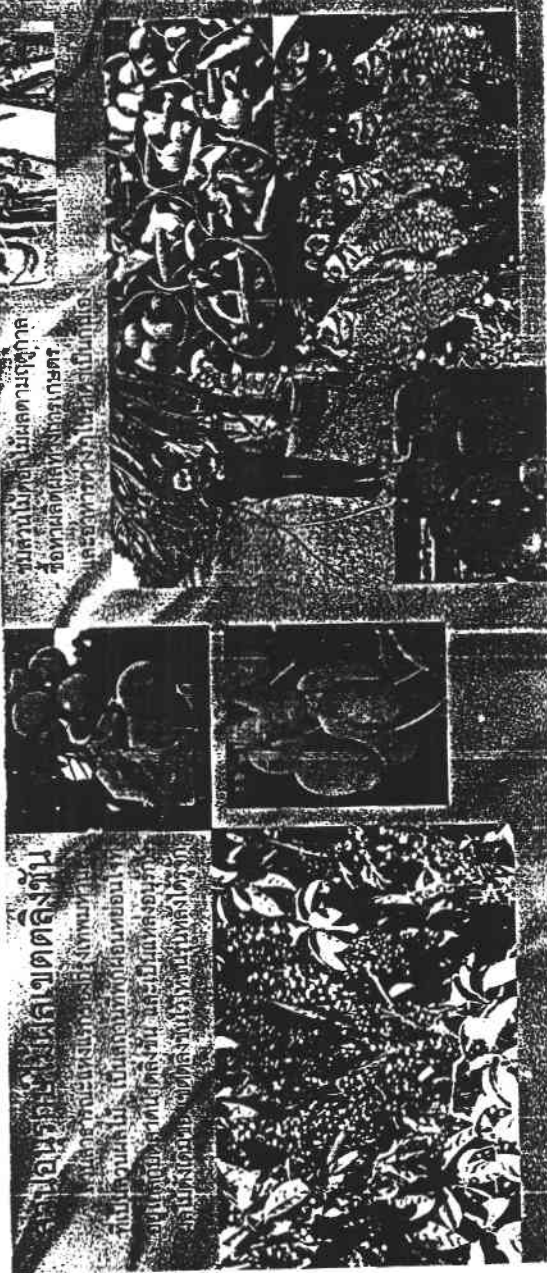
การท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม
เพื่อนำนักท่องเที่ยวไปสัมผัสบรรยากาศ
ธรรมชาติ วิถีชีวิตริมคลอง และชมสวน
(ตามฤดูกาลทั้งสวนผลไม้ และแหล่ง
พันธุ์ไม้) เป็นกิจกรรมที่ช่วยเสริมอนุรักษ์
ทุกวันนี้เสาร์-อาทิตย์ ตั้งแต่ เวลา 8.30 -
16.00 น. ไข่เวลา 2 ชั่วโมง/รอบ ราคา
ผู้ใหญ่ 70 บาท เด็ก 40 บาท
ท่องเที่ยวทั่วสวนงู ทุกๆวัน
อาทิตย์ เวลา 14.30-16.30 น. นั่งเรือชม
ธรรมชาติไปชมสวนงูอเมริกัน และ
แะมีกิจกรรมทอผ้าทอผ้าปักน้ำ ภาษีจริง
เด็ก 60 บาท (รวมค่าบริการผ่านประตู)

ผู้ใหญ่ 120 บาท

ท่องเที่ยวทั่วคลอง

- ชมชมบรรยากาศธรรมชาติและ
วิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบไทย
- ทัศนียภาพที่แปลก

เป็นประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม

ที่ปลูก และใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่หมักทำ
เป็นปุ๋ยเอง ไม่เป็นของเสียที่ปนเปื้อน
สู่แหล่งน้ำ และไม่มีผลของยา
ฆ่าแมลงที่เป็นพิษตกค้างในดิน
และน้ำในบริเวณที่ปลูก

วันหยุดสุดสัปดาห์ตลาดน้ำตลิ่งชัน ทางเลือกใหม่สำหรับนักท่องเที่ยว
Amazing Happy Weekend at Talingchan Floating Market new
alternative choice for tourists

เสาร์ อาทิตย์ 8.00-17.00 น.
Saturday-Sunday 8.00 A.M. - 5 P.M.

แผนผังประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชัน

ผลิตภัณฑ์ชุมชน ของดตลิ่งชัน

พิพิธภัณฑ์ชุมชน
โดย นายวิรัช วรรณชนะ
54 ม.7 แขวงฉิมพลี เขตตลิ่งชัน กทม.
โทร. 0-1483-2963

บึงคอง 3 รศ
โดย นางประไพ แจ่มศรี
42 ม. 14 แขวงบางพระม เขตตลิ่งชัน กทม.
โทร. 0-2412-8611, 0-6883-6673

ยาดมอ่อนน้ำจากพืชสมุนไพร
โดย นางสุวรรณา เคียงศรี
1 ม.7 แขวงบางเขืองกมหนึ่ง ตลิ่งชัน กทม.
โทร. 0-2410-5882

ชุดโขน
โดย นางสุวรรณา เคียงศรี
1 ม.7 แขวงบางเขืองกมหนึ่ง ตลิ่งชัน กทม.
โทร. 0-2410-5882

0-24343148

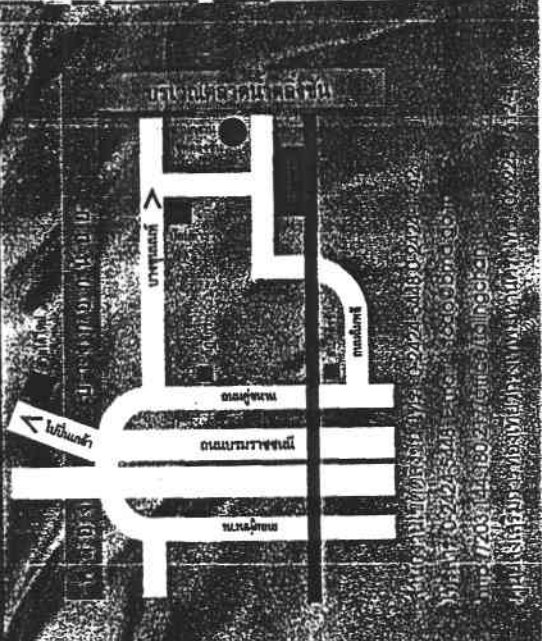
การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย
Reservation of Thai Culture
**บรรยากาศที่อบอุ่น
ไม่ต่างจากบ้าน**
Relaxing Atmosphere

นวดฝ่าเท้าเพื่อสุขภาพ
Foot Massage

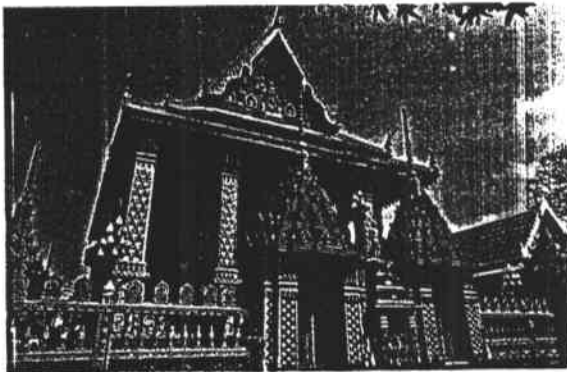
วิถีชีวิตที่เป็นธรรมชาติ
Naturally like style of the people
Living along side the klong

แผนผังประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่ของเที่ยวตลาดนัดน้ำตลิ่งชัน

แผ่นพับประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในเขตตลิ่งชัน

วัดตลิ่งชัน

ตั้งอยู่เลขที่ 300 ถนนรัชกษะ แขวงคลองชักพระ เขตตลิ่งชัน
 หน้าบันประดับด้วยถ้วยชามลายคราม บานประตูหน้าต่างมีลวดลาย
 ประดับมุกภาพพระเจ้าสิบชาติที่ฝาผนังภายในอุโบสถมีภาพเขียน
 พระพุทธรูปปางสมาธิมีฐานกลีบบัวรองรับเรียงเป็นแถวทั้งสี่ด้าน
 วัดตลิ่งชัน สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลายประมาณ พ.ศ. 2310
 ไม่ปรากฏหลักฐานว่า ผู้ใดเป็นผู้สร้างขึ้น

หมายเลขโทรศัพท์สำคัญ	
กรมการท่องเที่ยว (และป้องกันอุบัติเหตุ)	1655, 0-2621-1088
กรมเจ้าท่า (เรือท่องเที่ยว) (กรมเจ้าท่า)	0-2338-2241-13
กรมการท่องเที่ยว	0-2435-1200, 0-2435-1199
กรมการท่องเที่ยว (ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว)	0-2331-2504, 0-2331-8097
กรมการท่องเที่ยว (ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว)	0-2338-2852-86, 0-2338-2841-86
กรมการท่องเที่ยว	0-2223-7010, 0-2220-4268
กรมการท่องเที่ยว (ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว)	0-2535-1111, 0-2535-2081
กรมการท่องเที่ยว (ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว)	0-2535-2248-7
กรมการท่องเที่ยว (ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว)	0-2517-7141
กรมการท่องเที่ยว (ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว)	0-2248-5733, 0-2248-5744
กรมการท่องเที่ยว (ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว)	0-2398-9830, 0-2399-4433

สำนักงานเขตตลิ่งชัน
 โทร. 0-2434-3148, 0-2424-5448
 E-mail address : todo@bma.go.th

กลุ่มเขตกรุงธนเหนือ

ตลิ่งชัน

อุทยานน้อยฟ้า
 พาสตลิ่งชัน
 เขตชั้นที่ไม่งาม
 ตลาดน้ำขึ้นชื่อ
 เลื่องลือประเพณีชักพระ

ศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวกรุงเทพฯ (สทท.)
 โทร. 0-2225-7612-5 แฟกซ์. 0-2225-7616
www.bangkoktourist.com, www.bangkoktourist.bma.go.th

แผนผังประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในเขตตลิ่งชัน

ค่ายวิญญูของเขต

คูบัวบนลอยฟ้า พาสู่ตลิ่งชัน
เขตชานฟ้าไม้งาม ตลาดน้ำขึ้นชื่อ
เสื่อลือประเพณีชักพระ:

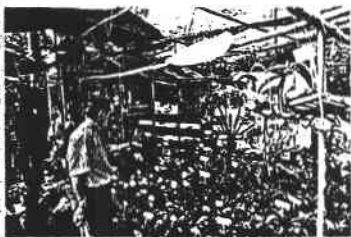
สำนักงานเขตตลิ่งชันเป็นเขตชานนอก สภาพพื้นที่มีคลองล้อมรอบ ซึ่งมีลักษณะเหมือนเกาะ เป็นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์มาแต่อดีต แต่เดิมอำเภอตลิ่งชันตั้งอยู่ในบริเวณคลองบางกอกน้อย ต่อมาย้ายไปที่ปากคลองวัดไผ่เพียงจนถึง พ.ศ. 2457 ได้ย้ายไปทำการที่ริมทางรถไฟสายใต้ ตำบลคลองชักพระมาจนถึงปัจจุบัน

เขตตลิ่งชัน แบ่งการปกครอง เป็น 6 แขวง คือ แขวงคลองชักพระ แขวงตลิ่งชัน แขวงฉิมพลี แขวงบางระมาด แขวงบางพรม แขวงบางเชือกหนัง มีประชากร 101,365 คน ส่วนใหญ่ที่อยู่ริมคลอง เป็นชุมชนดั้งเดิมยังคงประกอบอาชีพทำสวน ศึกษากสวนครัว สวนไม้ดอก และสวนไม้ยืนต้น ส่วนพื้นที่ด้านใน ที่ถนนติดบ้านจะเป็นบ้านจัดสรร ที่อยู่อาศัย ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ รับราชการ ค้าขาย และอื่นๆ

ที่ตั้งสำนักงานเขตตลิ่งชัน 324 ถนนชักพระ แขวงคลองชักพระเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร 10170

แหล่งจำหน่ายพันธุ์ไม้

ศูนย์จำหน่ายพันธุ์ไม้ที่จัดสร้างขึ้น เพื่อให้เกษตรกรได้นำพันธุ์ไม้ต่างๆ รวมไปถึงไม้ดอกไม้ประดับ ในราคาถูก ตั้งแต่วันจันทร์-อาทิตย์ อยู่ในบริเวณสวนอนุรักษณ์ไม้ผล โดยจัดสถานที่จอดรถ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ซื้อไว้ใกล้ๆ

ตลาดน้ำตลิ่งชัน

ตลาดน้ำใจกลางเมืองหลวง ที่ยังคงวิถีชีวิตความเป็นธรรมชาติและชีวิตริมน้ำไว้รอดสายคาน้ำก๋อง-เที่ยว มีพ่อค้าแม่ค้านำสินค้า

อาหารต่างๆ มาจำหน่ายรอบโอบีแพสาฟัดชนิดทั้งกล้วยเดี่ยว บึงย่าง ขนมไทย ฯลฯ รวมไปถึงสินค้าจากภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ให้ซื้อหากัน เปิดบริการทุกวันเสาร์-อาทิตย์ เวลา 8.00-17.00 น. ด้วยบรรยากาศที่หลากหลาย ทั้งการแสดงดนตรีไทยและการท่องเที่ยววิถีคลอง

ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวทิวทัศน์คลองที่จัดขึ้นเพื่อนำนักท่องเที่ยวไปสัมผัสบรรยากาศธรรมชาติ วิถีชีวิตริมคลอง และชมสวน (ตาม

ฤดูกาล) ทั้งสวนผลไม้ และแหล่งพันธุ์ไม้ เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทุกวันเสาร์-อาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 8.30-17.00 น. ใช้เวลา 2 ชั่วโมง/รอบ ราคา ผู้ใหญ่ 70 บาท เด็ก 40 บาท

ท่องเที่ยวทิวทัศน์สวนทุเรียนทุกวันอาทิตย์ เวลา 14.00-16.30 น. นั่งเรือชมธรรมชาติไปขึ้นชมสวนทุเรียนบุรี และแวนชมสวนหลวงฟอสเฟตวัดปากน้ำภาษีเจริญ ราคา ผู้ใหญ่ 120 บาท เด็ก 60 บาท (รวมค่าบริการผ่านประตู)

แผ่นพับประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในเขตตลิ่งชัน

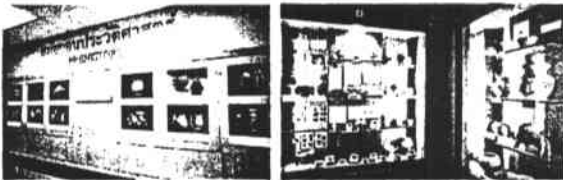
สวนอนุรักษ์ไม้ผล ตลิ่งชัน

สวนสาธารณะแห่งแรกของกรุงเทพมหานคร ที่เป็นสวนผลไม้ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่อยู่ใกล้กับตลาดน้ำตลิ่งชัน และเป็นแหล่งอนุรักษ์ผลไม้ดั้งเดิมของเขตตลิ่งชันไว้ให้ชนรุ่นหลังได้รู้จัก

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

จัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2534 เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุครบ 36 พรรษา เป็นหน่วยงานที่รวบรวมข้อมูลด้านมานุษยวิทยา และเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า วิจัย รวมถึงการแลกเปลี่ยนข้อมูลอื่นๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศด้วยระบบคอมพิวเตอร์ เวลาเปิด 08.00-17.00 น. หยุดวันอาทิตย์-วันจันทร์ และหยุดตามวันนักขัตฤกษ์ Tel. 0-2880-9429

วัดเขี้ยวพญาบาลา

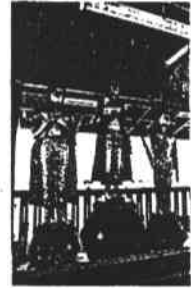
เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร ตั้งอยู่เลขที่ 2 หมู่ที่ 4 แขวงตลิ่งชัน เขตตลิ่งชัน เดิมชื่อว่า "วัดชัยพุกฤษ" เป็นวัดโบราณมีมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา เป็นราชธานี

มีพระเจ้าดีย์สร้างในสมัยรัชกาลที่ 4 ความสูง 10 วา 2 ศอก วัดโดยรอบ 14 วา ได้ทรงทำการบูรณะปฏิสังขรณ์เมื่อ พ.ศ. 2478 โดยหม่อมเจ้าเพิ่มมดดาวัลย์ เสร็จแล้วได้ยึดเชิญพระบรมอัฐิ รัชกาลที่ 3 และอัฐิของเจ้านายหลายพระองค์ มาบรรจุไว้ในพระเจ้าดีย์องค์นี้ด้วย

วัดจำปา

ตั้งอยู่ที่คลองบางระมาด เขตตลิ่งชัน เป็นวัดเก่าแก่ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่มีศิลปกรรมเก่าแก่ และถาวรวัตถุที่ยังคงรักษาไว้จนปัจจุบัน เช่น ธรรมาสน์คู่พระไตรปิฎก วิหาร รวมถึงที่ดินที่ได้รับพระราชทานจากรัชกาลที่ 3 ซึ่งขณะนั้นสร้างเป็นสวนปฏิบัติธรรม

วัดไก่เตี้ย

วัดไก่เตี้ย ตั้งอยู่เลขที่ 11 หมู่ที่ 2 แขวงตลิ่งชัน เขตตลิ่งชัน สร้างขึ้นปลายสมัยกรุงธนบุรี ราว พ.ศ. 2320 โดยเจ้าพระยารัตนาพิพิธและเป็นวัดที่มีขบวนแห่พระบรมสารีริกธาตุจากวัดนางชี เขตภาษีเจริญ มานับร้อยปี เรียกว่า ประเพณีชักพระ

วัดรัษฎาธิฐาน

เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ตั้งอยู่เลขที่ 692 แขวงคลองชักพระ เขตตลิ่งชัน เดิมชื่อ "วัดเงิน" เป็นวัดเก่าสร้างมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา และมีการบูรณะในสมัยรัชกาลที่ 1 โดยกรมสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีนาถ และได้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์ โดยพระบรมมหารัชมังคลาจารย์ เจ้าอาวาสวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร เมื่อ พ.ศ. 2478 ได้รับพระราชทานนาม "วัดรัษฎาธิฐาน" เป็นวัดเก่าแก่ที่มีถาวรวัตถุล้ำค่าที่สร้างในสมัยต้นรัตนโกสินทร์รวมถึงพระแท่นศิลาที่ประทับในการโปรยทางของรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 เมื่อครั้งเสด็จประพาสต้น

บรรณานุกรม

หนังสือและวิทยานิพนธ์

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

- 2522 พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว พ.ศ. 2502. กรุงเทพฯ:
ด้านสุทธาการพิมพ์.
- 2539 36 ปี ททท.กรุงเทพฯ:ดอกเบี๋ย.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

- 2538 ประวัติการเมืองไทย. กรุงเทพฯ: บริษัทสามัคคีสาร (ดอกหญ้า) จำกัด.

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์

- 2539 เชิงอรรถวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: มติชน.

ธีรพัฒน์ ตี้อตัน

- 2546 “ความรู้ ทัศนคติและการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่วนอุทยานม่อนพระยาแช่ ตำบลพิชัย อำเภอเมืองจังหวัดลำปาง.” วิทยานิพนธ์ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทรัพยากรป่าไม้ โครงการสหวิทยาการ ระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นาคม ธีรสุวรรณจักร

- 2541 “ความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกรณีศึกษา: อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

ประดับ เรียนประยูร

- 2541 "การศึกษาแนวทางพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ตลาดน้ำตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเทคโนโลยีการวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชนบท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

ประหยัด ตะคอนรัมย์

- 2544 "แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน : กรณีศึกษาตลาดน้ำดอนหวาย จังหวัดนครปฐม." วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปิยนุช พุทธิรัตน์

- 2545 "การสื่อสารกับการพัฒนาประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน." วิทยานิพนธ์ปริญญา นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ สาขาวิชานิเทศศาสตร์ พัฒนาการ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรรณภา วงษ์วานิช

- 2546 ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิลาศ เตชะไพฑูลย์

- 2538 สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2538. กรุงเทพมหานคร.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

- 2540 รายงานสรุปผลการดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษา ระบบนิเวศ กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.

สำนักผังเมือง

- 2540 การใช้ประโยชน์ที่ดินตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 116 (พ.ศ. 2535). กองควบคุมทางผังเมืองสำนักผังเมือง สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร.

สินธุ์ สโรบล และคณะ

- 2545 การท่องเที่ยวโดยชุมชน:แนวคิดและประสบการณ์. กรุงเทพฯ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สำนักงานภาค)

สุดารัตน์ นาคประกอบ

- 2546 "แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดชัยภูมิ." วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต(วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม)บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุรีย์ บุญญาบุหงศ์

- 2539 ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยว : ศึกษากรณีจังหวัดแม่ฮ่องสอน
สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สันติ แสงเจริญ

- 2544 "ผลกระทบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่อแรงงานท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บนพื้นที่สูงจังหวัดกาญจนบุรี." สารนิพนธ์สาขาพัฒนาแรงงานและสวัสดิการมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อภิญา พัดพาดิ

- 2543 "ความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อตลาดน้ำตลิ่งชัน." วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

จุลสารและวารสาร

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

- 2533 การท่องเที่ยวตำรา – เอกสารวิชาการ ฉบับที่ 30 การพัฒนาตำราและเอกสารวิชาการ หน่วยศึกษานิเทศก์ น:19

กิตติพร ใจบุญ

- 2537 “วัฒนธรรมการท่องเที่ยวและการบริโภค : ความหมายที่เปลี่ยนแปลง” วารสารร่วมพฤษ ฉบับปีที่ 12 เล่มที่ 2 (เดือนกุมภาพันธ์ 2537) น:70-80

ชนิษฐา บัญชา

- 2523 สัมภาษณ์ผู้ว่าการการท่องเที่ยวในวาระของปีท่องเที่ยวไทย. อนุสาร อสท. 20,6 (มกราคม).

ณรงค์เดช นวลมีชื่อ

- 2540 “Ecotourism ทางออกฤาเพียงแค่กระแส.” จุลสารการท่องเที่ยว 16, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม).

พจนา สนวนศรี.

- 2541 “โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.” จุลสารการท่องเที่ยว ททท. (ปีที่ 17 เล่มที่ 1 มกราคม-มีนาคม 2541) กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

อภิรักษ์ บัวหนักดี

- 2541 “ล่องเรือเที่ยวคลอง กรุงเทพฯ เวนิสตะวันออก.” อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 39 ฉบับที่ 3 (เดือนตุลาคม 2541.)

เอกสารอื่นๆ

ธิดา สาระยา

- ม.ป.ป. สยามมินทร์ป็นธเรศเจ้า จุลจอมจักรเอย. (กรุงเทพฯ: มติชน)

Books

Boo, Elizabeth

1991 Planning for ecotourism. Parks 2(3).

McIntosh Robert W.,Goeldner Charles R. and Ritchie. J. B. Brent.

1995 Tourism, Principles, Practices, Philosophies. New York: John Wiley and Sons, Inc.

United Nations

1981 Department of International economics and social Affairs. New York: United Nations.

ประวัติการศึกษา

ชื่อ	พรพรรณ เปล่งปลั่ง
วันเดือนปีเกิด	5 กรกฎาคม พ.ศ. 2520
วุฒิการศึกษา	วิทยาศาสตรบัณฑิต (เทคโนโลยีการจัดการ) สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง